

”Omaohjaajasuhde on tärkeintä työsäni”

Leinolan perhetukikeskuksen omaohjaajamallin yhteiskehittäminen

Laura Kammonen

Nea Köykkä

OPINNÄYTETYÖ
Toukokuu 2020

Sosionomikoulutus

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosionomin tutkinto-ohjelma

KAMMONEN, LAURA & KÖYKKÄ, NEA:

“Omaohjaajasuhde on tärkeintä työssäni”

Leinolan perhetukikeskuksen omaohjaajamallin yhteiskehittäminen

Opinnäytetyö 97 sivua, joista liitteitä 13 sivua

Toukokuu 2020

Opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä Tampereen kaupungin Leinolan perhetukikeskuksen kanssa. Tarkoituksena oli selvittää, kuinka vakiintunutta ja selkeää lastensuojelulaitoksissa yleisesti käytettävä omaohjaajatyömenetelmä on Leinolassa ja kuinka sitä voisi kehittää yhteneväisemmäksi. Opinnäytetyön tavoitteena oli kehittää ja yhdenmukaistaa niin Leinolan perhetukikeskuksen molempien osastojen kuin yksittäisten työntekijöiden omaohjaajatyöskentelyä. Tavoitteena oli yhdessä Leinolan työntekijöiden kanssa luoda omaohjaajasuhteen kannalta merkittävimmät vaiheet huomioiva mallinnus. Tavoitteena oli myös jalkauttaa Leinolaan ajankohtaisia valtakunnallisia sijaishuollon kehittämisstrategioita. Opinnäytetyön kehittämispohjana toimi Sosiaali- ja terveysministeriön sekä Suomen Kuntaliiton tuottama Lastensuojelun sijaishuollon laatuksiteerit. Opinnäytetyön teoreettisena viitekehystenä oli kiintymyssuhdeteoria sekä siihen pohjautuva omaohjaajuus.

Tutkimus oli kvalitatiivinen, ja siinä hyödynnettiin moninäkökulmaisuuksi eli menetelmätriangulaatiota. Ensimmäinen aineistonkeruumenetelmä oli kyselylomake, johon vastasivat lähes kaikki Leinolan 24 työntekijästä. Toisena aineistonkeruumenetelmänä toimi yhteistoiminnallinen kehittämispaja, johon osallistui puolet kaikista työntekijöistä.

Tutkimuksen tulosten perusteella omaohjaajuuden yhtenäistämiseksi on Leinolassa kova tarve. Työntekijöillä on kattavat tiedot omaohjaajuuden työtehtävistä, mutta selkeä yhteinen linja puuttuu, jolloin asiakastyö ei laadultaan ole välttämättä tasa-arvoista. Tuloksissa ilmeni, että työntekijöiden perehdytyksessä on puutteita, mikä voi osaltaan vaikuttaa omaohjaajuuden toteuttamiseen eri tavoin.

Jotta omaohjaajasuhteessa pystyttäisiin tarjoamaan lapselle korjaavia ja korvaavia kokemuksia, täytyy jokaiseen suhteen vaiheeseen panostaa: niin alkuun, suhteen syventämiseen kuin sen lopettamiseenkin. Kussakin suhteen vaiheessa on omat merkittävät seikat, mutta yleisiä, kaikki vaiheet läpileikkaavia teemoja ovat lapsen ainutkertaisuuden huomioiminen ja yksilöllisiin tarpeisiin vastaaminen, tavoitteellinen, lapsen ehdoilla etenevä työskentely, lähiverkoston huomioiminen sekä omaohjaajan oma ammatillisuus ja työryhmän tuki. Tutkimuksen teorian sekä työntekijöiden näkemysten pohjalta tehtyyn mallinnukseen on koottu konkreettisia arjen keinoja omaohjaajatyön toteuttamiseen.

Avainsanat: sijaishuolto, kiintymyssuhde, omaohjaajuus, korjaavat kokemukset

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

KAMMONEN, LAURA & KÖYKKÄ, NEA:

“Personal instruction relationship is the most important thing in my work”
Collaborative development with the Leinola Family Support Centre

Bachelor's thesis 97 pages, appendices 13 pages
May 2020

The study was executed in association with Leinola Family Support Centre which is a child welfare institution in Tampere. The purpose was to determine how established and lucid the personal instruction work method is in Leinola. The purpose was also to determine how the personal instruction work method could be developed more similar between both of Leinola's units and individual employees. The aim was to create and develop a model of personal instruction work method.

The study was qualitative and based on a questionnaire survey and collaborative development workshops. Majority of the employees responded in the survey and half of the employees attended in the workshops.

The results reveal that there is a wide need to improve personal instruction work method in Leinola. The employees know what the duties of a personal instructor are, but there is no mutual policy on the method.

It is vital to focus on each phase of personal instruction relationship in order to offer compensatory experiences for a child. Further studies could show whether the new model works properly in the everyday life of Leinola and whether the quality of the customer work improved.

Key words: foster care, attachment theory, personal instruction work method, compensatory experiences

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	OPINNÄYTETYÖN TAUSTA, TARKOITUS & TAVOITE	8
	2.1 Lastensuojelu toimintaympäristönä	8
	2.1.1 Huostaanotto - viimeinen interventio	9
	2.1.2 Sijaishuolto lastensuojelulaitoksessa	11
	2.1.3 Sijaishuollon laatuksiteerit	12
	2.2 Opinnäytetyön tavoite, tarkoitus ja tutkimuskysymykset	15
3	KIINTYMYSSUHDETEORIA IHMISYYDEN PERUSTANA.....	16
	3.1 Kiintymyssuhde - monisyinen mekanismi.....	16
	3.2 Turvallinen kiintymyssuhdemalli.....	19
	3.3 Turvaton kiintymyssuhdemalli	20
	3.3.1 Välttelevä kiintymyssuhdemalli	21
	3.3.2 Ristiriitainen kiintymyssuhdemalli	22
	3.3.3 Jäsentymätön eli integroitumaton kiintymyssuhdemalli	23
4	OMAOHJAAJA LAPSEN PUOLELLA.....	25
	4.1 Kiintymyssuhdehäiriöt laitoshuollon arjessa.....	25
	4.2 Omaohjaajasuhde mahdollisuutena korvaaviin kokemuksiin	27
	4.3 Omaohjaajasuhde rakentuu eri vaiheista	29
	4.3.1 Omaohjaajasuhteen muodostaminen	30
	4.3.2 Omaohjaajasuhteen syventäminen	30
	4.3.3 Omaohjaajasuhteen päättymisen	33
	4.4 Kiintymyssuhdeteoria omaohjaajuuden perustana.....	33
5	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN.....	35
	5.1 Tutkimusmenetelmät ja aineiston keruu.....	35
	5.2 Aineiston analyysi	41
6	TYÖNTEKIJÖIDEN NÄKEMYKSIÄ OMAOHJAAJASUHTEESTA	44
	6.1 Ennakkokyselyt työntekijöille.....	44
	6.1.1 Omaohjaajien koulutustausta	44
	6.1.2 Leinolasta saadun perehdytyksen ja tuen arviointi	45
	6.1.3 Omaohjaajien tuen ja tiedon tarve	47
	6.1.4 Omaohjaajan työtehtävät.....	48
	6.1.5 Omaohjaajatyön keskeisimmät haasteet.....	51
	6.1.6 Omaohjaajatyömenetelmän yhteneväisyys Leinolassa	53
	6.2 Yhteistoiminnalliset kehittämispajat.....	54
	6.2.1 Omaohjaajasuhde lapsen muuttaessa Leinolaan	54
	6.2.2 Omaohjaajasuhteen syventäminen arjessa.....	58

6.2.3 Omaohjaajasuhde lapsen muuttaessa Leinolasta	63
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	65
7.1 Omaohjaajatyömenetelmän yhteneväisyys	65
7.2 Omaohjaajuuden prosessimalli arkityössä	67
8 POHDINTA	72
8.1 Opinnäytetyön luotettavuus ja eettisyys	72
8.2 Opinnäytetyön prosessi ja katse tulevaan	76
LÄHTEET	79
LIITTEET	85
Liite 1. Saatekirje	85
Liite 2. Lastensuojelun sijaishuollon laatukriteeri	86
Liite 3. Kyselylomake	92
Liite 4. Yhteistoiminnallisen kehittämispajan työskentelyn pohjat	94
Liite 5. Omaohjaajasuhteen prosessimalli.....	97

1 JOHDANTO

Sosiaali- ja terveysministeriön sekä Suomen Kuntaliiton (2019) mukaan lastensuojelussa työskenteleviltä ammattilaisilta vaaditaan vahvaa tietopohjaa ja kykyä kohdata asiakkaita. Keskeiseksi taidoksi nousee vuorovaikutustaidot, jotka edesauttavat muun muassa luottamussuhteen luomisessa asiakkaan kanssa. Turvallisuuden tunteen ja kuuntelevan ilmapiirin luominen edellyttää, että työntekijä osaa toimia dialogisesti jokaisen asiakkaiden parissa sekä erilaisissa ryhmätilanteissa. Tärkeää on, että työntekijä tuntee lastensuojelua koskevat lait ja säädökset sekä pitää lapsen edun ja lapsen oikeudet kaiken työskentelyn keskiössä. (Sosiaali- ja terveysministeriö & Suomen Kuntaliitto 2019, 28, myöhemmin STM.) Työntekijöiden on oleellista hallita omaohjaajatyömenetelmän käyttö, sillä se on yleisesti lastensuojelunkentällä käytettävissä oleva menetelmä (Sinkkonen 2018,177). Näin ollen työmenetelmän tutkiminen ja kehittäminen on aina ajankohtaista.

Tutkimusprofessori Tarja Heino (2007, 4) toteaa, että lastensuojelun asiakkaiksi tulevat lapset ovat hyvin monenlaisista, usein todella haastavista elinoloista ja elämäntilanteista. Lapsen ja perheen haastava tilanne, yhteiskunnallinen huonosuaisuus sekä palvelujärjestelmän kykenemättömyys auttaa voivat olla syitä, miksi lapsen huostaanottoon päädytään (STM 2015). Lastensuojelun tärkeimpiin tehtäviin kuuluu turvallisen kiintymyssuhteen syntymisen mahdollistaminen lapselle. Lastensuojelulaitoksessa työskentelevä lapselle nimetty omaohjaaja on tässä avain asemassa. Omaohjaajatyö on vaativaa ja pitää sisällään erilaisia paineita. Sijoitetuilla lapsilla on usein taustalla rikkinäisiä ihmissuhteita ja uuteen ihmissuhteeseen siirtyä kokemuksia näistä aikaisemmista suhteista. Etenkin sijoituksen alussa lapsen suhtautuminen omaohjaajaan usein vaihtelee; välillä hän on maailman paras ihminen ja välillä kaikista kauhein. Omaohjaajalta vaaditaan ymmärrystä kiintymyssuhteista, niiden ilmenemisestä sekä kykyä huomioida jokainen lapsi yksilönä. (Sinkkonen 2018, 175–178.)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (2019) keräämien tietojen mukaan Suomessa vuonna 2018 sijoitettuja lapsia, 0–17 vuotiaita, oli yhteensä 15 884. Tämä on 1,5 % koko maan vastaavan ikäisestä väestöstä. Laitoshuollossa heistä oli

yhteensä 7 173. Tampereella laitoshuollossa vuonna 2018 asui yhteensä 294 lasta. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019, 1, 3, myöhemmin THL.)

Opinnäytetyön aiheeksi valikoitui yhteisen kiinnostuksen kautta lastensuojelun sijaishuolto. Aihe tarkentui Tampereen ammattikorkeakoulussa järjestetyillä opinnäytetyömarkkinoilla. Opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä Tampereen kaupungin Leinolan perhetukikeskuksen kanssa. Leinolan perhetukikeskuksessa on kaksi lasten kuntoutusosastoa. Osastot ovat tarkoitettu 12–17-vuotiaille lapsille, jotka tarvitsevat erityistä ja pitkäkestoista tukea psykiatrisen hoitotaustansa vuoksi. Perhetukikeskukseen sijoittamisen tavoitteena on vahvistaa nuoren omaa elämänhallintaa psyykkisistä haasteista huolimatta. (Tampereen kaupunki 2018.)

Yhteisissä tapaamisissa Leinolan perhetukikeskuksen vastaavien ohjaajien kanssa nousi esiin heidän tarpeensa omaohjaajaatyömenetelmän yhtenäistämisestä. Opinnäytetyö toteutettiin Tampere Praksisyhteistyönä. Praksistoiminnan keskiössä ovat muun muassa opiskelijoiden käytännön opetuksen ja harjoittelujaksojen organisointi, opetusyhteistyö sekä tutkimusyhteistyö (Tampereen yliopisto 2016).

Opinnäytetyön alussa avataan työn toimintaympäristönä toimiva lastensuojelu sekä työn tarkoitus ja tavoite sekä tutkimusmenetelmät. Tarkoituksena on selvittää, kuinka vakiintunutta omaohjaajaatyöskentely Leinolan perhetukikeskuksessa on ja kehittää sitä yhtenäisemmäksi. Opinnäytetyön tavoitteena on luoda Leinolan perhetukikeskuksen ohjaajien kanssa prosessimalli omaohjaajaatyömenetelmästä. Mallin avulla on tarkoitus kehittää ja yhdenmukaistaa Leinolan perhetukikeskuksen kiintymyssuhdeperustaista omaohjaajaatyömenetelmää.

Kolmannessa ja neljännessä luvussa käydään läpi opinnäytetyön teoreettinen viitekehys; John Bowlbyn kiintymyssuhdeteoria sekä omaohjaajaatyömenetelmä. Teoreettisen viitekehysten jälkeen avataan molempien aineistonkeruumenetelmien avulla syntyneet tutkimustulokset. Näitä tutkimustuloksia pohditaan johtopäätös luvussa, jonka lopusta löytyy Leinolan perhetukikeskukseen luotu prosessimalli. Mallissa on hyödynnetty opinnäytetyön teoriaa, tutkimustuloksia sekä niistä tehtyjä johtopäätöksiä. Opinnäytetyön viimeisessä luvussa pohditaan työn eettisyyttä ja luotettavuutta sekä koko opinnäytetyöprosessin etenemistä.

2 OPINNÄYTETYÖN TAUSTA, TARKOITUS & TAVOITE

Opinnäytetyön toimintaympäristönä toimii lastensuojelu ja erityisesti lastensuojelun sijaishuolto lastensuojelulaitoksissa. Opinnäytetyössä tutkitaan omaohjaatymenetelmää, joka on yksi keskeisimmistä työmenetelmistä Leinolan perhetukikeskuksessa, Tampereen kaupungin yhdessä lastensuojelulaitoksessa. Omaohjaajatyömenetelmä on yleisesti käytettävissä oleva kuntoutuksen väline lastensuojelulaitoksissa. Sijoitetuilla lapsilla on usein taustalla eri asteisia vaurioita varhaislapsuuden kiintymyssuhteissa, mikä heijastuu kokonaisvaltaisesti heidän hyvinvointiinsa. (THL n.d.; Sinkkonen 2018, 2005, 2001.) Toimintaympäristön kuvauksen jälkeen luvussa kerrotaan tarkemmin opinnäytetyön tarkoituksesta, tavoitteista sekä esitellään tutkimuskysymykset.

2.1 Lastensuojelu toimintaympäristönä

”Lastensuojelulain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvu-ympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun” (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, 1 §, myöhemmin LSL). Vastuu lastensuojelun järjestämisestä on kunnalla. Lastensuojelulla pyritään puuttumaan haasteisiin varhaisessa vaiheessa ja näin ennaltaehkäisemään ongelmien syntymistä. Yksi merkittävimmistä lastensuojelun tehtävistä on tukea ja edesauttaa lapsen turvallista kasvua ja kehitystä sekä antaa tukea kasvatuksessa huoltajille ja muille henkilöille, jotka ovat vastuussa lapsen huolenpidosta. (LSL 4 § & 11 §.) Yhteiskuntatieteiden tutkijatohtori Rosi Enroos (2016, 225) ja sosiaalityön professori Tarja Pösö (2016, 11) toteavat lastensuojelun sijaishuollon olevan Suomessa palvelujärjestelmän osa, jossa julkisen vallan tekemää interventiota, huostaanottoa, toteutetaan. Lastensuojelun määrittäminen on työn kannalta oleellista, sillä Leinolan perhetukikeskus on yksi Tampereen kaupungin lastensuojelulaitoksista.

Lapsen edun tulee olla pääasiallisen huomion kohteena lastensuojelulain mukaisessa tuen tarpeen arvioinnissa. Kun lapsen etua arvioidaan, on otettava huomioon, miten erilaiset päätökset turvaavat lapselle hänen ikänsä ja kehitystasonsa

mukaisesti turvalliset ja hellyyttä tarjoavat kasvuolot, pysyvät ihmissuhteet, mieluisen koulutuksen, fyysisen sekä psyykkisen koskemattomuuden, mahdollisuuden itsenäistymiseen ja omissa asioissa vaikuttamiseen sekä mahdollisuuden etnisten seikkojen, kuten kielen, huomioimisen. (LSL 4 §.) Oikeustieteen tohtori Sami Mahkonen (2010, 67–68) muistuttaa, että lastensuojelun toimenpiteissä täytyy olla erityisen sensitiivinen, sillä ratkaisuilla on usein radikaaleja vaikutuksia lapsen ja hänen koko perheensä sekä muun lähipiirin elämään.

2.1.1 Huostaanotto - viimeinen interventio

Lastensuojelulain (40 §) mukaan sosiaalihuollosta vastaavalla toimielimellä on velvollisuus ottaa lapsi huostaan ja järjestää hänelle kodin ulkopuolelta asuinpaikka, mikäli lapsen kasvu ja kehitys vaarantuvat vakavasti joko lapsen oman toiminnan seurauksena tai kodin riittämättömien kasvuolosuhteiden takia. Lapsi tulee ottaa huostaan ja sijaishuolto järjestää viivytyksettä tilanteen niin vaatiessa. (LSL 40 §). Lakimies Tapio Rätty (2015) toteaa huostaanoton olevan lastensuojelun viimesijainen toimenpide lapsen ja perheen auttamiseksi tilanteessa, missä mikään muu ei enää auta.

Huostaanoton perusteena voi olla lapsen kasvuolosuhteissa olevat puutteet tai lapsen oma käyttäytyminen. Yksi peruste huostaanotolle on, jos puutteellinen huolenpito tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen kasvua, kehitystä tai terveyttä. (LSL 40 §.) Rätty (2015) ja lakimies Mirjam Araneva (2016) sekä hallintotieteiden professori Raija Huhtanen (2016) avaavat lapsen puutteellisen huolenpidon syitä, joita voi olla hyvin monenlaisia. Lapsen huoltajien tai muiden lapsen hoidosta vastaavien henkilöiden kyvyt kasvattaa ja huolehtia lapsesta voivat olla puutteellisia esimerkiksi päihdeongelmien tai mielen-terveysongelmien takia. Huoltajien voi olla vaikeaa huolehtia lapsen perushoidosta ja he saattavat esimerkiksi laiminlyödä terveydenhuollon tarjoamista lapselle. Lapseen saattaa myös kohdistua henkistä tai fyysistä kaltoinkohtelua kuten pahoinpitelyä tai seksuaalista hyväksikäyttöä. Myös lapsen hoidosta vastaavan henkilön kehitysvamma ja siitä johtuva kognitiivisen toimintakyvyn alhaisuus voi olla esteenä lapsen edun mukaisen huolenpidon toteutumiselle. (Rätty 2015, 360–361; Huhtanen 2016, 38–39; Araneva 2016, 282–283.)

Aina kyse ei kuitenkaan välttämättä ole kodin olosuhteisiin liittyvistä puutteista, vaan lapsen kasvuolosuhteissa ja elinympäristössä olevista ongelmista, joihin lapsen huoltajat eivät kykene tai osaa puuttua. Huoltajat saattavat olla välinpitämättömiä ja asettaa lapsen ikätasoon nähden kohtuuttomia vaatimuksia. Huoltajien rikollinen elämäntapa ja keskinäiset ristiriidat voivat myös täyttää huostaanoton perusteet. Edellytyksenä huostaanotolle on, että kasvuoloissa oleva vaara on vakavaa. Näin ollen mitkä tahansa puutteet lapsen huolenpidossa tai haasteet kasvuolosuhteissa eivät täytä huostaanoton perusteita. (Räty 2015, 360–363; Araneva 2016, 282–283)

Huostaanoton perusteena voi edellä mainitun lisäksi tai sen sijaan olla myös lapsen oma käyttäytyminen, mikäli se vaarantaa vakavasti hänen omaa kasvuun ja kehitystään. Lapsen käyttäytymisen täytyy vakavasti vaarantaa hänen kehitystään ja terveyttään eli mikä tahansa yleisistä normeista poikkeava, paheksuttava käyttäytyminen ei riitä huostaanoton syyksi. Huostaanoton perusteena voi olla esimerkiksi lapsen päihteiden käyttö, lapsen vakavana pidettävä rikollinen toiminta tai lapsen seksuaalisen identiteetin loukkaukset, vaikka lapsi itse suhtautuisi niihin välinpitämättömästi. (LSL 40 §; Räty 2015, 360–363; Araneva 2016, 282–283.) Vastikkeellinen seksi on esimerkki tällaisesta tilanteesta. Väestöliiton (n.d.) mukaan vastikkeellinen seksi on seksin tarjoamista vastikkeena rahaan tai muuhun etuun. Lapsen yksittäinen rikollinen teko, kuten näpistys riittää harvoin täyttämään huostaanoton kriteerit (Räty 2015, 360–363; Araneva 2016, 282–283). Lastensuojelulaitoksissa asuvat lapset tulevat usein hyvin haastavista, moninaisista tilanteista. Nämä lapsen aikaisemmat kokemukset heijastuvat lapsen käyttäytymiseen ja näkyvät usein erityisen haastavana oireiluna. (THL n.d.)

Huostaanottoon ei voida ryhtyä, ellei ole todettu, etteivät avohuollon tukitoimet ole sopivia, mahdollisia järjestää tai ne ovat muuten osoittautuneet riittämättömäksi (LSL 40 §). Sopimattomia avohuollon tukitoimet ovat silloin, kun lasta ei pystytä auttamaan avohuollon tukitoimenpitein, esimerkiksi, jos lasta pahoinpidellään kotona. Tässä tilanteessa on kyse lapsen turvallisuuden takaamisesta ja lapsen kehittymistä ja terveyttä uhkaavan haitallisen menettelyn katkaisemisesta. Avohuollon tukitoimien järjestäminen ei ole mahdollista, kun lapsen huoltajat tai lapsi itse vastustavat niiden järjestämistä. Tukitoimien järjestäminen voi olla mah-

dotonta myös, jos huoltajia tai lasta ei tavoiteta. Riittämättömiä avohuollon tukitoimet ovat myös, kun niitä on yritetty ilman positiivisia tuloksia. (Räty 2015, 360–363; Araneva 2016, 285–286.)

Kolmantena edellytyksenä huostaanotolle on, että sijaishuollon katsotaan olevan lapsen edun mukaista. Huostaanotto ja sijaishuoltoon sijoittaminen on mahdollista, jos kodin ulkopuolinen hoito vastaa lapsen tuen tarpeeseen ja antaa lapselle paremmat edellytykset, kuin kotiin jääminen. Lapsen etua arvioitaessa on kiinnitettävä huomioita siihen, miten eri toimenpiteet ja ratkaisut turvaavat lapselle tasapainoisen kasvun ja kehityksen, läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet, mahdollisuuden saada ymmärrystä ja hellyyttä sekä ikää ja kehitystasoa vastaavaa valvontaa ja huolenpitoa. Lisäksi tärkeää on tarjota lapselle turvallinen kasvuympäristö sekä turvata lapsen fyysinen ja psyykinen koskemattomuus. Lapsen kielellinen, kulttuurinen ja uskonnollinen tausta tulee huomioida läpi sijoituksen. (LSL 40 § & 4§; Räty 2015, 360–363; Araneva 2016, 286–287.)

Sijaishuoltoa toteuttaessa on otettava huomioon tavoite perheen jälleenyhdistämisestä. Huostaanotto on voimassa toistaiseksi ja sen edellytyksien täyttymistä tulee arvioida säännöllisin väliajoin. (LSL 47§.) Räty (2015) muistuttaa, että huostaanotto on lopetettava välittömästi, kun huostassa pidon ja sijaishuollon tarvetta ei enää ole. Kaikkia asiaan osallisia eli lasta itseään sekä hänen huoltajiaan on asianmukaisesti kuultava ennen päätöksiä lapsen huostaanotosta ja sijaishuollon toteuttamisesta. (Räty 2015, 454; LSL 47§ & 42§).

2.1.2 Sijaishuolto lastensuojelulaitoksessa

Lastensuojelulain (50 §) mukaisella sijaishuollolla tarkoitetaan lapsen kasvatuksesta huolehtimista kodin ulkopuolella. Sijaishuolto toteutetaan lastensuojelulaitoksessa, mikäli sitä ei voida järjestää perhehoitona tai muutoin. Sijaishuoltopaikkaa valittaessa tulee ottaa huomioon, että lapsen edut toteutuvat ja turvaavat hänelle mahdollisuuden hyvään ja ikätason huomioivaan huolenpitoon. (LSL 50 §.) Leinolan perhetukikeskus keskittyy erityisesti lasten psykososiaaliseen kuntoutukseen. Leinolaan sijoitetuilla lapsilla voi olla taustallaan esimerkiksi monenlaisia

psykkisiä haasteita, jolloin kuntoutuksessa keskitytään erityisesti lapsen toimintakyvyn vahvistamiseen psyykkisestä oireilusta huolimatta. (Tampereen kaupunki 2018)

Eeva Timonen-Kallio, Laura Yliruka ja Pekka Närhi (2017) kirjoittavat lastensuojelun terapeuttisen laitospalveluksen mallinnuksessa lapsen sijoittamisesta lastensuojelulaitokseen tilanteissa, missä katsotaan, että lapsen tarpeisiin ei pystytä vastaamaan perhehoidossa. Esimerkiksi lapsi, kenellä on itsetuhoisuutta, haastavaa käyttäytymistä tai päihteiden ongelmakäyttöä on usein parempi sijoittaa lastensuojelulaitokseen. Lastensuojelulaitoksessa lapsille taataan vuorokauden jokaisena hetkenä turvallinen kasvuympäristö sekä jokaisen lapsen yksilöllinen huomioiminen hänen tarpeidensa ja elämäntilanteen mukaisesti. Ammattilaisilta vaaditaan vahvaa tietoa ja taitoa, jotta lastensuojelulaitoksessa asuville lapsille pystytään tarjoamaan turvallinen arki kasvaa ja kehittyä. (Timonen-Kallio, Yliruka & Närhi 2017, 11, 13–14.)

Leinolan perhetukikeskus on yksi Tampereen kaupungin lastensuojelun sijaishuollon yksiköistä. Leinolassa on kaksi lasten kuntoutusosastoa, joissa molemmissa on seitsemän asiakaspaikkaa. Kummallakin osastolla toimii 12-henkinen moniammatillinen työryhmä. Lapsen ollessa Leinolassa hänen asioistaan, neuvonnastaan ja ohjauksestaan vastaa pääasiassa hänelle nimetyt kaksi omaohjaajaa sekä perheohjaaja. Lapselle nimetyt omaohjaajat ja perheohjaaja tekevät yhteistyötä lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän sekä lapsen perheen kanssa. Osastolla asuvan lapsen kuntoutumisen taustalla ovat tavoitteet, jotka sosiaalityöntekijä on lapsen, hänen perheensä sekä Leinolan omaohjaajien kanssa laatinut asiakassuunnitelmaneuvoituksissa. Tavoitteita ja kuntoutumisen edistymistä seurataan yhdessä lapsen, hänen omaohjaajiensa, perheohjaajan sekä osastonhoitajan kanssa. (Tampereen kaupunki 2018.)

2.1.3 Sijaishuollon laatuksiteerit

Sosiaali- ja terveysministeriö ja Suomen Kuntaliitto (2019) ovat päivittäneet vuonna 2019 lastensuojelun laatusuosituksiset. Päivitetyissä laatusuosituksissa on kiinnitetty huomiota erityisesti lapsilähtöiseen työskentelyyn ja lapsen oikeuksien

korostamiseen. Tämän lisäksi suosituksissa tuodaan vahvasti esille ihmissuhdeperustaisen työn merkitys. Lastensuojelun laatusuositukset koskevat erityisesti kaikkia lastensuojelussa työskenteleviä nykyisiä ja tulevia ammattilaisia, ammatilaisia, jotka ovat tekemisissä lastensuojelun kanssa sekä lastensuojelun esimiehiä ja siitä päättäviä henkilöitä. (STM ja Suomen Kuntaliitto 2019, 9–10.) Päivitettyjä sijaishuollon laatuksiteereitä ei hyödynnyttä aktiivisesti Leinolan perhetukikeskuksessa. Tästä syystä tämän päivitetyn ja ajankohtaisen tiedon jalkauttaminen on tärkeää.

Päivitettyissä lastensuojelun laatusuosituksissa yhtenä merkittävänä lisäyksenä ovat sijaishuollon laatuksiteerit. Laadittujen sijaishuollon laatuksiteereiden taustalla vaikuttavat perus- ja ihmisoikeussäännökset sekä kansallinen lainsäädäntö, mikä koskee lastensuojelutoimintaa. Kriteereissä korostetaan lasten näkemystä siitä, millainen heidän mielestään olisi laadukas sijaishuolto ja mitä se pitäisi sisältää. Laatuksiteereitä on laadittu yhteensä 12 ja ne etenevät prosessimaisesti. Ensimmäinen kriteeri koskee sijaishuoltomuodon ja -paikan valintaa, toisessa kriteerissä käydään läpi sitä, kun lapsi tulee sijaishuoltopaikkaan. Seuraavat kriteerit 3–9, käsittelevät lapsen arkea sijaishuoltopaikassa ja kriteerit 10–11 koskevat sijaishuoltopaikasta pois siirtymistä ja sijaishuollon päättymistä. Viimeinen kriteeri liittyy sijaishuollon suunnitelmallisuuteen ja dokumentointiin. (STM & Suomen Kuntaliitto 2019, 38, 62–73.) Tutkimuksessa hyödynnetään sijaishuollon laatuksiteereitä muun muassa vahvana pohjana yhteistoiminnallisissa kehittämissäjoissa.

Jokainen kriteeri on avattu seitsemän eri toimijan näkökulmasta. Näitä toimijoita ovat lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä sekä perhehoidon että laitoshuollon kolme eri toimijaa. Eri toimijoiden vastualueet ja tehtävät suhteessa lapseen on määritelty selkeästi laatuksiteereistä. (STM & Suomen Kuntaliitto 2019, 38.) Tutkimuksen kannalta oleellisin kriteereissä avattu toimija on laitostyöntekijä ja omahoitaja/-ohjaaja. Tutkimuksessa kriteereitä tarkastellaan tämän toimijan näkökulmasta.

Tutkimukseen valittiin yhteensä kuusi kriteeriä; 2,3,4,5,7 ja 10 (liite 2), joiden kautta tarkasteltiin Leinolan perhetukikeskuksen omaohjaajatyömenetelmän toteutumista tarkemmin. Tutkimuksen rajallisuuden vuoksi jokaista kriteeriä ei voitu

ottaa tarkempaan käsittelyyn. Tutkimukseen valitut kriteerit kattavat koko omaohjaajaprosessin ja ne ovat oleellisimpia tutkimuskysymyksien kannalta. Valitut kriteerit näkyvät ympyröitynä taulukossa 1.

Kriteerissä 1 käydään läpi lapsen sijaishuoltoapaikan valintaa, johon omaohjaaja osallistuu vain mahdollisuuksien mukaan. Tästä syystä tämä kriteeri jätettiin pois tutkimuksen tarkemmasta tarkastelusta. Kriteeri 6 liittyy lapsen kokemuksiin eri yhteisöihin kuulumisesta. Kyseisen kriteerin teemoja liitetään kriteeriin 5, erillisenä kokonaisuutena se jäi pois. Kriteeri 8 koskee lapsen oikeusturvaa ja itsemääräämisoikeutta. Tämä kriteeri jäi pois tarkemmasta käsittelystä, sillä näiden oikeusturva-asioiden käsittelyyn olisi pitänyt varata huomattavasti aikaa. Kriteerissä 9 korostetaan, että lapsi saa hänelle kuuluvan varhaiskasvatuksen ja opetuksen. Omaohjaaja ei tee lopullisia päätöksiä liittyen näihin, tästä syystä tämä jätettiin pois. Kriteerissä 11 käsitellään lastensuojelun jälkihuollon palveluita, jotka eivät sisälly tähän tutkimukseen. Dokumentointiin liittyvä kriteeri 12 jätettiin tutkimuksesta pois, sillä tarkoituksena on keskittyä omaohjaajan arkityöskentelyyn lapsen kanssa.

KUVIO 1. Sijaishuollon laatuksikriteerit

Sijaishuollon laatukriteerit otettiin osaksi tutkimusta, sillä niiden jalkauttaminen kentälle on ensisijaisen tärkeää, jotta sijaishuollon toimintakulttuuria saataisiin valtakunnallisesti yhteneväisemmäksi. Laitoshuollon yhteneväiset toimintatavat varmistavat osaltaan laadukkaamman sijaishuollon toteutumista. Entistä laadukkaammalla laatukriteerien mukaisella sijaishuollolla voi olla positiivisia vaikutuksia suoraan lasten kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin. Leinolan perhetukikeskuksen omaohjaajatyömenetelmää lähdettiin tarkastelemaan ja tutkimaan sijaishuollon laatukriteereiden kautta.

2.2 Opinnäytetyön tavoite, tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, kuinka vakiintunutta ja selkeää omaohjaajatyöskentely on Tampereen kaupungin Leinolan perhetukikeskuksessa. Tarkoituksena on selvittää, kuinka omaohjaajatyömenetelmää voitaisiin kehittää yhtenäisemmäksi. Opinnäytetyö toteutetaan tiiviissä yhteistyössä Leinolan perhetukikeskuksen johdon ja työntekijöiden kanssa.

Opinnäytetyön tavoitteena on kehittää ja yhdenmukaistaa Leinolan perhetukikeskuksen niin molempien osastojen kuin yksittäisten työntekijöiden omaohjaajatyöskentelyä. Tavoitteena on yhdessä Leinolan työntekijöiden kanssa luoda omaohjaajasuhteen kannalta merkittävimmät vaiheet huomioiva prosessimalli. Tavoitteena on lisäksi tuottaa ja koota yhteen teoriaa omaohjaajatyömenetelmästä, jota Leinolan perhetukikeskus voi omissa materiaaleissaan hyödyntää esimerkiksi osana työntekijän opasta. Tavoitteena on jalkauttaa Leinolaan ajankohtaisia valtakunnallisia sijaishuollon kehittämisstrategioita. Leinolan molempien osastojen omaohjaajatyötä pyritään kehittämään sijaishuollon laatukriteereitä hyödyntämällä.

Tutkimuskysymykset:

1. Kuinka vakiintunutta ja selkeää Leinolan perhetukikeskuksen omaohjaajatyöskentelymalli ja sen eri vaiheet ovat?
2. Millainen on yhtenäinen, Leinolan perhetukikeskuksen arjessa toimiva kiintymyssuhteen huomioiva omaohjaajatyömenetelmä?

3 KIINTYMYSSUHDETEORIA IHMISYYDEN PERUSTANA

Kiintymyssuhdeteoria toimii omaohjaajatyön perustana, sillä lastensuojelun tärkein tehtävä on antaa lapselle mahdollisuus turvalliseen kiintymyssuhteeseen (Sinkkonen 2018, 175; Kyrönseppä & Rautiainen 1993; Sinkkonen 2001). Tässä luvussa käsitellään tarkemmin kiintymyssuhdeteorian taustaa sekä eri kiintymyssuhdemallien muodostumiseen vaikuttavia tekijöitä ja niiden ilmenemismuotoja.

3.1 Kiintymyssuhde - monisyinen mekanismi

John Bowlby (1907–1990) oli englantilainen lastenpsykiatri ja kehityspsykologi, jonka elämäntyönä tunnetaan *kiintymyssuhdeteoria* (eng. Attachment theory). Bowlbyn mukaan ”kiintymyssuhdeteoria on yritys käsitteellistää ihmisen taipumusta muodostaa voimakkaita tunnesiteitä toisiin ihmisiin ja selittää niitä ahdistuksena, vihamielisyytenä, depressiona ja tunteiden eristämisenä ilmenevinä stressin muotoina, jotka aiheutuvat tahattomista erokokemuksista ja menetyksistä” (Bowlby 1979, 127). Kiintymyssuhdeteoria ja sen ilmenemismuodot näkyvät vahvasti lastensuojelulaitoksissa. Tästä syystä kiintymyssuhdeteoria on valittu opinnäytetyön teoreettiseen viitekehykseen.

Kiintymyssuhdeteorian taustalla vaikuttaa vahvasti vauvan biologinen tarve muodostaa kiintymyssuhde läheiseen aikuiseen. Kiintymyssuhteen muodostaminen aikuiseen on myös vauvan eloonjäämisen ehto, sillä vauva ei kykene huolehtimaan omista fyysisistä tai psyykkisistä tarpeistaan, vaan on täysin riippuvainen aikuisen antamasta hoivasta. Tämän ihmisen luontaisen eloonjäämistarpeen takia vauva pyrkii aina kiinnittymään toiseen ihmiseen. (Vilén, Leppämäki & Ekström 2008, 35–36.) Lastenpsykiatrian erikoislääkäri ja lääketieteen tohtori Jari Sinkkosen (2001, 33) mukaan kiinnittyminen ei kuitenkaan itsessään takaa turvallista ja tarpeet täyttävää hoivaa, vaan vauva kiinnittyy hoivaajaansa, vaikka hän kaltoinkohtelisi tai jopa pahoinpitelisi vauvaa.

Aikuisen antaman hoivan ja huolenpidon laatu määrittävät, millaiseksi vauvan kiintymyssuhde suhteessa hoivaajaan muodostuu (Cassidy 2016, 4). Nämä var-

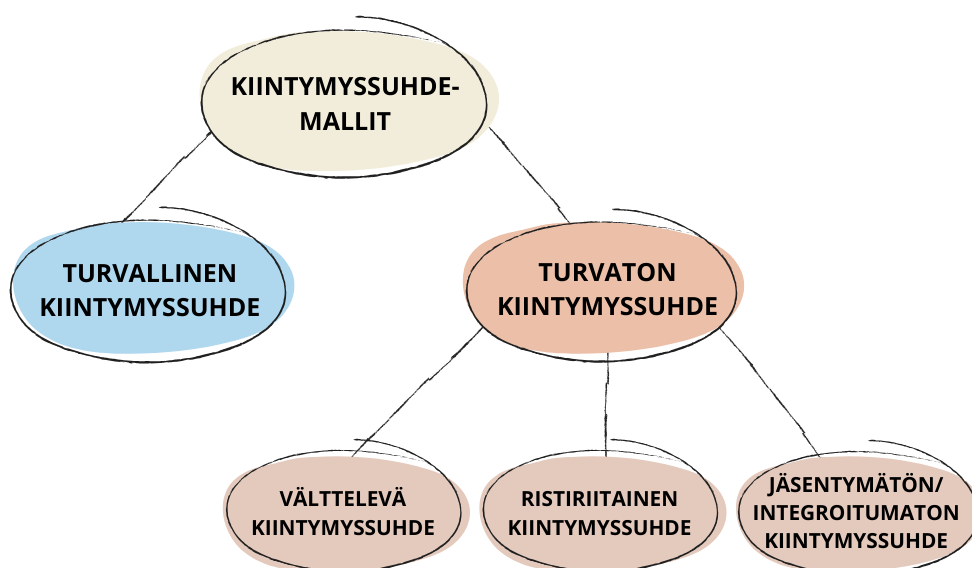
haiset kokemukset muokkaavat vauvan aivoja, kun vauva oppii hoivaajalta tiettyjä käyttäytymismalleja. Opitut käyttäytymismallit aktivoituvat ympäristöstä tulleista ärsykkeistä ja aivojen hermoverkot vastaanottavat näitä ärsykejä. Vuorovaikutustapahtumat hoivaajan kanssa, kuten lohdutus, syöttäminen ja nukuttaminen jättävät muistijälkiä vauvan mieleen. Kun nämä tapahtumat toistuvat useita kertoja samankaltaisina, alkaa vauva muodostaa yleistyksiä eli *representaatioita*. Yleistyksiset koskevat ensin lyhyitä hetkiä hoivaajan kanssa sulautuen vähitellen suuremmiksi kokonaisuuksiksi. (Sinkkonen 2018, 40, 142–144.)

Bowlbyn (1973) mukaan nämä vähitellen syntyneet *sisäistetyt työskentelymallit* ovat sekä tietoisia että tiedostamattomia yleistyksiä maailmasta ja omasta itsestä. Työskentelymallit auttavat lasta havainnoimaan tapahtumia ja ennakoimaan tulevaa (Bowlby 1973). Esimerkki yleistyksestä eli representaatiosta ja sitä kautta syntyneestä sisäisestä työskentelymallista voi olla ”kun itken ja minulla on hätä, hoivaaja tulee ja lohduttaa minua” tai vastaavasti ”kun itken ja minulla on hätä, hoivaaja jättää minut huomiotta tai suuttuu minulle”. Kiintymyssuhteella on vaikutusta paitsi vauvan neurologiseen ja fysiologiseen kehitykseen, myös sosiaaliseen, emotionaaliseen, kommunikatiiviseen ja kognitiiviseen kehitykseen (Hughes 2011, 19).

Kiintymyssuhde on monisyinen mekanismi, mikä vaikuttaa ihmisen kehitykseen kokonaisvaltaisesti (Hughes 2011; Sinkkonen 2018 & 2001; Vilén ym. 2008). Lapsen ensimmäisen elinvuoden aikana omaksutut mallit syy-seuraussuhteista ovat merkityksellisiä lapsen myöhemmän kehityksen kannalta. Näin ollen voidaan todeta, että varhaislapsuudessa muodostuneella kiintymyssuhteella on kauaskantoiset vaikutukset ihmisen myöhempään elämään. (Punamäki 2005, 197; Sinkkonen & Kalland 2005, 7–8.)

Useat tutkijat ovat kehittäneet Bowlbyn teoriaa kiintymyssuhteesta eteenpäin. Merkityksellisimpänä näistä kehityspsykologian professori, yhdysvaltalainen Mary Ainsworth (1913–1999). Ainsworth jalosti Bowlbyn teoriaa yksilöllisemmäksi kehittämällä vierastilanne-tutkimusasetelman, jonka avulla kiintymyssuhdetta voidaan tutkia (Ainsworth, Blehar, Waters & Wall 1978). *Vierastilanteessa* (Infant Strange Situation) tarkastellaan, kuinka lapsi hyödyntää äitiään eli hoivaajaansa *turvapesänä* (Secure Base), kun hänen stressiään lisätään ärsykkeiden avulla

vaihe vaiheelta. Ainsworth yhdessä tutkijaryhmänsä kanssa havaitsi vierastilan-
nekokeessa lapsilla kolme erilaista käyttäytymismallia. Näiden mallien pohjalta
muodostui kolme kiintymyssuhdemallia; *turvallinen kiintymyssuhdemalli*, *turvaton*
– välttelevä kiintymyssuhdemalli sekä *turvaton – ristiriitainen kiintymyssuhde-*
malli. Kritisointia osakseen saanut jaottelu synnytti vielä yhden mallin: *jäsenty-*
mätön (integroitumaton) kiintymyssuhdemalli. (Ainsworth ym. 1978; Crittenden,
P. 2017, 438–439; Hautamäki 2005, 35–38.)

KUVIO 2. Kiintymyssuhdemallit

Kiintymyssuhdeteoria pitää sisällään neljä erilaista kiintymyssuhdemallia. Kuviossa 2 näkyvät nämä eri kiintymyssuhdemallit ja niiden jaottelut. Turvaton kiintymyssuhde jakautuu kolmeen erilaiseen malliin, jokaisessa mallissa on taustalla erilaiset syntymekanismit ja ne näkyvät käyttäytymisessä sekä toiminnassa eri tavoin. Lastensuojelulaitoksessa asuvilla lapsilla on hyvin usein taustalla turvattomia kiintymyssuhdemalleja (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 99).

3.2 Turvallinen kiintymyssuhdemalli

Keskeisimpänä edellytyksenä vauvan turvallisuuden tunteen syntymiselle on, että hoivaaja on fyysisesti paikalla ja läsnä vauvalle. Tärkeää on, että vauvalla on mahdollisuus päästä käytettävissä olevan hoivaajan lähelle. (Cassidy 2016, 5; Rusanen 2011, 93.)

Psykologi Marika Vilén sekä psykoterapeutit Päivi Leppämäki ja Leena Ekström (2008) kirjoittava turvallisen kiintymyssuhdemallin syntymisen ehtona olevan, että vauva pystyy luottamaan siihen, että hoivaaja tunnistaa hänen tarpeensa, huomioi ne ja vastaa niihin sopivalla tavalla. Tärkeää turvallisen kiintymyssuhteen muodostumisessa on hoivaajan reagointi sensitiivisesti vauvan psyykkisiin, fyysisiin ja sosiaalisiin tarpeisiin. Sensitiivisyydellä tarkoitetaan hoivaajan herkkyyttä havainnoida ja tunnistaa vauvan tarpeita sekä vastata näihin tarpeisiin. (Vilén ym. 2008, 36.) Bowlby kuvaa tätä hoivaajan sensitiivistä reagoititapaa *responsiivisuudeksi* (responsiveness). Fyysinen läsnäolo sekä responsiivisuus yhdessä takaavat sen, että hoivaaja on *saatavilla* (available). (Bowlby 1973, 234–235.)

Kasvatustieteiden tohtori ja tutkija Erja Rusanen (2011, 63) toteaa, että turvallisesti kiintynyt lapsi pystyy ottamaan helposti kontaktia hoivaajaansa ja kykenee tarvittaessa tukeutumaan myös muihin läheisiin aikuisiin. Lapsi voi luottamaan hoivaajaansa turvallisuutensa perustana, mikä edesauttaa hänen kykeneväisyytään tutkia ympäröivää maailmaa ja omaksua uusia asioita. (Simpson & Beckes n.d.). Käytännössä tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että lapsi tulee leikkiensä välissä hakemaan läheisyyttä turvalliselta aikuiselta ja tämän läheisyyden saatuaan hän kykenee taas palaamaan leikkien pariin.

Turvallisessa kiintymyssuhteessa lapsi pystyy näyttämään avoimesti kaikkia tunteitaan ja tarpeitaan (Vilén ym. 2008, 37). Lapsi kykenee näyttämään niin iloa, innostumista ja uteliaisuutta kuin surua, vihaa ja ahdistustakin. Hoivaajan huolenpidon ja läsnäolon ansiosta lapsi alkaa pitää itseään rakastettavana, mikä mahdollistaa sen, että lapsi kokee myös muut ihmiset rakastettavina (Vilén ym. 2008, 37). Psykoterapeutti Daniel Hughes (2011) korostaa, että turvallinen kiin-

tymyssuhde vaikuttaa merkittävästi ja moninaisesti lapsen kasvuun sekä kehitykseen. Näitä kehityksen alueita ovat muun muassa sosiaaliset taidot ja empatiakyky toisia ihmisiä kohtaan, älyllinen kehitys (ongelmanratkaisutaidot), kielelliset taidot, tunteiden säätelytaidot, fyysinen kehitys sekä minuuden muodostuminen. (Hughes 2011, 20).

Varhaislapsuudessa muodostunut turvallinen kiintymyssuhdemalli läheiseen hoivaajaan vaikuttaa merkittävästi koko myöhempiin elämään. Turvallinen kiintymyssuhde tukee aikuisuuden kehitystehtävissä kuten pysyvän parisuhteen muodostamisessa ja oman perheen perustamisessa. Turvallisesti kiintynyt pysyy luottamaan kumppaniinsa ilman jatkuvaa pelkoa hylätyksi tulemisesta. Hän pärjää itsenäisesti, mutta pystyy tukeutumaan ja luottamaan myös muihin ihmisiin. Tämän lisäksi stressitilanteista ja elämän vaikeuksista selviytyminen on helppompaa, kun maailmaa ei nähdä absoluuttisena pahana. Turvallinen kiintymyssuhde edesauttaa omaa tervettä vanhemmuutta. (Hughes 2011; Vilén 2008; Rusanen 2011.)

3.3 Turvaton kiintymyssuhdemalli

Turvattomissa kiintymyssuhdemalleissa kiintymysjärjestelmän toiminta on häiriintynyt. Turvaton kiintymys on seurausta siitä, että hoivaajan tapa reagoida lapsen hätään on epäjohdonmukainen tai ettei hoivaaja vastaa lapsen hätään laisinkaan. Turvattomat kiintymyssuhdemallit kehittyvät vähitellen. (Kobak, Zajac & Madsen 2016, 28.) Lapsi pyrkii etsimään jonkin tavan, joka saa hoivaajan hoivaamaan häntä edes vähän, mikäli hoivaaja ei vastaa lapsen hätään sopivalla tavalla. Jos esimerkiksi hoivaaja ei siedä lapsen itkua ja osoittaa tämän lapselle ilmeillään, eleillään ja puheellaan tai jättää täysin huomiotta lapsen hädän, lapsi muuttaa käyttäytymistä ja pyrkii vaikuttamaan hoivaajaan muun muassa syrjään vetäytymällä ja passiivisuudella sekä hoivaamalla itse itseään. (Rusanen 2011, 65.)

Turvattomia kiintymyssuhdemalleja ovat *välittelevä*, *ristiriitainen* ja *jäsentymätön kiintymyssuhde*. Jokaisessa kiintymyssuhdemallissa on omat erityispiirteensä,

mutta kaikille yhteistä on niiden vakava vahingoittavuus lapsen kasvuun ja kehitykseen.

3.3.1 Välttelevä kiintymyssuhdemalli

Välttelevän kiintymyssuhdemallin omaava lapsi on oppinut, ettei hoivaaja ole saatavilla eli tämä ei osaa reagoida tai ei reagoi ollenkaan lapsen osoittaessa hätää. Lapsi on oppinut kieltämään tarvitsevuutensa osoittamista hoivaajalle, sillä lapsi on kokenut, ettei kielteisten tunteiden ilmaisusta ole mitään hyötyä. (Vilén ym. 2008, 38.) Näin ollen lapsi joutuu kehittämään itsesäätelysystemin, joka kompensoi turvallista hoivaajaa. Lapsi turvautuu tähän hädän hetkellä tarkoituksena rauhoittaa itseään. (Rusanen 2011, 65.) Välttelevässä kiintymyssuhteessa lapsi tekee syy-seuraus-oletuksen, jonka mukaan mitä vähemmän hoivaajaa vaivaa sitä todennäköisemmin saa hoivaajan hyväksynnän. Lapsi on siis oppinut, että hoivaaja suhtautuu lapseen positiivisesti silloin, kun tämä ei ilmaise häntänsä. Lapsi syyttää helposti itseään, jos joutuukin vaivaamaan hoivaajaa. (Rusanen 2011, 65–66; Vilén ym. 2008, 38.)

Välttelevässä kiintymyssuhteessa hoivaaja ei kykene tarjoamaan lapselle turvallista ilmapiiriä, jossa kaikki lapsen erilaiset tunteet olisivat sallittuja. Hoivaaja saattaa uskoa, että kehuminen tekee lapsesta itsekkään tai, että lapsi rauhoittuu parhaiten omissa oloissaan. Lapsi voi esimerkiksi pyrkiä saamaan hoivaajan huomion olemalla kiltti ja ahkera sekä tottelemalla hoivaajaa. Tästä huolimatta vaikka, lapsi käyttäytyisi ja toimisi kuinka hyvin, se ei silti takaa hoivaajan myönteistä suhtautumista häneen. Hoivaajan reagoimattomuuden synnyttämät kielteiset tunteet kasautuvat lapsen mielessä ja vaikka lapsi yrittäisi kieltää näitä tunteita, vaativat ne tulla nähdyksi ja kuulluksi. Lapsi saattaa alkaa oireilla yllätyksellisesti esimerkiksi raivoamalla ja uhmaamalla rajoja. Hoivaajan silmissä lapsi muuttuu kiltistä vaikeaksi. (Rusanen 2011, 66–67; Vilén ym. 38–39.)

Rusanen (2011) toteaa, että välttelevästi kiintyneelle lapselle on ominaista pitää etäisyyttä hoivaajaansa. Tämä etäisyys voi olla emotionaalista, fyysistä tai näitä molempia. Lapsi ei tee paljoa aloitteita hoivaajaa kohtaan sekä hänen on vaikeaa

vastata hoivaajan taholta tuleviin aloitteisiin. Lapsen ja hoivaajan välinen vuoro-vaikutus on rajoittunutta. (Rusanen 2011, 66.) Stressitilanteissa välttelevästi kiintyneet lapset suosivat passiivisuutta (Simpson & Beckes n.d.).

Lapsuudessa muodostunut välttelevä kiintymyssuhdemalli voi vaikuttaa aikuisen toimintaan niin, että rakkauden antaminen ja vastaanottaminen on vaikeaa. Hänen on vaikea uskoa, että muut ihmiset ymmärtäisivät ja rakastaisivat häntä pyyteettömästi. Lapsuudessa opittu itsenäisyys heijastuu aikuisuudessa oletuksiin, että muutkin pärjäävät itsekseen. (Vilén ym. 2008, 39–40.)

3.3.2 Ristiriitainen kiintymyssuhdemalli

Rusanen (2011) tiivistää, että ristiriitaisen kiintymyssuhdemallin synnyn taustalla on hoivaajan epäjohdonmukainen reagointi vauvan hätään. Toisinaan hoivaaja reagoi hätään vauvaa rauhoittaen, kun taas toisinaan hän ei reagoi ollenkaan. Lapsi on oppinut, että hoivaajan saa reagoimaan voimakkaita viestejä käyttäen, kuten itkemällä, valittamalla ja huutamalla. (Kobak ym. 2016, 29.) Hoivaajan huomion saatuaan lapsen käyttäytyminen muuttuu. Lapsi saattaa pysytellä fyysisesti hoivaajan lähellä ja hetken päästä hän voikin kieltäytyä hoivaajan läheisyydestä. Ristiriitaisesti kiintynyt lapsi saa vain silloin tällöin hoivaajan huomion, minkä takia hän joutuu luomaan radikaalit strategiat kommunikointiin. (Rusanen 2011, 66–68.) Lapsi on tehnyt päätelmän, että hoivaajan huomion saa ainoastaan yhteenottojen avulla. Jotta hoivaajan saa reagoimaan, lapsi usein liioittelee tunteitaan, kuten vihaisuuttaan (Simpson & Becker n.d.). Tämän liioittelun lisäksi ristiriitaisesti kiintynyt lapsi kokee vetäytyvää depressiivisyyttä, mikä on toinen muoto tästä kiintymyssuhdemallista (Rusanen 2011, 66–68).

Voimakkaita tunteita näyttämällä lapsi saa hoivaajan reagoimaan, mutta reagointi ei silti useinkaan ole lapsen tarpeita vastaavaa. Hoivan ja huolenpidon sijaan lapsen saama reagointi voi olla esimerkiksi vihaista. Lapsi ei uskalla luottaa kunnolla hoivaajan saatavuuteen. (Kobak ym. 2016, 29; Sinkkonen 2001, 44–45.) Tästä syystä lapsi ei pysty hyödyntämään hoivaajaa oman turvallisuutensa perustana. Liioitellut tunteet ja hoivaajan vastustaminen näkyy lapsen käytöksessä esimer-

kiksi pirstaleisena leikkinä. Ristiriitaisesti kiintyneellä lapsella on usein heikentynyt kyky itsenäistyä ja hän on vahvasti riippuvainen hoivaajastaan. (Rusanen 2011, 68.) Lapsen voi olla siis hankalaa lähteä tutkimaan ympäristöään, sillä hänen tullessa hoivaajan saatavuus on epävarmaa.

Sinkkonen (2018) kirjoittaa, että lapsuudessa muodostunut ristiriitainen kiintymyssuhdemalli voi vaikuttaa aikuisen toimintaan niin, että aikuinen saattaa olla viettelevä ja jos tämmöinen käytös kantaa hedelmää, saa aikuinen tästä egoistista tyydytystä. Viettely toimii vallankäytön välineenä ja se luo mahdollisuuksia käsitellä toisia ja vaikuttaa saatavaan läheisyyteen. (Sinkkonen 2018, 98.)

3.3.3 Jäsentymätön eli integroitumaton kiintymyssuhdemalli

Jäsentymätön kiintymyssuhdemalli muodostuu, kun hoivaaja on yhtä aikaa sekä turvallinen että pelottava. Hoivaaja ei pysty auttamaan lasta hänen hädässään, sillä hoivaaja on itse tämän hädän aiheuttaja. (Kobak ym. 2016, 32–35.) Rusanen (2011) korostaa, että pelko hoivaajaa kohtaan voi vaikuttaa vahingoittavasti lapsen emotionaaliseen ja kognitiiviseen kapasiteettiin. Lapsi ei ole pystynyt luomaan riittäviä toimintatapoja turvattomuuden ja pelon tunteen hallitsemiseksi. Lapsi saattaa tuntea suurta pelkoa ja hämmennystä ollessaan hoivaajan kanssa, sillä hän on kokenut hoivaajan valtaisaa vihaa tai poissaolevuutta. (Rusanen 2011, 68–69.)

Hoivaajan järjenvastainen olemus on lapselle musertavaa. Hoivaaja saattaa laiminlyödä jopa lapsen perustarpeet. Eloonjäämisen kannalta merkityksellisten fyysisten tarpeiden täytyminen, kuten ravinnon saaminen saattaa jäädä täytymättä. Kun hoivaaja ei pysty vastaamaan edes vauvan fyysisiin perustarpeisiin, on maailma lapselle hajanainen. Tällöin lapsen ei ole mahdollista luoda minkäänlaista kiintymyssuhdestrategiaa eli hän ei pysty kiinnittymään hoivaajaansa. Kiinnittymisen puute saattaa synnyttää varhaista traumatisoitumista lapselle. (Sinkkonen & Kalland 2012, 258–259.)

Sinkkonen (2018, 80) mukaan jäsentymättömän kiintymyssuhdemallin omaavan lapsen käytös on ennalta-arvaamatonta. Lapsi saattaa saada raivokohtauksen,

minkä syntymiseen ei ole mitään loogista syytä tai syy saattaa olla täysin merkityksetön. Jotkut jäsentymättömästi kiintyneet lapset saattavat vetäytyä kontaktista kokonaan, etenkin jos toisen osapuolen käytös tuo muistoja mieleen aikaisemmin koetusta traumasta. Eli lapsella saattaa ilmetä dissosiativisia oireita. Jäsentymättömän kiintymyssuhteen omaavalla lapsella voi olla suurempi riski sairastua psyykkisiin sairauksiin, koska tämä kiintymyssuhdemalli on hyvin haavoittava lapsen kehityksen ja kasvun kannalta. (Sinkkonen & Kalland 2005, 245.)

TAULUKKO 1. Kiintymyssuhdeteorian yhteenveto

KIINTYMYS-SUHDEMALLI	MALLIN MUODOSTUMINEN	MALLIN ILMENEMINEN
Turvallinen kiintymyssuhdemalli	<ul style="list-style-type: none"> Hoivaaja reagoi vauvan tarpeisiin oikea-aikaisesti tarpeen vaatimalla tavalla. Hoivaaja on fyysisesti läsnä vauvalle ja havainnoi herkästi, mitä vauva tarvitsee. 	<ul style="list-style-type: none"> Lapsi ottaa helposti kontaktia hoivaajaan ja tarvittaessa tukeutuu myös muihin aikuisiin. Lapsi näyttää avoimesti tunteitaan ja tarpeitaan. Lapsi uskaltaa tutkia ympäröivää maailmaa oppien uusia asioita.
Turvaton kiintymyssuhdemalli	<ul style="list-style-type: none"> Hoivaaja ei reagoi lapsen hätään ja tarpeisiin lainkaan tai reagointi on epäohdonmukaista. 	<ul style="list-style-type: none"> Lapsi pyrkii etsimään jonkin tavan, joka saa hoivaajan hoitamaan häntä edes vähän.
Välittelevä kiintymyssuhdemalli	<ul style="list-style-type: none"> Hoivaaja ei osaa reagoida tai ei reagoi ollenkaan lapsen lapsen osoittaessa tarpeitaan tai hätäänsä. Hoivaaja ei kykene tarjoamaan lapselle turvallista ilmapiiriä, jossa kaikki lapsen tunteet olisivat sallittuja. 	<ul style="list-style-type: none"> Lapsi pitää etäisyyttä hoivaajaan ja tekee vähän aloitteita suhteessa tähän. Lapsi joutuu kehittämään itsesäätelysystemin, jolla yrittää kompensoida turvallista hoivaajaa.
Ristiriitainen kiintymyssuhdemalli	<ul style="list-style-type: none"> Hoivaaja reagoi lapsen tarpeisiin ja hätään epäohdonmukaisesti. Hoivaajan reagointi ei ole lapsen tarpeita vastaavaa. 	<ul style="list-style-type: none"> Lapsi käyttää voimakkaita viestejä saadakseen hoivaajan huomion. Lapsi ei uskalla luottaa hoivaajan turvallisuuteen tai saatavuuteen.
Jäsentymätön/ integroitumaton kiintymyssuhdemalli	<ul style="list-style-type: none"> Hoivaaja on sekä turvallinen että pelottava lapselle, mikä aiheuttaa lapselle suurta ristiriitaa. Hoivaaja saattaa laiminlyödä jopa lapsen perustarpeet. 	<ul style="list-style-type: none"> Lapsella ei ole riittäviä toimintatapoja turvattomuuden ja pelon tunteen hallintaan, jolloin lapsen käytös voi olla ennalta-arvaamatonta. Lapsi ei pysty kiinnittymään hoivaajaansa lainkaan.

Taulukkoon 1 on koottu eri kiintymyssuhdemallit sekä tiivistetty jokaisen mallin muodostumiseen vaikuttavia tekijöitä sekä mallin ilmenemismuotoja.

4 OMAOHJAAJA LAPSEN PUOLELLA

Lastensuojelulaitosten yleisiin käytäntöihin kuuluu, että lapselle nimetään niin sanottu omaohjaaja, joka toimii lapsen lähiaikuisena. Lastensuojelulaitoksen arjessa omaohjaaja on päävastuussa lapsesta sekä hänen hoitonsa suunnittelemisesta ja toteuttamisesta. Omaohjaajamenetelmän voidaankin katsoa olevan lapsen järjestelmällistä hoitamista ja kasvattamista laitoshuollossa. (Sinkkonen 2018, 177; Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 101.) Tässä luvussa tarkastellaan kiintymyssuhdehäiriöiden esiintymistä laitoshuollon arjessa sekä omaohjaajan mahdollisuutta tarjota lapsella korjaavia ja korvaavia kokemuksia. Tämän lisäksi luvussa avataan omaohjaajuusprosessia ja siihen sisältyviä työtehtäviä.

4.1 Kiintymyssuhdehäiriöt laitoshuollon arjessa

Trauma- ja kriisipsykologiaan erikoistuneen psykologi ja psykoterapeutti Soili Poijulan (2017) mukaan huostaanotetut, lastensuojelulaitoksiin sijoitetut lapset ovat voineet joutua kokemaan useita negatiivisia kokemuksia. Näiden kielteisten kokemusten aiheuttama stressi vahingoittaa lapsen vielä kehittyviä aivoja. Stressillä on laaja-alaiset negatiiviset vaikutukset muun muassa lapsen fyysiseen ja psyykkiseen terveyteen. Vaikutuksien vakavuus riippuu siitä, kuinka paljon lapselle on kasautunut kielteisiä kokemuksia. Lapselle stressiä aiheuttavia kokemuksia voivat olla esimerkiksi fyysinen ja emotionaalinen laiminlyönti, vanhempien päihde- tai huumeongelmat, vanhemman kuolema tai vanhempien avioero sekä väkivallan todistaminen tai kokeminen. Lapsi voi selviytyä yksittäisestä traumaattisesta tapahtumasta, mutta useampien negatiivisten tapahtumien kasautuminen on huolestuttava uhka lapsen kokonaisvaltaiselle hyvinvoinnille. (Pojula 2017.)

Sinkkonen (n.d) kertoo, että kun ihminen itse tai joku hänen läheisistään on vakavassa vaarassa ilman tilanteesta pakenemisen tai tapahtumien kulkuun vaikuttamisen mahdollisuutta, ihminen traumatisoituu. Traumatisoituminen tapahtuu helposti vauvaikäisen ja pienen lapsen kohdalla, sillä lapsen turvallisuuden tunne

on täysin riippuvainen hoivaajan kyvystä tasoittaa lapsen stressireaktioita. (Sinkkonen n.d.)

Kiintymyssuhdehäiriöiden taustalla on useita ja toistuvia voimakkaasti stressaavia ja traumatisoivia kokemuksia (Sinkkonen 2001, 64; Kalland 2005, 171, 206–207; Heinonen, Räikkönen, Paavonen & Pesonen n.d.). Lapsi pitää sitä kovemmin kiinni oppimistaan selviytymisstrategioista mitä tuhoisimmat ja traumaattisimmat lapsen kasvuolosuhteet ovat olleet. Monet traumatisoituneet lapset pyrkivät muovaamaan olosuhteita siten, että opittu selviytymisstrategia pätisi niissäkin. Tällainen selviytymismalli on lapsen hoidon kannalta iso haaste. Aikaisemmin opittu epäsuotuisa, mutta tuttu malli on helpompi ratkaisu, kuin uusi ja ennalta-arvaamaton. Saattaa kestää hyvinkin pitkään ennen kuin lapsi uskaltaa muuttaa opittua malliaan ja kokeilla uutta tapaa olla suhteessa muihin ihmisiin. Tällainen ilmiö on tuttu lastensuojelun piirissä olevilla lapsilla. (Sinkkonen 2005, 155–156.) Vuorovaikutuksessa tapahtuvat traumat ovat lapselle kaikkein vahingoittavimpia. Vuorovaikutustrauamat aiheuttavat psyykkistä häiriintymistä enemmän kuin muut sosiaaliset tai psykologiset tekijät. (Sinkkonen 2001, 75.)

Vaurioituneet ja puutteelliset kiintymyssuhteet voivat ilmetä laitoshoidossa monella eri tapaa. Lapsen välttelevä kiintymyssuhde voi näkyä ristiriitatilanteiden välttämisenä. Lapsi tekeytyy kiltiksi ja niin sanotusti helpoksi, jotta pystyisi tekemään mahdollisimman vähän aloitteita aikuisiin eli laitoksen työntekijöihin. (Kalland 2004, 132–133.) Lapsella voi olla hankaluuksia tunnistaa monimutkaisia tunteita ja hän saattaa suhtautua epäillen muihin ihmisiin. Tällöin hänen on vaikeaa luoda intiimejä suhteita. (Punamäki 2005, 178–179.)

Ristiriitaisesti kiintynyt lapsi pyrkii saamaan työntekijän huomion käyttämällä voimakkaita viestejä kuten huutamista, tavaroiden heittelyä tai rikkomista sekä aggressiivisuutta kuten potkimista (Kalland 2004, 132–133). Lapsella saattaa olla vaikeuksia monimutkaisten syy-seuraussuhteiden päättelyssä, päätöksenteon hankaluutta, konflikteja ja riippuvuutta ystävyyssuhteissa (Punamäki 2005, 178–179).

Lapset, joilla on jäsentymätön kiintymyssuhdemalli eivät ole pystyneet muodostamaan luottamussuhdetta kehenkään ihmiseen. Tällainen voi olla seurausta äärimmäisestä laiminlyönnistä tai paikasta toiseen siirtelystä ensimmäisien ikävuo- sien aikana. Kiintymyssuhteen muodostamattomuus voi johtaa *reaktiiviseen kiintymyssuhdehäiriöön (RAD: reactive attachment disorder)*. Reaktiivinen kiintymys- suhdehäiriö voidaan jakaa emotionaalisesti estottomaan ja estyneeseen tyyppiin. Tällaisten lasten käytös ilmenee niin että he ovat joko apaattisia ja estyneitä tai estottoman ystävällisiä. Reaktiivista kiintymyssuhdehäiriötä esiintyy monilla huostaanotetuilla ja sijoitusta tarvitsevilla lapsilla. (Sinkkonen 2001, 64; Kalland 2005, 171, 206–207; Heinonen ym. n.d.) Ei voida kuitenkaan todeta, että varhais- lapsuuden vakavat vaille jäämiset olisivat suoraan yhteydessä kiintymyssuhde- häiriön syntyyn. Haavoittavat kasvuolosuhteet johtavat joidenkin kohdalla haas- taviin häiriöihin, kun taas toiset pystyvät vahvan tuen avulla käsittelemään ja pää- semään sinuiksi lapsuuden asioiden kanssa. (Sinkkonen 2001, 56–57.)

Reaktiivisesta kiintymyssuhdehäiriöstä kärsivän lapsen käytös voi näkyä esimer- kiksi katsekontaktin välttämisenä ja ilmeettömyytenä, kehon keinuttamisena ja pään hakkaamisena, tottelemattomuutena ja neuvottelukyvyn puuttumisena, yli- valppautena ja aggressiivisuutena taikka itsetuhoisena käytöksenä. Lapsi saat- taa käyttäytymisellään pyrkiä traumojen toistoon, sillä hän ei luota ihmissuhteiden pysyvyyteen. Lapsi saattaa yrittää tähdätä huonolla käytöksellään siihen, että hä- net hylättäisiin taas. Varhaislapsuuden kokemuksista poiketen lapsi pyrkii nyt hal- litsemaan erotilanteita aiheuttamalla niitä itse. Karkailun avulla lapsi pyrkii selvit- tämään, huolehtiiko hänestä kukaan. (Sinkkonen 2001, 64; Kalland 2005, 206– 207; Kalland 2004, 133.) Lastensuojelulaitoksesta karkaamista kutsutaan ”hat- kaamiseksi” (Lehtonen & Telén n.d.).

4.2 Omaohjaajasuhde mahdollisuutena korvaaviin kokemuksiin

Omaohjaajan tärkein tehtävä on pyrkiä muodostamaan lapsen kanssa turvallinen ja korjaava kiintymyssuhde. Tähän vaaditaan omaohjaajalta esimerkiksi lapsen aitoa kohtaamista, läheistä ja rajoittamatonta vuorovaikutusta lapsen kanssa ja turvallisen ympäristön luomista sekä empatiaa. Omaohjaajan tärkeimpiä amma- tillisen osaamisen osatekijöitä ovat hyvät vuorovaikutustaidot, dialogisuus sekä

oman toiminnan reflektointi. Nämä mahdollistavat hyvän pohjan ammatillisen omaohjaajasuhteen muodostamiselle. (Timonen-Kallio ym. 2017, 26–27.)

Omaohjaajasuhde voi tarjota lapselle mahdollisuuden turvallisemman kiintymyssuhteen muodostumiseen, kuin mitä hänen aikaisemmat kokemuksensa ovat olleet esimerkiksi suhteessa vanhempiin. Omaohjaajasuhde on tunnesuhde lapsen ja aikuisen välillä. Parhaimmillaan tämä tunnesuhde on vastavuoroinen ja aikuinen onnistuu tarjoamaan lapselle hänen tarvitsemaansa turvallisuutta ja luotettavuutta. Lapsen mahdollisuus samaistua aikuiseen on keskeisessä roolissa persoonallisuuden kehittymisen kannalta. Tämän samaistumisprosessin kautta lapsi oppii monia kehityksen kannalta tärkeitä asioita kuten tapoja, asenteita ja arvoja. (Sinkkonen 2018, 177–178; Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 102–103.)

Sijaishuollossa olevilla lapsilla saattaa esiintyä monenlaisia kiintymyssuhdehäiriöitä. Omaohjaajaan samaistumisen kautta lapsi pystyy uudelleen oppimaan ja muokkaamaan vanhoja vääristyneitä käsityksiä maailmasta ja ihmisistä. Mahdollisuus samaistua omaohjaajaan on lapselle välttämätöntä. Omaohjaajalla on oltava valmiudet vastaanottaa lapsen kaikki tunteet, säilöä niitä ja palauttaa ne lapselle ymmärrettävässä ja käsiteltävässä muodossa. Lapsella voi olla suuria vaikeuksia ymmärtää, kestää sekä käsitellä omia tunteitaan, joten omaohjaaja on merkittävässä roolissa auttamassa lasta oppimaan tunnetaitoja. (Sinkkonen 2018, 177–178; Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 102–103.)

Timonen-Kallio, Yliruka ja Närhi (2017) kertovat, että koetussa hyvinvoinnissa lapselle merkityksellisimpiä asioita ovat tunne-elämän kysymykset sekä merkittävät ihmissuhteet. Koettu hyvinvointi koostuu eri osa-alueista. Tärkeimmät osa-alueet rakentuvat suhteissa toisiin ihmisiin ja niitä ovat toimijuus, positiivinen minäkuva sekä turvallisuus. Lapsen kanssa toimiva omaohjaaja voi arjen työssä omalla toiminnallaan vaikuttaa suuresti siihen, millaisia kokemuksia lapsi saa ja miten eri osa-alueet kehittyvät. Positiiviset kokemukset ja tilanteet synnyttävät turvallisuuden tunnetta ja kehittävät toimijuutta sekä minäkuvaa. Vastaavasti negatiivisilla kokemuksilla on näihin heikentäviä vaikutuksia. (Timonen-Kallio ym. 2017, 18–20; STM & Suomen Kuntaliitto 2019, 65.)

Omaohjaajan on tärkeää ymmärtää, että lapsi siirtää aikaisempia kokemuksiaan tunnesuhteeseen. Pelkästään se, että lapsella on niin sanotusti oma aikuinen käytettävissään, voi nostattaa esiin lapsuuden aikaisempia kokemuksia vaille jäämisistä ja laiminlyönneistä. Omaohjaaja ei pysty määrittämään, kuinka lähelle lapsi haluaa tulla tai olla tulematta. Lapsi saattaa tulla liian lähelle aiheuttaen ohjaajalle tukalan olon tai toisinaan loukkaavasti hylätä ohjaajan täysin. Erilaisten tunteiden kestäminen on keskeinen osa omaohjaajatyöskentelyä, sillä kun lapsi on koetellut riittävästi omaohjaajan kestävyyttä ja vierellä pysymistä, hän uskalltaa pikkuhiljaa antautua turvallisen aikuisen varaan. Lapsen osoittaessa erilaisia tunteitaan, on omaohjaajan pystyttävä koko ajan osoittamaan lasta kohtaan välittämistä sekä aitoa ja oikeaa kiinnostusta häntä ja hänen hyvinvointiaan kohtaan. (Sinkkonen 2018, 177–178; Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 103; Kiiskinen, Eskelinen & Walhbeck 2013, 16–20.)

Työryhmän tuki korostuu omaohjaajatyöskentelyssä, sillä työ tulee niin lähelle ammattilaista ja niin kuin muissakin sosiaalialan työtehtävissä, työtä tehdään omalla persoonalla. Hyvänä apuna työssä jaksamisessa on esimerkiksi työnohjaus, jossa pääsee purkamaan omia kokemuksia ja ajatuksia. (Sinkkonen 2018, 177–178; Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 103.)

4.3 Omaohjaajasuhde rakentuu eri vaiheista

Omaohjaajuus mahdollistaa sen, että lastensuojelulaitoksessa lapsella on vähintäänkin yksi hänen asioihinsa perehtynyt ja niitä hoitava aikuinen. Usein omaohjaaja on vastuussa lapsen hoito- ja kasvatussuunnitelman tekemisestä, mutta tarvitsee koko työryhmän tuen onnistuakseen tässä. Koska lapselle nimetty omaohjaaja ei aina ole työvuorossa, on muidenkin lastensuojelulaitoksissa työskentelevien ohjaajien ensisijaisen tärkeää olla perillä lapsen asioista ja hoidon toteuttamisesta. (Sinkkonen 2018, 177; Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 101.)

Lastensuojelulaitoksessa yhdessä sovittujen, kaikkien työntekijöiden tiedossa olevien toimintatapojen ja menetelmien kautta pystytään tukemaan ja suojelemaan perustehtävän toteuttamista ja lapsen hyvinvointia. Näin lapset ovat niin sanotusti samalla viivalla, eikä tuen ja avun saaminen määriy siittä, kuka heidän

asioistaan vastaa. (Timonen-Kallio ym. 2017, 18–20.) Sosiaali- ja terveysministeriön ja Suomen Kuntaliiton (2019) päivittämässä sijaishuollon laatukriteereissä käydään läpi koko omaohjaajuuden prosessi, sen alkamisesta päättymiseen. Laatukriteereissä avataan tarkemmin tärkeimpiä huomioitavia teemoja jokaisesta omaohjaajuuden prosessin vaiheesta. (STM & Suomen Kuntaliitto 2019.)

4.3.1 Omaohjaajasuhteen muodostaminen

Kun tieto uuden asiakkaan saapumisesta tulee, työntekijät alkavat valmistautumaan lapsen tuloon. Työntekijöiden on tärkeää soveltaa yksikössä yhdessä laadittuja ohjeita koskien lapsen muuttovaihetta. Lapselle luodaan turvallinen ympäristö, johon hänen on hyvä tulla. Lapsen yksilöllinen tilanne huomioiden työntekijä tutustuu yhdessä lapsen kanssa sijaishuoltopaikkaan, sen toimintatapoihin, työntekijöihin ja muihin lapsiin. Lapsen tullessa on tärkeää, että häntä on odottamassa puhdas ja siisti oma huone, tarvittavat hygieniatarvikkeet sekä mahdollisuus peseytymiseen ja ruokailuun. Lapsi saattaa tulla hyvinkin kaotillisista oloista ja muutto itsessään uuteen paikkaan on suuri muutos, joten perustarpeiden täyttämällä pyritään heti luomaan turvallisuuden tunnetta lapselle. (STM & Suomen Kuntaliitto 2019, 63.)

Lapselle nimetyn omaohjaajan aloittaessa asiakassuhdetta lapseen, on tärkeää ottaa selvää hänen taustoistaan ja tutustua dokumentteihin. Tärkeää on kuitenkin olla muodostamatta näiden pohjalta mielikuvaa lapsesta tai tämän tilanteesta. Tutustumiselle tulisi varata riittävästi aikaa piiloutumatta kiireeseen. Keskeistä on myös ottaa vastaan, ymmärtää ja auttaa lasta käsittelemään niitä tunteita ja reaktioita, joita suuri elämänmuutos saattaa aiheuttaa. Aito kiinnostus lasta sekä hänen kokemuksiaan ja ajatuksiaan kohtaan luo hyvää pohjaa suhteen muodostumiselle. (Metsälä & Selviytymis-tiimi 2012, 21.)

4.3.2 Omaohjaajasuhteen syventäminen

Omaohjaajan työtehtävät vaihtelevat aina arjen askareista tunnesuhteen rakentamiseen. Selkeärakenteisen arjen luominen on lapselle tärkeää turvallisuuden

tunteen kannalta. Kun lapsi tietää, mitä milloinkin tapahtuu, pystyy hän paremmin kerryttämään turvallisuuden kokemuksiin. Arjen ennustettavuuden ansiosta lapsen ei tarvitse pelätä tai huolehtia, saako hän elämän perusedellytyksiä, kuten ruokaa tai puhtaita vaatteita. Tämä ansiosta lapsen on mahdollista alkaa pikkuhiljaa tuomaan esiin syvempiä tarpeita, kuten hyväksytyksi ja rakastetuksi tulemista. Omaohjaajalta vaaditaan kykyä huomata lapsen tunnetason tarpeita ja vastata niihin tarpeen vaatimalla tavalla. (Kiiskinen & Eskelinen 2013, 16–17.) Sinkkonen (2018) korostaa, että omaohjaajan on tärkeää olla perillä lapsen elämän aikaisimmista vaiheista, merkittävistä tapahtumista sekä sijoituksen syistä ja perusteista. Tällä kaikella on merkittävä vaikutus arjen sujuvuuteen, mutta sillä on myös psykologinen vaikutus. Lapsen on tärkeä luottaa, että omaohjaaja vastaa hänen asioistaan ja ajaa niitä eteenpäin pitäen hänet aina mielessään. (Sinkkonen 2018, 177.)

Omaohjaajan työtehtäviin kuuluu lisäksi toimia yhdyshenkilönä sijoituspaikan ja kodin välillä sekä huolehtia kaikista käytännön asioista, kuten lapsen mahdollisista lääkäri- ja terapia-ajoista sekä koulunkäynnin sujuvuudesta yhteistyössä koulun henkilökunnan kanssa (Sinkkonen 2018, 177). Lastensuojelulain (30 §) mukaan omaohjaaja osallistuu asiakassuunnitelman laatimiseen lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän ja huoltajien kanssa. Asiakassuunnitelma laaditaan kaikille lastensuojelun asiakkaana oleville lapsille. Huostaanotetun lapsen asiakassuunnitelmaan kirjataan sijaishuollon tarkoitus ja tavoitteet sekä millä keinoilla ja palveluilla perheen tuen tarpeisiin pyritään vastaamaan. Suunnitelmaan kirjataan lisäksi, kuinka yhteydenpito ja tapaamiset lasten ja hänen huoltajiensa sekä muiden lapselle tärkeiden henkilöiden välillä toteutetaan. Suunnitelmasta täytyy löytyä tavoite perheen jälleenyhdistämisestä lapsen edun vaatimalla tavalla. (LSL 30 §). Asiakassuunnitelman lisäksi lapselle laaditaan hoito- ja kasvatussuunnitelma, mikä kuuluu usein omaohjaajan tehtäviin. Hoito- ja kasvatussuunnitelmassa selvennetään, kuinka asiakassuunnitelmaan laaditut tavoitteet huomioidaan arkityössä (LSL 30 a §).

Timonen-Kallio, Yliruka, ja Närhi (2017) korostavat, että omaohjaajuuden toteuttaminen edellyttää, että lapsen kanssa toimiva omaohjaaja on tietoinen omista arvoistaan ja toimintatavoistaan, etteivät ne ohjaa työtä väärään suuntaan. Oma-

ohjaajana toimiessa ei voi piiloutua ainoastaan ammatillisuuden taakse, vaan lapselle on annettava jotain myös itsestään. Tavoitteena on, että omaohjaajan ja lapsen välille muodostuu tunnesuhde. Omaohjaajasuhteessa tehtävä kasvatus tapahtuu tietoisien, ammatillisten ja julkisen toiminnan kautta. Tietoisella omaohjaajatyöllä tarkoitetaan sitä, että suhdetta ohjaa tietoisesti tehdyt päätökset, jotka pohjautuvat tehtyihin suunnitelmiin, esim. asiakassuunnitelmiin sekä yhteisiin sopimuksiin. Ammatillisella omaohjaajatyöllä tarkoitetaan sitä, että omaohjaajan tulee pystyä tarkastelemaan hänen ja nuoren vuorovaikutusta ammatillisesta näkökulmasta. Lapsen käytöstä ja reaktiota on helpompi ymmärtää, kun tarkastelee niitä ajankohtaisen ja tutkitun tiedon kautta. Julkinen omaohjaajatyö puolestaan tarkoittaa, että omaohjaajasuhde ei muodostu henkilökohtaisin perustein vaan, että sen taustalla on yhdessä sovitut perusteet. (Timonen-Kallio ym. 2017, 26.)

Erikoislääkäri Marko Nikkanen (2012) kirjoittaa, että lastensuojelun sijaishuollon piirissä asuvilla lapsilla on usein taustalla turvallisuuden tunteen vajavaisuutta ja järkkymistä. Lapsen elämässä olevat aikuiset, joiden tulisi tarjota turvallisuutta, eivät ole kyenneet siihen syystä tai toisesta. Lastensuojelun työntekijöiden tulisi tarjota lapselle turvallisen aikuisen esimerkki ja mahdollisuus turvalliseen kiintymiseen. Turvallinen aikuinen on kannustava ja esimerkillinen, osaa asettua lapsen asemaan, osaa perustella asiat ja neuvotella niistä, lupaa vain toteutettavissa olevia asioita, osaa ohjata lasta oikeaan suuntaan sekä asettaa selkeät, turvalliset rajat, ollen kuitenkin reilu ja oikeudenmukainen. Turvallisuuden ja luotettavuuden tunnetta voi rakentaa pala kerrallaan pienistä arkipäiväisistä asioista ja kohtaamisista, kuten läksyjen tekemisestä yhdessä, yhteisistä automatkoista kohti harrastuksia sekä yhteisestä pelailusta ja iltasaduista. (Nikkanen 2012, 16–17; STM & Suomen kuntaliitto 2019, 64.)

Työntekijöiden on tärkeää myös auttaa ja tukea lapsen elämässä olevia aikuisia, jotka eivät ole osanneet tai jaksaneet olla turvallisia aikuisia. Hukkaan joutunut vanhemmuus on mahdollista saada takaisin ja ansaita lapsen luottamusta askel kerrallaan. (Nikkanen 2012, 16.)

4.3.3 Omaohjaajasuhteen päätyminen

Mikäli lapsen omaohjaaja syystä tai toisesta vaihtuu, tulisi vaihdos hoitaa mahdollisimman sensitiivisesti lapsi huomioiden. Työntekijän vaihtuminen ja ihmissuhteen katkeaminen voi aiheuttaa lapselle jälleen hylkäämiskokemuksen. Tästä syystä lähtevän työntekijän on tärkeää ottaa asia puheeksi lapsen kanssa jo hyvissä ajoin ennen viimeistä työpäivää ja käydä asia tarkasti läpi lapsen kanssa. Dokumentoinnin tulisi myös olla ajan tasalla, jotta seuraaja tietää, mistä jatkaa. Lapselle ei pidä tehdä lupauksia, joita uusi työntekijä ei voi pitää, sillä näin pettää lapsen luottamuksen ja vetää maton jatkavan työntekijän jalkojen alta. (Metsälä & Selviytymis-tiimi 2012, 20.)

Omaohjaajasuhde katkeaa virallisesti silloin kun lapsi itsenäistyy ja muuttaa pois laitoksesta täysi-ikäistymisen vuoksi. Lastensuojelulain 75§ & 76§ mukaan täysi-ikäistyessään lastensuojelulaitokseen sijoitetulla lapsella on mahdollisuus lakisääteiseen jälkihuoltoon. Lapsen on mahdollista saada jälkihuoltoa 25 ikävuoteen asti. Jälkihuolto on lastensuojeluprosessin viimeinen vaihe, jolla pyritään tukemaan lasta itsenäiseen elämään ja kohti aikuisuutta. (LSL 75§ & 76§.) Tuen tarve on suuri nivelvaiheissa, sillä sijaishuollon myönteiset vaikutukset lapsen elämään voivat valua hukkaan ilman onnistunutta jälkihuollon tukea. Täysi-ikäistyminen voi tuoda tullessaan monia haasteita, lapsen tulee muuton myötä irtautua laitoksesta niin fyysisesti kuin emotionaalisesti. (Pukkio & Hoikkala 2016, 8.) Omaohjaaja voi toiminnallaan helpottaa ja osaltaan olla tukemassa lapsen itsenäistymistä. Tärkeää on luoda lapselle tunne siitä, että hänestä välitetään ja ollaan kiinnostuneita sijoituksen päättymisen jälkeenkkin. Ihanteellista olisi, että lapsella olisi mahdollisuus irtautua omaohjaajastaan ja laitoksesta vähitellen. Esimerkiksi niin, että hän voi soittaa ja tulla käymään. Näin suhteen päätyminen ei aiheuta lapselle hylkäämisen kokemusta. (STM & Suomen Kuntaliitto 2019, 73)

4.4 Kiintymyssuhdeteoria omaohjaajuuden perustana

Taulukkoon 2 on yhdistetty tutkimuksen kannalta oleelliset teoriat: kiintymyssuhdeteoria ja omaohjaajuus lastensuojelulaitoksessa (ks. luku 3 ja 4). Taulukossa

2 avataan kummankin teoriaosuuden pääkohdat ja muodostetaan niistä yhtenäinen, tutkimuksen kannalta oleellinen, viitekehys. Nämä teoriat kulkevat tiiviisti käsikädessä lastensuojelulaitoksessa toteutettavassa omaohjaajatyömenetelmässä.

TAULUKKO 2. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys

KIINTYMYSSUHDETEORIA	OMAOHJAAJUUS LAITOKSESSA
<p>Kiintymyssuhde eloonjäämisen ehtona</p> <ul style="list-style-type: none"> Vauva on riippuvainen aikuisen antamasta hoivasta, koska ei kykene itse huolehtimaan omista psyykkisistä ja fyysisistä tarpeistaan. - Vauva pyrkii aina kiinnittymään toiseen ihmiseen hoivan laadusta huolimatta. Hoivan ja huolenpidon laatu määrittävät, millaiseksi kiintymyssuhde muodostuu. <p>Kiintymyssuhdemallit</p> <ul style="list-style-type: none"> Turvallinen kiintymyssuhde Turvaton kiintymyssuhde <ul style="list-style-type: none"> - Välttelevä - Ristiriitainen - Jäsentymätön/ integroitumaton <p>Sisäistetyt työskentelymallit</p> <ul style="list-style-type: none"> Syntyvät vähitellen suhteessa hoivaajaan Lapsi muodostaa sekä tietoisia että tiedostamattomia yleistyksiä ympäristöstään ja omasta itsestään. Nämä sisäistetyt mallit auttavat lasta ennakoimaan tulevaa sekä havainnoimaan tapahtumia. Lapsuuden kiintymyssuhteissa muodostuneet työskentelymallit ohjaavat lapsen käytöstä ja sitä, kuinka lapsi näkee ja suhtautuu itseensä, muihin ihmisiin ja koko ympäröivään maailmaan. Varhaislapsuudessa muodostuneet kiintymyssuhteet vaikuttavat lapsen kasvuun ja kehitykseen kokonaisvaltaisesti. 	<p>Omaohjaajatyömenetelmä</p> <ul style="list-style-type: none"> Lapsen järjestelmällinen hoitaminen ja kasvattaminen laitoshuollossa. Jokaiselle lapselle nimetään omaohjaaja. Omaohjaaja toimii lapsen lähiaikuisena. <ul style="list-style-type: none"> - Perehtyy lapsen asioihin ja on vastuussa niiden hoitamisesta. - Tekee hoito- ja kasvatussuunnitelman. - Pitää huolta lapsen arjen sujuvuudesta. - Ajaa lapsen asioita, on tämän "äänitorvi". <p>Omaohjaajasuhteen vaiheet</p> <ul style="list-style-type: none"> Suhteen muodostuminen <ul style="list-style-type: none"> - Lapselle ennakoitava ja turvallinen muutto - Omaohjaaja alusta asti läsnä ja saatavilla Suhteen syventäminen & työskentelyvaihe <ul style="list-style-type: none"> - Lapselle ennakoitava, johdonmukainen turvallinen arki Suhteen päätyminen <ul style="list-style-type: none"> - Ennakoitavuus ja turvallisuus - Arkielämän taitojen opettelu yhdessä - "Saattaen vaihto" <p>Omaohjaajasuhde</p> <ul style="list-style-type: none"> Tunnesuhde lapsen ja työntekijän välillä. <ul style="list-style-type: none"> - Huolenpidon, hoivan, turvan ja luottamuksen tarjoaminen lapselle. Vuorovaikutuksellinen tukeminen. <ul style="list-style-type: none"> - Yhteinen omaohjaaja-aika säännöllisesti. Tunnetaitojen opettelu. Lapsen toimijuuden ja positiivisen minäkuvan vahvistaminen. Kuntoutumisen tavoitteiden tekeminen yhdessä lapsen kanssa.
<p>OMAOHJAAJASUHDE TURVALLISENA KIINTYMYSSUHTEENA</p>	
<ul style="list-style-type: none"> Lapsen haitallisten sisäisten työskentelymallien muovaaminen <ul style="list-style-type: none"> - Lapsi pyrkii pitämään kiinni lapsuudessa opituista selviytymisstrategioistaan, vaikka nämä olisivat hänelle haitallisia. Äärimmäiset selviytymisstrategiat ovat yleisiä huostaan otetuilla lapsilla, joilla taustalla hylkäämisen ja vaille jäämisen kokemuksia. - Omaohjaajaan samaistumisen kautta lapsi pystyy uudelleen oppimaan ja muokkaamaan vanhoja vääristyneitä käsityksiään ihmisistä ja maailmasta. Vähitellen lapselle alkaa muodostumaan uusia, hänen hyvinvointiaan tukevia työskentelymalleja. Omaohjaajasuhteessa lapsi voi kuntoutua. Lapsella on mahdollisuus korjaaviin/ korvaaviin kokemuksiin turvallisessa suhteessa omaohjaajaan. <ul style="list-style-type: none"> - Positiiviset kokemukset synnyttävät turvallisuuden tunnetta ja kehittävät lapsen toimijuutta sekä minäkuvaa, jotka ovat lapsen hyvinvoinnin tärkeitä osa-alueita. Lapsen ainutkertaisuuden ja arvokkuuden huomioiminen läpi työskentelyn. Omaohjaajuus on prosessi, joka muovautuu kunkin lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaavaksi <ul style="list-style-type: none"> - Omaohjaajasuhteen muodostumiseen, suhteen syventämiseen ja suhteen päättymiseen liittyy omat erityispiirteensä. Vaikuttavimpaan lopputulokseen päästään huomioimalla jokainen vaihe. 	

5 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisella tutkimusmenetelmällä sekä yhteiskehittämisellä. Tässä luvussa tarkastellaan tutkimusmenetelmien lisäksi kahta opinnäytetyön tutkimuksessa käytettyä aineistonkeruumenetelmää, kyselylomaketta sekä yhteistoiminnallista kehittämispajaa. Luvun lopussa avataan aineistonanalyysin eteneminen tässä tutkimuksessa.

5.1 Tutkimusmenetelmät ja aineiston keruu

Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisella eli laadullisella tutkimusmenetelmällä. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritään kokonaisvaltaiseen tiedonhankintaan. Kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohtana on tutkittavan asian monipuolinen ja yksityiskohtainen tarkastelu. Tarkoituksena on olemassa olevien olettamuksien sijaan löytää ja tuoda esiin faktoja. Aineistoa pyritään keräämään mahdollisimman autenttisessa toimintaympäristössä, jotta tutkittavaa asiaa pystytään tarkastelemaan aidosti. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa jokaista käsiteltävää asiaa tulee pitää ainutlaatuisena ja aineistoa tutkia sen mukaisesti. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161–164.)

Laadullisuus tutkimuksessa näkyy niin, että tutkimus toteutetaan yhteen tiettyyn paikkaan, jolloin tulokset eivät ole yleistettävissä kaikkiin lastensuojelulaitoksiin. Tutkimuksessa pyrittiin myös saamaan mahdollisimman syvällistä tietoa tutkittavasta asiasta eli Leinolan perhetukikeskuksessa toteutettavasta omaohjaajatyömenetelmästä ja sen yhteneväisyydestä. Leinolan perhetukikeskus on yksi Tampereen kaupungin lastensuojelulaitoksista. Leinolassa on kaksi seitsemän asiakaspaikkaista osastoa. Molemmilla osastoilla työskentelee moniammatillinen työryhmä. Leinola tarjoaa lapsille pitkäkestoista kuntouttavaa osastohoitoa. (Tampereen kaupunki n.d.)

Kvalitatiivisen tutkimuksen keinoin pyritään selvittämään tutkittavien käyttäytymistä tietyssä ympäristössä ja sen merkitystä. Tutkimuksen avulla saadaan sel-

ville tutkittavien havaintoja tilanteista sekä mahdollistetaan tutkittavien kehitykseen ja historiaan liittyvien tekijöiden huomioiminen (Hirsjärvi & Hurme 2006, 26–27.) Kvalitatiiviselle tutkimukselle ominaista on aineistonhankintametodit, jotka mahdollistavat tutkittavien näkökulmien ja ajatuksien esilletuomisen (Hirsjärvi ym. 2009, 206).

Opinnäytetyön toteuttamisessa hyödynnettiin yhteiskehittämistä. Yhteiskehittämällä tarkoitetaan yhdessä toimimista, jota ohjaa jokin tietty tavoite. Yhteiskehittämiseen osallistuvat ovat kaikki tasa-arvoisia, eli kaikkien ajatuksia, kokemuksia ja mielipiteitä arvostetaan ja kuunnellaan. (Turun yliopisto 2016). Sosiaalipsykologi Saara Repo-Kaarento (2007) kuvailee yhteiskehittämistä lähestymistavaksi, missä jokaisella ryhmän jäsenellä on aktiivinen rooli. Ryhmän jäsenten välillä vallitsee positiivinen keskinäisriippuvuus, sillä kaikki tavoittelevat yhteistä tavoitetta. Kukaan ryhmä jäsen ei voi päästä yksin tavoitteeseen, vaan siihen vaaditaan koko ryhmän onnistuminen. (Repo-Kaarento 2007, 33–34.) Yhteiskehittäminen tapahtuu interaktiivisessa vuorovaikutuksessa, mikä mahdollistaa ryhmän jäsenille toisten jäsenten tukemisen, auttamisen ja kehumisen (Sahlberg & Sharam 2002, 109–101). Erityispedagogiikan professori Saloviita (2006, 29–30) painottaa, että ryhmän jäsenten panostaminen tavoitteen eteen kasvaa sitä enemmän mitä tärkeämmäksi aihe koetaan.

Aineisto kerättiin kahta eri metodia käyttäen. Nämä ovat kyselylomake sekä yhteistoiminnallinen kehittämispaja. Kyselylomake on aineistonkeruumuoto, jossa aineisto kerätään standardoitujilla eli vakioiduilla kysymyksillä. Kysymysten vakiointi tarkoittaa, että kaikilta tutkimukseen osallistuneilta kysytään samat asiat, samalla tavalla ja samassa järjestyksessä. Kyselytutkimusta voidaan käyttää, kun tutkitaan henkilöitä ja esimerkiksi heidän ominaisuuksiaan. Kysely antaa vastajille mahdollisuuden vastata kyselyyn heille parhaiten sopivana aikana. (Vilka 2007, 28.) Tutkimuksen kyselyyn osallistuvien tulee esittää tutkittavan asian kanalta oleellista joukkoa, millä on mahdollisimman laaja tietämys ja kokemus tutkittavasta teemasta (Kananen 2008, 37–38).

Kyselylomake (liite 3) on tutkimuksen ensimmäisen vaiheen aineistonkeruun menetelmä. Kyselylomakkeen tavoitteena oli kartoittaa, millaista ja kuinka vakiintunutta omaohjaajatyöskentely tällä hetkellä on Leinolan perhetukikeskuksessa.

Kyselylomake osoitettiin Leinolan perhetukikeskuksen molempien osastojen kaikille ohjaajille, heitä on yhteensä 24. Kyselylomake oli paperinen, joka pitää sisällään avoimia sekä yhden suljetun monivalintakysymyksen. Kyselyyn laadittiin suljettu kysymys, sillä valmiit vastausvaihtoehdot antavat selkeät vastaukset, jotka helpottavat kyselyn tulosten analysointia. Suljetut kysymykset ovat monivalintaisia ja vastausvaihtoehdot ovat toisensa poissulkevia. Näin vastaukset ovat selkeästi erotettavissa toisistaan. (Vehkalahti 2008, 24–25.) Avoimet kysymykset antavat vastaajalle mahdollisuuden tuoda vapaasti esiin omia ajatuksiaan, mielihiteitään ja näkemyksiään. Avoimet kysymykset pitävät sisällään vain itse kysymyksen, jolloin tilaa jää vastata vapaasti. (Hirsjärvi 2014, 201.)

Kyselylomakkeen keskeiset tulokset teemoittivat aineistonkeruun toista vaihetta, joka on yhteistoiminnallinen kehittämispaja. Yhteistoiminnallisen metodin taustajatuksena on, että ihminen oppii tehokkaasti yhdessä toisten ihmisten kanssa. Yhteistoiminnallinen paja mahdollistaa tietojen, kokemusten ja ajatusten jakamisen yhdessä sekä niiden jatkojalostuksen. (Hellström, Johnson, Leppilampi & Sahlberg 2015, 26.)

Toisen vaiheen aineistonkeruumenetelmäksi valikoitui yhteistoiminnallinen kehittämispaja, jotta ohjaajat pääsivät yhdessä kehittämään omaohjaajatyömenetelmää. Pajoissa syntyneitä ideoita hyödynnettiin omaohjaajuuden prosessimallin luomisessa. Yhteistoiminnallisia pajoja pidettiin kaksi kappaletta, ensimmäisessä pajassa oli yhteensä seitsemän osallistujaa, toiselta osastolta kolme ohjaaja ja toiselta neljä. Toisessa pajassa osallistujia oli yhteensä neljä, kolme toiselta osastolta ja toiselta osastolta yksi. Näin tutkimus kattoi Leinolan perhetukikeskuksen molemmat osastot. Yhteistoiminnallisten kehittämispajojen järjestämispaikaksi valikoitui ohjaajille luonnollinen toimintaympäristö eli Leinolan perhetukikeskuksen tilat. Leinolassa oli kehittämispajoille sopivat, rauhalliset tilat, joilla häiriötekijät pystyttiin minimoimaan. Pajoille varattiin aikaa työvuorojen sisältä, jotta pajaan osallistuminen ei olisi ympäristötekijöistä, kuten kiireestä, riippuvainen. Pajat toteutettiin 10.3.2020 sekä 17.3.2020 klo 13:30–15:30.

Yhteistoiminnallisissa kehittämispajoissa osallistujat jaettiin kahteen ryhmään, jotka työskentelivät omilla pöydissään. Kummassakin ryhmässä oli osallistujia

sekä osastolta yksi että osastolta kaksi. Näin pystyttiin varmistamaan, ettei tuloksissa tule osastojen välisiä eroja. Yhtenä tärkeänä tavoitteena oli yhtenäistää osastojen sekä yksittäisten työntekijöiden omaohjaajatyömenetelmää. Näin mahdollistettiin myös osastojen rajojen yli tapahtuva vuorovaikutus työntekijöiden kesken. Pajat aloitettiin esittelemällä opinnäytetyö sekä pajapäivän tarkoitus ja tavoite PowerPoint-esitystä apuna käyttäen. Työskentelyn tavoitteena oli yhdessä pohtia millaiset ovat tärkeimmät yhteiset omaohjaajuuden linjat, joihin kaikki työntekijät pystyisivät sitoutumaan arkityöskentelyssä. Yhdessä luotujen linjauksien avulla pystytään vaikuttamaan sijaishuollon laatuun; lapsen saama hoito ja kasvatustavat eivät ole riippuvaisia yksittäisestä työntekijästä. Kukin työntekijä toteuttaa työtä omalla persoonallaan, mutta työskentelyn pohjana tulee olla yhteiset periaatteet, jotta kaikille lapsille pystytään varmistamaan tasapuolinen kohtelu. Työskentelyssä painotettiin osallistujia pohtimaan annettuja teemoja mahdollisimman konkreettisesti ja työskentelyn apuna toimivat valmiit pohjat (liite 4).

Yhteistoiminnalliset kehittämispajat pohjautuivat Sosiaali- ja terveysministeriön sekä Suomen Kuntaliiton laatimiin Lastensuojelun laatusuositukseen, josta erityisesti tarkasteltiin sijaishuollon laatukriteereitä (ks. kappale 2.1.3). Lastensuojelun laatusuositukset valittiin pajojen taustamateriaaliksi, koska ne on laadittu ohjaamaan lastensuojelutyön järjestämistä ja tekemistä. Pajojen työskentelyvaiheen pohjaksi nostettiin erityisesti kuusi sijaishuollon laatukriteeriä, jotka tulostettiin ja laminoitiin osallistujien hyödynnettäväksi (liite 2). Kuva 1 on esimerkki yhdestä pajoissa hyödynnetyistä kriteereistä.

KRITEERI 2: Lapsi kokee muuton sijaishuoltopaikkaan turvallisena ja ennakoitavana sekä kokee itsensä tervetulleeksi.

Kuinka valmistaudut lapsen tuloon?

Millä keinoin luot turvalliset puitteet lapsen saapumiselle?

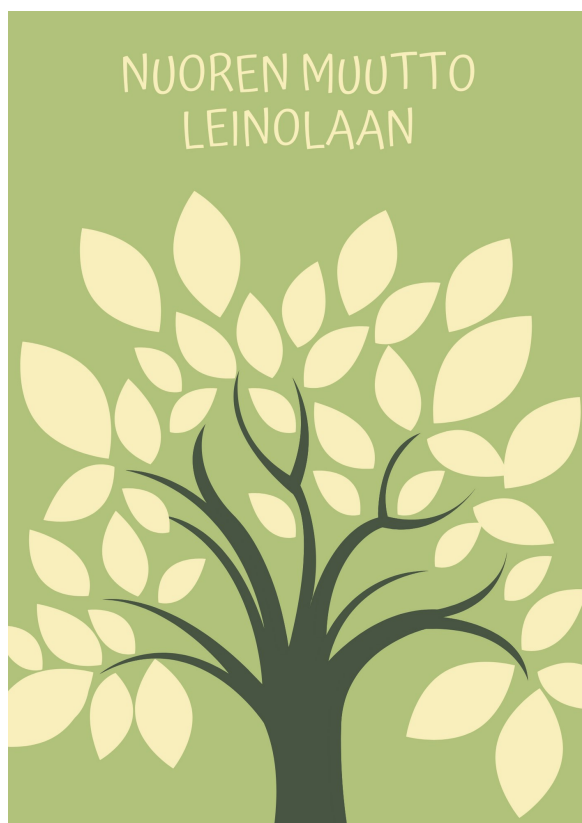
Miten tutustut lapseen ja tutustutat lapsen Leinolaan, sen käytäntöihin sekä muihin lapsiin?

Kuinka luot luottamussuhteen vanhempiin ja saat heidät osalliseksi prosessiin heti lapsen muuton alussa?

KUVA 1. Esimerkki yhdestä pajassa käytetystä sijaishuollon laatukriteeristä

Tutkimuksessa omaohjaajasuhde jaettiin kolmeen osaan; lapsen muutto Leinolaan, lapsen arki Leinolassa ja lapsen muutto Leinolasta. Tutkimukseen valitut kuusi kriteeriä kattavat nämä vaiheet. Kriteeri 2 liittyy ensimmäiseen vaiheeseen; sen avulla tutkitaan millä tavoin omaohjaajan tulisi toimia ja työskennellä, kun lapsi muuttaa Leinolaan. Seuraavat neljä kriteeriä koskevat omaohjaajasuhteen toista vaihetta eli kun lapsi asuu Leinolassa. Kriteerissä 3 keskitytään luomaan lapselle turvallinen kasvuympäristö ja varmistamaan, että hän tuntee olevansa turvassa Leinolassa. 4. kriteeri korostaa lapsen kasvun ja kehityksen tukemista sekä kannustavan ja arvostavan ilmapiirin luomista. Lapsen osallisuuden mahdollistaminen hänen omaa elämäänsä, sijaishuoltopaikan arkea ja omaa asiakkuuttaan liittyvään päätöksentekoon käydään läpi kriteerissä 5. Kriteeri 7 pitää sisällään lapsen yhteydenpidon tukemisen hänelle läheisiin ihmisiin. Kriteeri 10 liittyy omaohjaajasuhteen viimeiseen vaiheeseen ja siinä keskitytään tukemaan lapsen turvallista ja suunnitelmallista muuttoa pois Leinolasta.

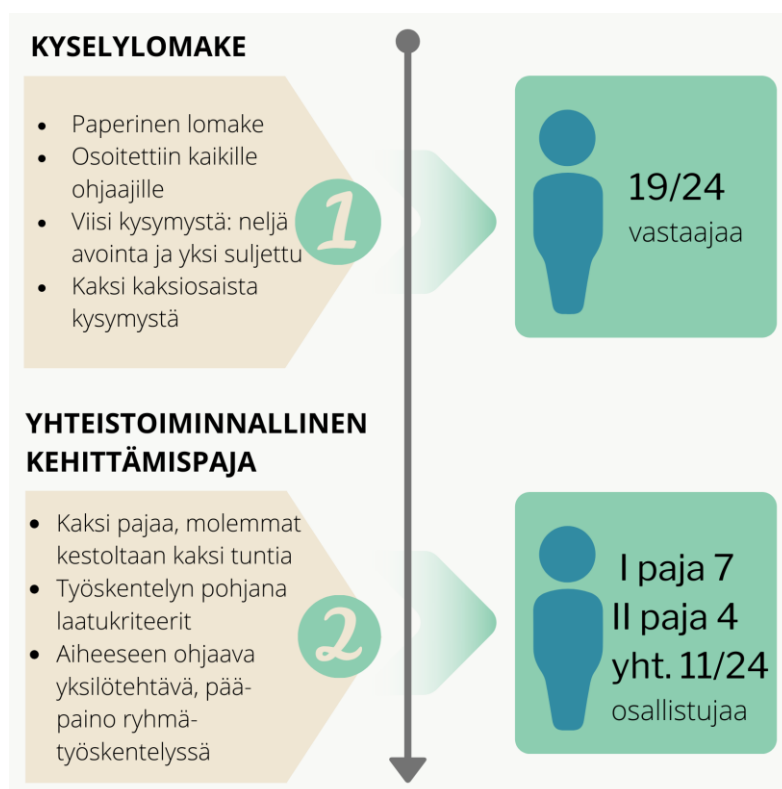

KUVA 2. Esimerkki pajassa käytetystä valmiista pohjasta

Pajojen työskentelyvaihe aloitettiin itsenäisellä harjoituksella, jonka tarkoituksena oli ohjata ajattelua työskentelyn aihepiiriin ja antaa ajatusten sinkoilla vapaasti. Jokaiselle jaettiin tyhjä paperi, johon osallistujat saivat kirjoittaa parin minuutin ajan annetusta kriteeristä heränneitä ajatuksia. Itsenäisen harjoituksen jälkeen ryhmille jaettiin aikaisemmin tehdyt paperiset pohjat (kuva 2), joihin työntekijöiden oli mahdollista alkaa kokoamaan ryhmän ajatuksia. Tarjolle annettiin myös Post-it lappuja, joihin työntekijöiden oli mahdollista kirjoittaa ja kiinnittää ne valmiiseen pohjaan. Ensimmäisessä pajassa työntekijät työstivät omaohjaajasuhteen aloittamista ja syventämistä. Viimeisessä pajassa puolestaan työstettiin suhteen syventämistä ja sen päättämistä. Näin ollen omaohjaajasuhteen syventämistä työstettiin molemmissa pajoissa. Tähän päädyttiin, sillä arkityöskentely on yleensä pisin ja merkittävin osa omaohjaajasuhdetta. Kumpikin ryhmä työsti omaa aihettaan ja tauon jälkeen aiheita vaihdettiin keskenään. Näin saatiin mahdollisimman kattavat näkökulmat molempiin tarkastelussa oleviin aiheisiin. Pajan lopussa kerättiin yksilöllinen palaute jokaiselta osallistujalta. Molemmat pajat toteutettiin täysin anonyymisti.

Tutkimuksen aineisto on moninäkökulmaista, sillä tutkimuksessa hyödynnetään menetelmätriangulaatiota käyttäen tutkimusmenetelminä kyselylomaketta sekä yhteiskehittämispajaa. Menetelmätriangulaatio tarkoittaa, että tutkimusaineiston hankinnassa käytetään useampaa kuin yhtä tiedonhankintamenetelmää. Yksi tutkimusmenetelmä kuvaa tutkittavaa asiaa ainoastaan tietyistä näkökulmista. Useamman tutkimusmenetelmän avulla tutkimukseen voidaan siis saada monia näkökulmia. Näin ollen menetelmätriangulaation avulla on mahdollista parantaa tutkimuksen luotettavuutta. (Eskola & Suoranta 2014, 69–71.) Kuvioon 3 on tiivistetty molempien aineistonkeruumenetelmien pääkohdat sekä osallistujamäärät.

KUVIO 3. Opinnäytetyön aineistonkeruun toteuttaminen

5.2 Aineiston analyysi

Opinnäytetyön aineiston analyysi toteutettiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Yliopettaja Jouni Tuomi ja lääkäri Anneli Sarajarvi (2013) kirjoittavat aineis-

tolähtöisestä sisällönanalyysistä, jonka pääpainona on tutkimusaineisto. Analyysia ohjaa tutkimuksessa kerätty aineisto ja siitä nostetaan keskeisimmät asiat näkyväksi. Aikaisemmat tutkimukset tai teoriat eivät vaikuta tai ohjaa analyysiin tekemistä tai sen synnyttämää lopputulosta. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 95–96, 109.)

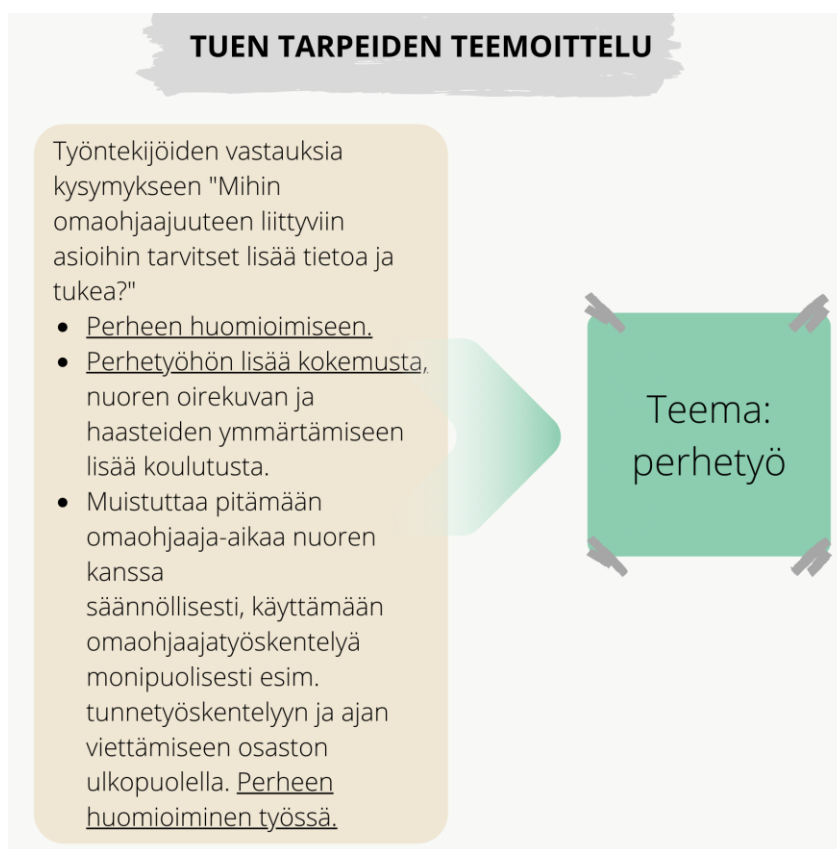
Laadullisen tutkimuksen aineisto on yleensä monisäikeistä. Tämä johtaa siihen, että aineiston keruu ja aineiston analyysi tapahtuvat rinnakkain. (Metsämuuronen 2008, 48.) Tutkimuksessa hyödynnettiin kahta erilaista aineistonkeruumenetelmää. Kyselylomakkeiden tuloksia analysoitiin jo ennen yhteistoiminnallisia kehittämispajoja, jotta niiden tuloksia voitiin hyödyntää pajoissa. Pajoja järjestettiin kaksi kappaletta ja ensimmäisen pajan tuloksia analysoitiin ennen toisen pajan järjestämistä. Aineiston tarkempi analysointi tehtiin kaikkien aineistonkeruuvaiheiden jälkeen.

Laadullisen tutkimuksen sisällönanalyysin tarkoituksena on analysoida kerättyjä aineistoja systemaattisesti sekä objektiivisesti. Sisällönanalyysin tavoitteena on saada tutkittava asia/ilmiö tiiviiseen ja yleiseen muotoon. Sen avulla kerätty aineisto järjestellään johtopäätöksien tekemistä varten. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 103.) Laadullisen tutkimuksen aineisto voi olla monessa eri muodossa; päiväkirja, haastattelu tai raportti. Sisällönanalyysin edellytyksenä on, että aineisto on kirjallisessa muodossa, mikä mahdollistaa analysoinnin. Litterointi eli puhtaaksi kirjoittaminen on yksi tapa saada aineisto analysoitavaan muotoon. (Metsämuuronen 2008, 48.) Tutkimuksen molemmat aineistonkeruumenetelmät tuottivat kirjallista materiaalia. Saadut aineistot luettiin ja litteroitiin sellaisenaan, sanasta sanaan tietokoneelle Word-tiedostoon, jotta tuloksien analysointi helpottui ja selkeytyi.

Litteroinnin jälkeen molempien aineistonkeruumenetelmien tuottama aineisto redusoitiin. Redusoinnilla tarkoitetaan kerätyn aineiston pelkistämistä. Tämän avulla kerätystä aineistosta nostetaan esille tutkimuksen kannalta olennaiset asiat ja epäolennaiset asiat jätetään huomioimatta. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 113–115.) Redusointi toimii apuna analyysin seuraavassa vaiheessa; aineiston teemoittelussa. Teemoittelu tarkoittaa asioiden ryhmittelyä erilaisten aihepiirien mukaan. Teemoittelussa etsitään lukumäärien sijaan tiettyjen näkemyksiä, jotka ryhmitellään teemojen alle. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 107.) Kyselylomakkeiden ja yhteistoiminnallisten kehittämispajojen analysoimisessa käytettiin teemoittelua.

Aineistosta nostetaan tutkimuksen kannalta keskeisimmät teemat, joita tarkastellaan laajemmin johtopäätöksissä (Metsämuuronen 2008, 50).

Molempien aineistojen teemoittelu eteni kohta kohdalta: kyselylomakkeissa edettiin kysymys kerrallaan ja pajoissa omaohjaajasuhteen vaiheiden mukaisesti. Word-tiedostoon litteroiduista vastauksista etsittiin tutkimukselle oleellisimpia asioita ja epäoleelliset karsittiin pois. Vastauksia vertailtiin toisiinsa ja niistä etsittiin sekä yhteneväisyyksiä että eroavaisuuksia. Oleelliset vastaukset pelkistettiin ja niistä muodostettiin yläkäsitteitä eli teemoja, joiden alle vastauksissa nousseet asiat koottiin. Esimerkiksi (kuvio 4) kyselylomakkeessa selvitettiin tuen tarpeeseen liittyviä asioita ja muutamassa vastauksessa tuotiin esille perheen huomioiminen. Tästä muodostui teema ”perhetyö”. Kuvio 4 esittää perhetyön teeman muodostumista. Muodostettujen teemojen avulla aineistosta saatiin nostettua tutkimuksen kannalta oleelliset asiat (ks. luku 6). Lopuksi esiin nousseita teemoja ja ilmiöitä pohdittiin ja peilattiin kirjoitettuun teoriaan (ks. luku 7).

KUVIO 4. Aineiston analyysin esimerkki

6 TYÖNTEKIJÖIDEN NÄKEMYKSIÄ OMAOHJAAJASUHTEESTA

Tässä luvussa tarkastellaan molempien aineistonkeruumenetelmien, kyselylomakkeen ja kahden yhteistoiminnallisen kehittämispajan, tuottamia tuotoksia. Kyselylomakkeen tulokset käydään läpi kysymys kerrallaan. Jokaisesta kysymyksestä tuodaan esille vastauksissa nousseet teemat. Tämän jälkeen avataan yhteistoiminnallisissa kehittämispajoissa syntyneet ajatukset ja ideat. Pajoissa työstiin kolmea eri omaohjaajasuhteen vaihetta, jokainen näistä on avattu erikseen.

6.1 Ennakkokyselyt työntekijöille

Kyselylomakkeissa oli yhteensä viisi kysymystä, joista avoimia kysymyksiä oli neljä ja suljettuja kysymyksiä oli yksi. Kysymyksistä ensimmäinen ja toinen olivat kaksiosaisia a- ja b- kysymyksiä. Kyselyyn vastasi yhteensä 19 työntekijää 24:stä. Leinolan perhetukikeskuksen ensimmäiseltä osastolta vastauksia tuli kymmenen ja toiselta osastolta yhdeksän kappaletta.

6.1.1 Omaohjaajien koulutustausta

Kyselylomakkeen ensimmäisessä kysymyksessä selvitettiin vastaajien koulutustausta. Kysymyksessä ei ohjeistettu vastaamaan vain esimerkiksi viimeisintä koulutusta. Kyselylomaketta ei rajattu myöskään vain tietyn koulutustaustan omaaville, vaan kysely suunnattiin kaikille Leinolan perhetukikeskuksessa työskenteleville ohjaajille.

Lastensuojelulain (60 §) mukaan lastensuojelulaitoksien työryhmässä tulee olla tarpeellinen määrä sosiaalihuollon ammattilaisia, jotka pystyvät vastaamaan laitoksessa asuvien lasten kasvuun ja kehitykseen. Leinolan perhetukikeskuksessa ohjaajan työtehtävissä voi työskennellä monella eri koulutustaustalla. Suurin osa kyselylomakkeeseen vastaajista työskentelee Leinolassa sosionomi AMK-koulutustaustalla. Toiseksi suurin osa työntekijöistä työskentelee sairaanhoitajan AMK-koulutustaustalla. Monella työntekijöistä on toisen asteen koulutus sosiaali-

ja terveysalalta esimerkiksi lähihoitajatutkinto, mutta suurin osa on hankkinut ylemmän tutkinnon ammattikorkeakoulusta tämän lisäksi. Yksittäisiä työntekijöitä työskentelee lähihoitajatutkinnolla, nuoriso- ja vapaa-ajanohjaaja tutkinnolla sekä yliopistotason tutkinnolla.

Vastauksista käy ilmi, että Leinolan perhetukikeskuksen kahden eri osaston työntekijöiden koulutustaustat eivät juurikaan eroa toisistaan. Suurimmalla osalla työntekijöistä on jokin ammattikorkeakoulututkinto. Molemmilla osastoilla työskentelee saman verran sekä sosionomi AMK että sairaanhoitajan AMK tutkinnon omaavia työntekijöitä.

6.1.2 Leinolasta saadun perehdytyksen ja tuen arviointi

Kyselylomakkeen toinen kysymys jaettiin kahteen osaan. Kysymyksen ensimmäisessä osassa vastaajilta selvitettiin ovatko he saaneet työpaikaltaan Leinolan perhetukikeskuksesta perehdytystä ja tukea omaohjaajatyömenetelmän toteuttamiseen. Lisäksi heitä pyydettiin kertomaan mihin asioihin he ovat perehdytystä ja tukea saaneet.

Työntekijöiden tarvittavasta perehdyttämisestä työtehtäviin on pidettävä huolta, sillä sen avulla voidaan vaikuttaa esimerkiksi laitoksessa asuvien lasten turvallisuuden toteutumiseen (LSL 60 §). Osaston yksi vastaajista hieman alle puolet kertoivat saaneensa perehdytystä liittyen omaohjaajantyönkuvaan ja vastuualueisiin. Vastauksissa pidettiin *tärkeänä muilta työntekijöiltä, työryhmältä ja omalta omaohjaajaparilta saatu perehdytys, tuki ja apu omaohjaajuuteen liittyvissä asioissa*. Vastaajat toivat esille oman aktiivisen roolin merkityksen perehdytyksen saamisessa eli tärkeää on seurata muita työntekijöitä, kysellä ja tarvittaessa pyytää apua.

*Varsinaista perehdytystä en ole saanut, mutta työt aloittaessani seurailin kokeneempia työntekijöitä ja heidän työskentelyään nuorten kanssa. Pikkuhiljaa itselleni muodostunut oma tapa toteuttaa omaohjaajatyötä. Tukea saa aina työryhmältä.
Enempi perehdytys olisi ollut parempi.*

Työntekijöiden oma persoona on läsnä työnteossa ja jokaisella on oikeus hyödyntää sitä työvälineenä (Rantalaiho 2013, 9). Työntekijät toivat esille, että omaohjaajatyö on myös itsessään opettanut paljon omaohjaajuudesta eli työtä tekemällä on saanut oppia ja tätä kautta on vähitellen muodostunut jokaiselle oma tapa tehdä työtä. Yksittäisenä vastauksena nousi esille koko Leinolan perhetukikeskuksen yhteiset sekä osastojen omat kehittämispäivät, joissa omaohjaajuutta on yhdessä käyty läpi.

Omaohjaajatyöskentely oli tuttua jo edellisestä työpaikasta.

Omaohjaajuutta on käsitelty muun muassa kehityspäivissä. On puhuttu siitä, miten suhde rakentuu ja mitä luottamuksen saaminen puolelleen vaatii.

Osaston kaksi vastaajista suurin osa kertoi saaneensa perehdytystä omaohjaajatyön toteuttamiseen. Vastaavasti yksittäisissä vastauksissa nostettiin esiin, että perehdytystä on saatu heikosti tai sitä ei ole saatu ollenkaan. Useat vastaajat kertoivat saaneensa perehdytystä siihen, mitä omaohjaajatyö tarkoittaa ja miten se näyttäytyy konkreettisesti työssä suhteessa nuoreen.

Kyllä, mitä omaohjaajatyö tarkoittaa ja miten näyttäytyy konkreettisesti työssä suhteessa nuoreen.

Olen, kiintymyssuhteen luomiseen/korjaamiseen, verkoston kanssa toimimiseen ja perhetyöhön.

Myös osaston kaksi vastauksissa kerrottiin kehittämispäivistä, joissa on käsitelty omaohjaajuutta ja puhuttu siitä, miten suhde omaohjattavaan rakentuu ja mitä asioita vaatii, että saa nuoren luottamuksen puolelleen. Yksittäisenä asiana vastauksista nousi esiin koulutukset, joissa on käsitelty haastavien lasten käytökseen liittyviä asioita ja näitä on työstyetty työryhmän kanssa yhdessä. Sinkkonen (2012, 266) kirjoittaa, että oleellista on ymmärtää kiintymyssuhdeteoriaa ja sen ilmenemistä etenkin, kun työskentelee sijoitettujen lasten kanssa. Vastaajien mukaan perehdytystä on saatu myös kiintymyssuhteen luomiseen/korjaamiseen sekä verkoston kanssa toimimiseen että perhetyön toteuttamiseen. Osasto kaksi

aloitti Leinolassa uutena osastona viisi vuotta sitten, jolloin osaston työntekijät perehtyivät työryhmänä uuteen työhön ja päättivät omaohjaajatyön toteuttamisesta. Työntekijät toivat esille oman aktiivisen roolin suuren merkityksen ja työryhmän tukea painotettiin. Perehdytyksen merkitystä työsuhteen alussa tuotiin vastauksissa esille.

6.1.3 Omaohjaajien tuen ja tiedon tarve

Kyselylomakkeen toisen kysymyksen toisessa osassa selvitettiin, mihin omaohjaajatyömenetelmään liittyviin asioihin työntekijät tarvitsevat lisää tietoa ja tukea. Omaohjaajatyömenetelmään liittyvä tuen ja tiedon tarve voi liittyä omaohjaajasuhteen jokaiseen vaiheeseen. Kysymykseen annettiin esimerkiksi omaohjaajasuhteen aloittamisen, perheen huomioimisen sekä omaohjaaja-ajan viettämisen.

Osaston yksi vastaajista muutama kertoi, että tarvitsee *tukea ja tietoa lisää perheytyöhön ja perheen kanssa työskentelyyn*. Vastauksissa kerrottiin, että tarvetta tuelle on omaohjaajatyömenetelmän monipuolisessa käytössä, tunnetyöskentelyssä sekä säännöllisen omaohjaaja-ajan pitämisessä myös osaston ulkopuolella. Vastauksissa tuotiin esiin myös, että omaohjaajatyöllä olisi hyvä olla lisää teoreettista pohjaa, jota voitaisiin hankkia erilaisten koulutusten avulla. Tarve lisätiedolle lasten neuropsykiatristen haasteiden kanssa työskentelyyn nousi vastauksista esiin. Lastensuojelulaitoksessa asuvilla lapsilla on moninaisia haasteita, joihin työntekijöillä tulisi olla valmiuksia (Saastamoinen 2010, 93). Vastaajien mukaan tuen tarve korostuu työtä ja työuraa aloittaessa, jolloin työskentelytavat ovat uusia. Työkokemuksen kautta omaohjaajuus on sisäistynyt vastaajille hyvin ja pitkän työkokemuksen jälkeen tuentarve ei ole enää niin suuri. Yksittäisenä asiana tuotiin esille elinikäinen oppiminen. Oman ammatillisuuden kehittymiseen voidaan vaikuttaa sekä erilaisilla koulutuksilla että työelämässä (Uusitalo 2019, 122).

Mielestäni olen sisäistänyt hyvin omaohjaajuuden Leinolassa vuosien aikana, mutta aina voi kehittyä ja oppia uutta, joten koulutukset yms. ovat aina tervetulleita.

En koe tarvitsevani tässä kohtaa enempää tietoa suhteen luomisesta nuoreen. Perheen huomioiminen on kuitenkin mieleistäni ohitettu/”laiminlyöty” sen merkitys – ilmeisesti vedoten meillä käytössä oleviin perhetyöntekijöihin. Mielestäni meillä omaohjaajilla pitäisi olla alusta asti tiivis suhde myös vanhempiin.

Osaston kaksi vastaajista noin puolet kertovat, että heillä on tuen ja tiedon tarvetta omaohjaajuuteen liittyville asioille. Tuen ja tiedon tarvetta on omaohjaajan mahdollistamiseen liittyvissä asioissa sekä perhetyöntekemisessä. Esimiehen tukea ja työryhmän yhtenäisempää linjaa omaohjaajuuteen liittyvien asioiden hoitamisessa pidettiin vastauksissa tärkeänä. Työryhmän kokouksilla voidaan vaikuttaa esimerkiksi työn sujuvuuteen ja siihen, että kaikilla työntekijöillä olisi tieto lasten asioista (Sinkkonen 2018, 177).

Esimiehen tuki olisi tärkeää. Samoin toiveissa olisi myös työryhmän yhtenäisempi linja asioiden hoidossa.

Omaohjaajasuhde on lapsen ja aikuisen välinen tunnesuhde, jossa omaohjaajan tulee tarjota lapselle turvallisuutta ja luottamusta (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 101). Tuen ja tiedon tarvetta vastaajien mukaan on myös siinä, kuinka omaohjaaja muodostaa lapseen luottamussuhdetta. Myös osaston kaksi vastuksista kävi ilmi, että osalla työntekijöistä on heidän mielestään tarvittava tietotaito omaohjaajatyön toteuttamiseen, eivätkä he koe tarvitsevansa tukea, sillä kokemus on tuonut varmuutta työn toteuttamiseen. Kaksi vastaajista ei kommentoinut tuen ja tiedon tarvetta laisinkaan, vaan he jättivät vastauksen tyhjäksi.

6.1.4 Omaohjaajan työtehtävät

Kyselylomakkeen kolmannessa kysymyksessä selvitettiin Leinolan omaohjaajuuteen kuuluvia työtehtäviä. Kysymystä ei liitetty vain johonkin tiettyyn omaohjaajasuhteen vaiheeseen vaan se piti sisällään kaikki vaiheet. Kysymys tuotti eniten pohdintaa ja laajimmat vastaukset kaikista kyselylomakkeen kysymyksistä. Osastojen välillä vastauksissa ei ollut merkittäviä eroja, joten vastauksia ei ole eritelty.

Tukea, kannustaa, kuunnella, lohduttaa, ymmärtää, auttaa kaikkien askareiden ja haasteiden kanssa. Olla ”tunteiden tulkki” ja ajaa nuoren etua. Olla se henkilö, kehen nuori voi tukeutua epätoivoisissakin hetkissä osastolla.

Sinkkonen (2018, 177) kirjoittaa, että lapsen arkisista asioista huolehtiminen, kuulumisten vaihtaminen ja kiinnostuksen osoittaminen ovat tärkeitä omaohjaajan työtehtäviä. Kaikissa vastauksissa nousi *työtehtäviksi asioita, jotka tukevat lapsen kasvua ja kehitystä*. Omaohjaajan työtehtäviin kuuluu vastaajien mukaan erityisesti arjesta huolehtiminen; sujuvuudesta, käytännöistä, kasvatuksesta sekä rajoista huolehtiminen. Vastauksissa mainittiin, että tarvittaessa omaohjaaja tekee rajoituspäätöksiä, mikäli lapsen kasvu ja kehitys vaarantuu. Sijaishuollon laatukriteereissä painotetaan, että rajoitustoimenpiteitä tulee tehdä vain lain mukaisesti ja tarpeen tullen (STM & Suomen Kuntaliitto 2019, 70). Arjen askareiden opettelu yhdessä lapsen kanssa kuuluu myös vastaajien mukaan omaohjaajan työtehtäviin. Vastaajat toivat esiin, että omaohjaaja huolehtii lapsen hoito- ja kasvatussuunnitelman tekemisestä ja päivittää sitä sekä tekee yhdessä lapsen kanssa viikko-ohjelman. Työtehtäviin kuuluu vastaajien mukaan lisäksi laatia tavoitteet yhdessä lapsen ja muun hoitotiimin kanssa ja tukea lasta niihin kulkemisessa. Omaohjaaja tiedottaa muuta työryhmää lapsen ajankohtaisista asioista.

Luoda turvallinen ja hyväksyvä suhde nuoren ja itseni välille. Oman nuoren ”äänitorvena” toimiminen. Oman nuoren asioiden kokonaisvaltainen hahmottaminen.

Tukea arjessa, mahdollistaa luottamuksellinen ihmissuhde ja tukea nuorta luomaan/ymmärtämään suhdettaan perheenjäseniinsä. Kuunnella nuoren näkemystä ja tuoda sitä esille.

Vastauksissa korostui *omaohjaajan tehtävä ”pitää langat käsissään” eli hoitaa laaja-alaisesti lapsen asioita ja toimia lapsen ”äänitorvena” eli selvittää lapsen mielipiteen ja varmistaa, että lapsi tulee kuulluksi*. Esimerkiksi pidetään yhteyttä lapsen verkostoihin kuten kouluun, sosiaalitoimeen ja nuorisopsykiatrialle. Omaohjaajan aktiivinen yhteistyö lapsen asioissa hänen perheensä ja koulun kanssa on nostettu tärkeäksi teemaksi sijaishuollon laatukriteereissä (STM & Suomen

Kuntaliitto 2019, 68). *Keskeiseksi asiaksi omaohjaajuudessa vastaajat kertoivat perhetyön; toimia perheen ja läheisten tukena ja pitää säännöllisesti yhteyttä heihin. Vastaajat korostivat, että tärkeää perhetyössä on myös tukea lasta luomaan ja ymmärtämään suhdettaan omiin perheenjäseniinsä. Saastamoinen (2010, 135) painottaa, että lapselle on varmistettava yhteydenpito hänelle läheisiin ja tärkeisiin ihmissuhteisiin.*

Tehdä käytännöt nuorelle ja päivittää niitä, kotijaksosuunnittelun teko, yhteydenpito vanhempiin ja lääkäreihin yms. Erialaisten palveluiden hankinta nuorelle.

Nuoren kasvun ja kehityksen tukeminen ja vahvistaminen. Voimavarojen löytäminen ja aktivointi. Omaohjaajuussuhteen ylläpito/vuorovaikutus suhteessa nuoreen ja nuoren läheisverkostoon.

Sijaishuollon laatukriteereissä korostetaan omaohjaajan roolia turvallisen kasvuympäristön ja lapsen turvallisuuden tunteen varmistamisessa (STM & Suomen Kuntaliitto 2019, 64). Vastaajien mukaan omaohjaajan on tärkeää olla turvallinen ja helposti lähestyttävä aikuinen lapselle sekä huolehtia lapsen hyvinvoinnista. Oleellista vastaajien mukaan on, että omaohjaaja pyrkii rakentamaan ja luomaan luottamuksellisen vuorovaikutussuhteen lapseen. Vastaajat korostivat, että tässä suhteessa nuoren on mahdollista saada korjaavia ja korvaavia kokemuksia. Turvallisen ja korjaavan kiintymyssuhteen muodostamiseen pyrkiminen yhdessä lapsen kanssa on omaohjaajan tärkein tehtävä (Timonen-Kallio ym. 2017, 26).

Olla turvallinen aikuinen, vuorovaikutus, nuoren käytännöt ja viikko-ohjelman suunnittelu, tiedottaa työryhmää. Huolehtia arjen sujumisesta ja nuoren hyvinvoinnista. Yhteistyö verkostojen kanssa ja perhetyö. Läsnäolo ja hoidollisuus. Toimia nuoren äänitorvena, vaikeista asioista puhuminen. Korjaavien & korvaavien kokemusten antaminen, tunteiden kannattelija & tyyntäjä. Omahaosuhte on tärkeintä työssäni.

Luotettava ja turvallinen aikuinen, arjen tukeminen, asettaa rajoja ja osoittaa välittämistä, yhteydenpito perheeseen, yhteydenpito verkostoihin (koulu, sos.toimi, NPS jne.), käytäntöjen linjaaminen ja kuntoutuksen suunnittelu, omisaika ja keskustelut, kulkea vierellä vastoinkäymisissä ja kivoissa jutuissa.

Sinkkonen (2018, 178) pitää tärkeänä omaohjaajan kiireetöntä kuuntelua ja kiinnostuneisuutta lapselle tärkeisiin asioihin. Vastauksissa työntekijät painottivat, että omaohjaajasuhteessa on tärkeää olla läsnä, kuunnella ja olla kiinnostunut lapsen asioista. Tärkeää vastaajien mukaan on ymmärtää, tukea ja lohduttaa lasta epätoivoisissakin hetkissä. Tähdellistä on mahdollistaa lapsen kanssa omaohjaajakeskusteluita ja -aikoja. Vastauksissa työntekijät nostivat merkittävään osaan omaohjaajan työtehtäviksi myös lapsen voimavarojen löytäminen ja niiden tukeminen.

6.1.5 Omaohjaajatyön keskeisimmät haasteet

Kyselylomakkeen neljännessä kysymyksessä työntekijöitä tiedusteltiin, mitkä ovat heidän mielestään keskeisimmät haasteet omaohjaajuuden toteuttamisessa Leinolan perhetukikeskuksen arjessa. Vastausta ei johdateltu apukysymysten tai esimerkkien avulla. Vastaukset olivat hyvin samankaltaisia molemmilla osastoilla, joten niitä ei eroteltu toisistaan.

Useimmissa vastauksissa haasteeksi työntekijät nostivat resurssien puutteen, työn kiireen ja hektisyyden sekä kolmivuorotyön. Näillä asioilla heidän mukaansa on vaikutusta esimerkiksi siihen, että omaohjaaja ei voi päivittäin olla lapsen kanssa tekemisissä. Lisäksi resurssien puute vaikuttaa muun muassa omaohjaaja-ajan mahdollistamiseen ja muuten lapsen kanssa yhteisen ajan viettämiseen. Omaohjaajan on tärkeää pyrkiä mahdollistamaan lapselle kahdenkeskinen omaohjaaja-aika, missä huomioidaan lapsen toiveet ja mieltymykset (Timonen-Kallio ym. 2017, 29).

Ehkä se, jos nuorelle tehdään käytäntöjä, joita muu työryhmä ei sitoudu noudattamaan jostain syystä. → Antaa ristiriitaista infoa nuorelle ja nuori voi alkaa hyödyntämään tätä, jos omaohjaajat eivät ole töissä paikalla.

Psykologi ja psykoterapeutti Ulla Kyrönseppä sekä lastensuojelulaitoksen johtaja Juha-Matti Rautiainen (1993, 101) korostavat, että omaohjaaja ei tee töitä yksin, vaan yhteistyö työryhmän kanssa sekä heidän tukensa on työn onnistumisen kannalta oleellista. Suureksi haasteeksi molemmilla osastoilla nousi *työryhmän eriävät toimintatavat suhteessa lapseen ja ajatusten vaihdon puutteellisuus yhdessä koko ryhmän kanssa*. Vastaajien mielestä olisi tärkeää, että koko työryhmän kesken vaihdettaisiin enemmän ajatuksia lapsen asioista ja tilanteesta. Vastaajat toivat esiin, että eriävien mielipiteiden takia muu työryhmä ei välttämättä sitoudu noudattamaan lapsen sovittuja käytäntöjä, mikä antaa ristiriitaista infoa lapselle.

Vuorotyö. Leinolassa nojataan vahvasti omaohjaajatyöskentelyyn, joka hyvä, että nuorella omat aikuiset, mutta välillä kaipaisi sitä, että koko työryhmä ottaisi enemmän vastuuta kaikista nuorista. Ei ajateltaisi aina, että omikset hoitaa ja päättää, vaan jokainen aikuinen on yhtä pätevä tekemään linjauksia ja päätöksiä, kun niitä tarvitaan. Jokaisella aikuisella on velvollisuus huolehtia, että kaikkien meidän nuorten asiat hoituu. Jos omikset poissa esim. saikulla, asiat seisoo. Jämäkkyyttä ja tavoitteellisuutta lisää työskentelyyn, miksi tehdään ja mitä kohti mennään? Useammin isolla porukalla kokoontumaan ja ideoimaan, miten nuoren kanssa toimitaan, jolloin kaikki sitoutuisivat tähän paremmin.

Haasteita työlle työntekijöiden mielestä tuo lisäksi työyhteisön huono ilmapiiri. Leinolan perhetukikeskuksessa nojataan vahvasti omaohjaajatyöskentelyyn. Vastaajien mukaan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tukeminen vaatii sen, että koko työryhmä ottaisi enemmän vastuuta kaikista lapsista, eikä vastuu ja päätöksenteko olisi vain lapsen omaohjaajilla. Vastuu lapsen kasvusta ja kehityksestä sekä hoidosta on koko työryhmällä, ei vain lapsen omaohjaajalla (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 101).

Saastamoinen (2010, 139) muistuttaa, että lapsen vanhemmille voi olla haastavaa hyväksyä se, että lapsi kiintyy johonkin toiseen aikuiseen ja tästä syystä lapsen omaohjaajan kohtaaminen voi herättää monenlaisia tunteita. Vastauksissa nousi esiin myös huoltajat, joiden kanssa voi olla kasvatuksellisia erimielisyyksiä suhteessa lapseen. Työntekijöiden mukaan huoltajat saattavat kokea, että heidät yritettäisiin ”korvata”, vaikka omaohjaajuudessa ei tästä ole kyse. Työntekijät toivat esille myös haastavasti käytöshäiriöiset lapset, jotka saattavat ajoittain viedä kaikkien ohjaajien huomion. Tämä on heidän mukaansa yleensä pois muusta suunnitellusta ajasta muiden lasten kanssa.

6.1.6 Omaohjaajatyömenetelmän yhteneväisyys Leinolassa

Kyselylomakkeen viimeisessä kysymyksessä kartoitettiin työntekijöiden ajatuksia siitä, kokevatko he Leinolan perhetukikeskuksen omaohjaajuuteen liittyvät toimintatavat yhteneväiseksi osastojen ja työntekijöiden välillä. Kysymys oli suljettu kysymys eli vastausvaihtoehtoina olivat kyllä tai ei. Vastausta oli mahdollista avata sanallisesti, mutta sitä ei vaadittu.

Sosiaali- ja terveysministeriön ja Suomen Kuntaliiton (2019, 39) päivittämien sijaishuollon laatuksien yksi tarkoitus on yhdenmukaistaa sijaishuollon toimintatapoja. Vastauksissa korostui työntekijöiden kokemus siitä, että *omaohjaajuuteen liittyvät työ- ja toimintatavat eivät tällä hetkellä ole yhteneväisiä Leinolan perhetukikeskuksen eri osastojen ja työntekijöiden välillä*. Vastauksissa tuotiin esille omaohjaajan ja lapsen välisen kemian merkitys; työskentely on täysin kiinni siitä, millainen kemia heidän välillään on. Yksittäisenä asiana vastauksista nousi esille se, että jokainen työntekijä toimii omaohjaajana ja tekee työtä hieman erilaisella, itselleen sopivalla otteella, vaikka kaikki tavoittelevat samaa päämäärää.

Ei. Onni ja samalla iso haaste on, että kaikki tekevät työtä hieman erilaisella otteella, vaikka tavoittelevat samaa asiaa. Toisille nuorille mahdollistetaan asioita, toisille ei yleisten sääntöjen takia, mistä koituu isoja ristiriitaja.

Tämä nähtiin vastauksissa todella hyvänä asiana, mutta samalla työn isoimpana haasteena. Haasteeksi työntekijöiden mukaan muodostuu etenkin se, että toisille lapsille mahdollistetaan erilaisia asioita, kun toisille ei yleisten sääntöjen takia. Leinolan perhetukikeskuksen kaksi osastoa toimii hyvin erillään toisistaan. Tästä syystä eri osastojen työntekijät eivät välttämättä ole tietoisia siitä, miten toisella osastolla omaohjaajuutta toteutetaan.

En osaa sanoa. Osastot toimivat täysin erillään toisistaan. Toki tehdään sama työtä suht. samoilla linjauksilla, mutta varmasti on eroja-kin.

Kaiken kaikkiaan 19:stä vastaajasta huomattavan suuri osa kokee, etteivät eri osastot ja työntekijät toimi yhteneväisesti omaohjaajuutta toteuttaessa. Molemmilta osastoilta vastaavasti vain hyvin pieni osa kokee toimintatapojen olevan yhteneväiset. Eriävät toimintatavat laittavat sekä lapset että työntekijät eriarvoiseen asemaan.

6.2 Yhteistoiminnalliset kehittämispajat

Yhteistoiminnallisia kehittämispajoja järjestettiin yhteensä kaksi. Pajoissa keskityttiin työstämään Leinolan perhetukikeskuksen omaohjaajuuden kolmea eri vaihetta. Ensimmäiseen pajaan osallistui yhteensä seitsemän työntekijää. Pajassa käsiteltiin omaohjaajasuhteen ensimmäistä vaihetta, kun lapsi muuttaa Leinolaan. Tämän lisäksi ensimmäisessä pajassa aiheena oli lapsen arki Leinolassa. Toiseen pajaan osallistui yhteensä neljä työntekijää. Tässä pajassa työstettiin omaohjaajasuhteen toista ja viimeistä vaihetta; lapsen arkea Leinolassa sekä lapsen muuttoa pois Leinolasta.

6.2.1 Omaohjaajasuhde lapsen muuttaessa Leinolaan

Omaohjaajasuhteen ensimmäisen vaiheen työskentelyn pohjana toimi sijaishuollon laatukriteeri kaksi: ”Lapsi tai nuori kokee muuton sijaishuoltopaikkaan turval-

lisena ja ennakoitavana sekä kokee itsensä tervetulleeksi” (STM & Suomen Kuntaliitto 2019, 63). Tätä vaihetta työsti kaksi eri ryhmää. Työskentelyn tarkoituksena oli pohtia millä keinoin lapsen muutto Leinolaan saadaan turvalliseksi, ennakoitavaksi ja lapsi tuntemaan olonsa tervetulleeksi. Työntekijät lähtivät pohtimaan mahdollisimman konkreettisia arjen asioita, joiden avulla kriteeri kaksi saadaan toteutumaan arkityössä. Kuvioon 5 on koottu työntekijöiden ajatuksia ja näkemyksiä siitä, mitä on tärkeää huomioida, kun lapsi muuttaa Leinolaan.

Ennen lapsen tuloa Leinolaan työntekijöiden mielestä on tärkeää, että *työryhmällä on selkeä käsitys siitä, kuka Leinolaan saapuu*. Kaikilla työntekijöillä on tiedossa lapsen taustatiedot, joista ilmenee muun muassa sijoittamisen tarve sekä terveystiedot, esimerkiksi lääkitys ja allergiat. Työryhmässä on sovittu kuka/ketkä tulevan lapsen omaohjaajina ja lapsen perheen perhetyöntekijöinä toimivat. Näin pystytään varmistamaan, ettei lapsen tulon yhteyteen tule työryhmän kesken epäselvyyksiä, mikä hämmäntäisi lasta. Työntekijöiden mielestä on myös tärkeää kertoa osaston muille lapsille uudesta lapsesta etukäteen, jotta muut lapset tietävät kuka heidän kotiinsa on tulossa. Sosiaali- ja terveysministeriön ja Suomen Kuntaliiton (2019, 63) mukaan on tärkeää tutustuttaa lapsi sijaishuoltoon paikkaan sekä muihin osaston lapsiin ja henkilökuntaan.

Lastensuojelulaitoksen tulee olla lapselle turvallinen elinympäristö, missä hänelle mahdollistetaan tuen ja suojelun saaminen (Timonen-Kallio ym. 2017, 16). Työntekijät toivat esiin, että *turvallisuuden tunnetta lapselle* pyritään luomaan esimerkiksi laittamalla hänelle tarkoitettu huone valmiiksi. Huoneen oveen kiinnitetään lapsen nimellä varustettu nimikyltti. Lapselle pyritään heidän mukaansa luomaan tervetulemisen kokemus myös pienen tervetuliaslahjan avulla. ”Huone kuntoon. Nalle sängyssä.”

Omaohjaajan täytyy pystyä luomaan turvalliset olosuhteet lapselle, hänen muuttaessa uuteen sijaishuoltoon paikkaan (STM & Suomen Kuntaliitto 2019, 63). Mahdollisuuksien mukaan lapsi käy tutustumassa Leinolaan jo ennen muuttoa omaohjaajan ollessa paikalla. Työntekijät korostivat, että *turvalliset puitteet lapsen saapumiselle luodaan ensisijaisesti sillä, että lapsen omaohjaaja/omaohjaajat ovat työvuoressa ja ottavat lapsen vastaan hänen saapuessa Leinolaan*. Leinolaan muutolle pyritään varaamaan mahdollisimman hyvä, kiireetön ajankohta,

jolla pystytään varmistamaan, että osaston tilanne olisi rauhallinen, kun lapsi muuttaa. Leinolan muiden osaston lasten levoton käytös saattaa aiheuttaa turvattomuutta. Työntekijöiden mukaan lapselle nimetty omaohjaaja tutustuttaa lapsen uuteen paikkaan; näyttää osaston tilat, tutustuttaa osaston käytäntöihin ja muihin ihmisiin. Lapselle esitellään Leinolan päiväohjelmat ja tehdään oma viikko-ohjelma.

Keskeistä työntekijöiden mielestä on vastata lapsen kaikkiin mahdollisiin kysymyksiin. ”Omaohjaajan tehtävä on saada lapsi kokemaan olonsa turvalliseksi sekä tervetulleeksi”. *Muutossa pyritään huomioimaan lapsen lisäksi hänen perheensä ja muut läheiset ihmiset*, jolloin heidät saadaan osalliseksi prosessia heti alusta alkaen. Vanhemmille voidaan antaa perheiden kansio ja osasto-opas, joista löytyy tarkempaa tietoa Leinolan toiminnasta. He voivat myös osallistua ennen muuttoa tapahtuvaan tutustumiseen ja olla itse muutossa mukana. Saastamoinen (2010, 139) kirjoittaa, että lapsen vanhemmat voivat edesauttaa lasta asettumaan lastensuojelulaitoksen, tilanne on kuitenkin vanhemmillekin haastava, joten tärkeää on tukea myös heitä muutossa.

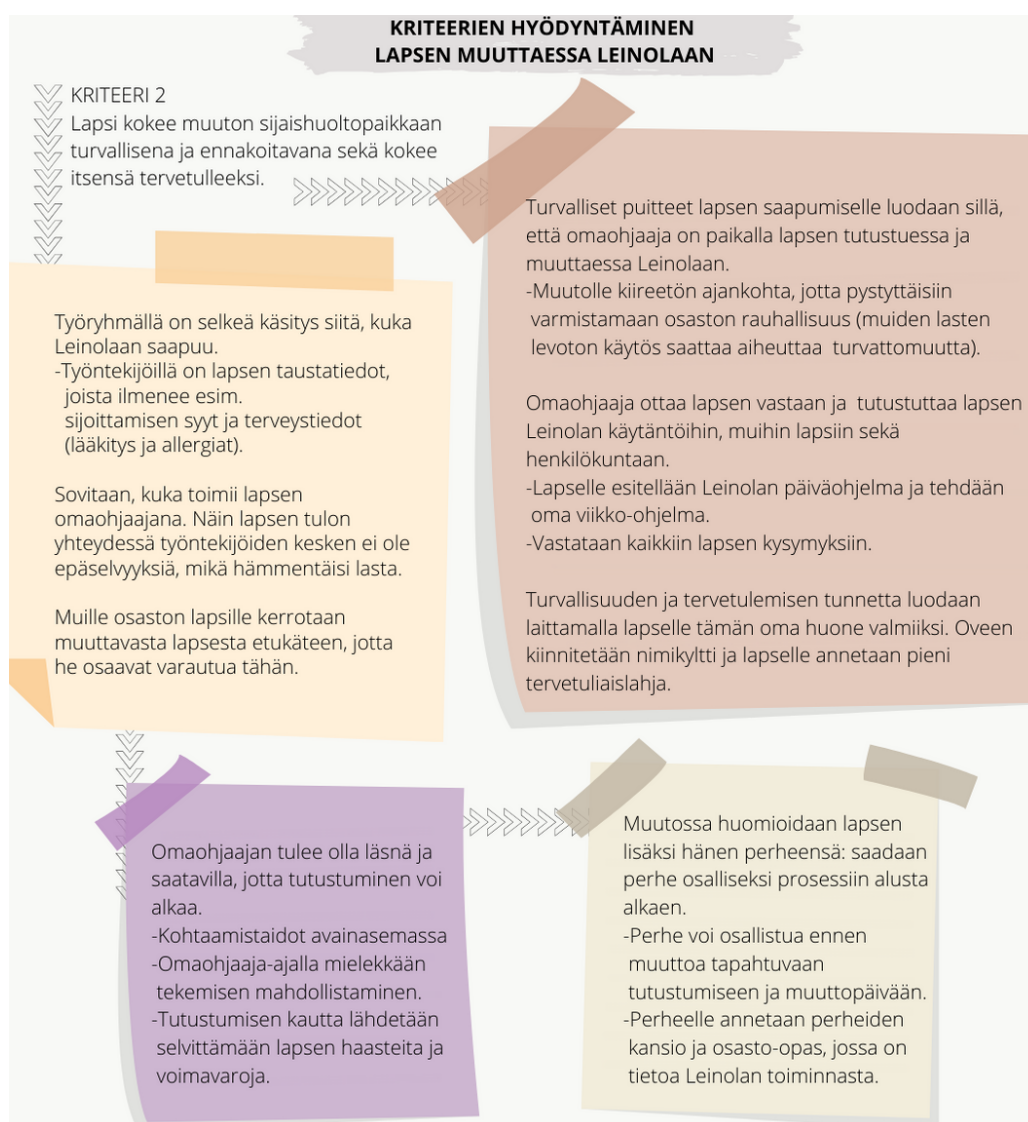
Työntekijöiden mukaan omaohjaaja on avainasemassa, kun lapseen tutustutaan. Oleelliseksi asiaksi työntekijät mainitsivat, että lapselle mahdollistetaan yhteinen aika hänen omaohjaajansa kanssa, jolloin tutustuminen alkaa puolin ja toisin. Heti alkuun on oleellista mahdollistaa lapselle mielekäs tekeminen. Leinolassa omaohjaaja selvittää muun muassa lapselle tärkeitä asioita esimerkiksi lempiruokia ja hänen tulee olla koko ajan *lapsen saatavilla ja läsnä*. Työntekijät tuovat esille, että omaohjaajan kohtaamistaidot ovat tutustumisvaiheessa ratkaisevassa asemassa, hänen tulee antaa myös itsestään lapselle ja perheelle jotain, olla ”ihminen ihmiselle”. Lapsi pyritään saamaan osaksi yhteisöä heti alussa. Työntekijöiden mukaan näillä edellä mainituilla keinoilla on tarkoitus edesauttaa turvallisuuden tunteen syntymistä lapselle. Lastensuojelulaitoksissa asuvien lasten tulee voida kokea olevansa turvassa laitoksessa sekä suhteessa muihin siellä asuviin lapsiin ja työntekijöihin (Timonen-Kallio ym. 2017, 16).

Työntekijöiden mukaan omaohjaaja lähtee selvittämään tutustumisen kautta lapsen haasteita ja ongelmia sekä voimavaroja ja vahvuuksia. Omaohjaaja selvittää ja arvioi yhdessä lapsen kanssa mitkä asiat ovat hyvin ja mitä asioita ei tarvitse

muuttaa. Tämän lisäksi on oleellista selvittää mitkä asiat lapsen elämässä kappavat muutosta. Näiden asioiden kautta omaohjaaja pohtii, mitkä ovat ”eteenpäin” menemisen edellytykset.

Työntekijät pyrkivät rakentamaan luottamussuhdetta myös lapsen perheeseen ammatillisilla kohtaamisella. Heidän mukaansa luottamussuhdetta rakennetaan aktiivisella, tiiviillä ja aidolla yhteydenpidolla. Yhteyttä pidetään viestein, soitoin ja tapaamisin. Vanhempia pyritään osallistamaan lapsen asioihin heti alusta alkaen. Kunnioittava ja empaattinen kuuntelu edesauttaa luottamussuhteen syntymistä. Lapsen omaohjaaja ja perheelle nimetty perhetyöntekijä vastaavat pääasiassa yhteydenpidosta perheeseen.

KUVIO 5. Laatuksiteerien hyödyntäminen lapsen muuttaessa Leinolaan

6.2.2 Omaohjaajasuhteen syventäminen arjessa

Omaohjaajasuhteen toisen vaiheen pohjana toimii neljä eri sijaishuollon laatukriteeriä. Kriteeri 3: ”Sijaishuoltoipaikka on lapselle turvallinen kasvuympäristö. Lapsi kokee olonsa turvalliseksi sijaishuoltopaikassa”. Kriteeri 4: ”Sijaishuoltopaikassa lapsi saa tukea kasvuunsa ja kehitykseensä ja sijaishuoltopaikassa on lasta arvostava ja kannustava ilmapiiri”. Kriteeri 5: ”Lapsella on mahdollisuus osallistua omaa elämäänsä, sijaishuoltopaikan arkea sekä omaa asiakkuuttaan koskevaan päätöksentekoon.” Kriteeri 7: ”Lapsen yhteydenpitoa läheisiin ihmisiin tuetaan. Lapsi kokee, että hänen läheisiään arvostetaan ja kunnioitetaan”. (STM & Suomen Kuntaliitto 2019, 64–69.) Tätä vaihetta työstiin molemmissa pajossa, ensimmäisessä pajassa työstiin kriteereitä 3 ja 4. Toisessa pajassa työstiin vastaavasti kriteerit 5 ja 7. Työskentelyssä pyrittiin liittämään kriteerit mahdollisimman luontevaksi osaksi Leinolan arkityöskentelyä.

Sinkkonen (2018, 177) korostaa, että omaohjaajan työtehtäviin kuuluu lapsen arjen suunnittelu ja rakentaminen yhdessä lapsen kanssa. Työntekijöiden mukaan tärkeää on, että omaohjaaja pyrkii luomaan *turvallista kasvuympäristöä arjen rutiinien kautta*. Selkeät säännöt, rajat sekä yhteiset pelisäännöt edesauttavat arjen ennakoitavuutta, mikä osaltaan luo turvaa lapselle. Arjessa pyritään myös opettelemaan lapsen omia henkilökohtaisia rajoja. Omaohjaajan johdonmukainen toiminta esimerkiksi arjen rutiinien suhteen luo lapselle kokemusta turvallisesta sijaishuoltopaikasta. Työntekijät painottavat, että arjen säännöllisyydellä ja ennakoitavuudella pyritään tukemaan lapsen kasvua ja kehitystä. Hughes (2011, 212) kirjoittaa, että selkeän päivärakenteen avulla pystytään vähentämään tilanteita, joissa lapsen täytyy itse tehdä päätös ja valita, tämä luo turvallisuuden tunnetta lapselle. Työntekijöiden mielestä merkittävä osa kaikkea omaohjaajan työtä on lapsen yksilöllisyyden ymmärtäminen ja sen huomioiminen. He tuovat esille, että omaohjaajasuhde on ”puolueinen” eli omaohjaaja puuttuu ja kertoo asioita lapsen puolesta. Tärkeää on löytää ”lapsen voimavarat ja kapasiteetti huomioiva lähestymistapa”.

Työntekijöiden käsityksen mukaan omaohjaaja tukee lapsen kasvua ja kehitystä toimimalla lapsen ”sielunhoitajana”. Tärkeää on opettaa lapselle arkielämän taitoja ja tätä kautta vahvistaa lapsen positiivista minäkuvaa ja toimijuutta (STM &

Suomen Kuntaliitto 2019, 65). Työntekijät kuvasivat konkreettisia asioita, joita omaohjaaja toteuttaa arjessa. Omaohjaaja herättää lapsen, ohjaa lasta sanallisesti ja fyysisesti, kertoo mahdollisista muutoksista kasvotusten sekä vie lasta ulos. Lisäksi omaohjaaja opettaa siisteyttä ja muita kodinhoidollisia asioita sekä hygieniasioita; esimerkiksi peseytymisen ja hammaspesun merkitystä sekä illalla nukuttaa lasta.

Työntekijöiden näkemyksen mukaan ymmärrystä, turvaa ja hellyyttä luodaan lapselle erityisesti *läsnäolon ja vuorovaikutuksen* kautta. Omaohjaajan on keskeistä pitää kiinni lupauksistaan ja olla lapsen kanssa silloin, kun on luvannut. Työntekijät toivat esille, että läsnäoloa on konkreettisesti se, että viettää aikaa lapsen kanssa esimerkiksi sohvalta istuen ja viettämällä omaohjaaja-ajan hänen kanssaan. Vuorovaikutuksessa tulee huomioida sekä verbaalinen (sanallinen) että non-verbaalinen (sanaton) vuorovaikutus. Erilaisia vuorovaikutuksen keinoja ovat muun muassa puhuminen, kysely sekä hiljainen läsnäolo (Mönkkönen 2018, 22). Omaohjaaja voi työntekijöiden mukaan hyödyntää työmenetelmänä positiivista vahvistamista, pyrkiessään *vahvistamaan lapsen minäkuvaa ja toimijuutta* ”tietoisuus ei kasva tyhjiössä”. Omaohjaaja luo arvostavaa ja kannustavaa ilmapiiiriä antamalla lapselle positiivista ja rakentavaa palautetta. Työntekijät kokevat, että positiivista minäkuvaa pyritään rakentamaan yhdessä omaohjaajan kanssa. Omaohjaaja osoittaa hellyyttä lapselle aidolla kosketuksella, tarjoamalla syliä ja halausta.

Yhteisöllisen ja yhdessä tekemisen kautta pyritään tukemaan lapsen suhdetta muihin Leinolan lapsiin. Viikoittaisten lasten kokousten ja toimintapäivien tarkoituksena on mahdollistaa lasten yhdessä tekeminen, mikä osaltaan tukee lapsen suhdetta muihin Leinolan lapsiin. Ruokatilanteen ovat esimerkki yhdessä olemisesta.

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö ja Suomen Kuntaliitto (2019, 67) korostavat sijaishuollon laatuksenteoreissa, että omaohjaajan tulee mahdollistaa jokaiselle lapselle mahdollisuus osallistua arjen suunnitteluun laitoksessa. Työntekijöiden mukaan omaohjaaja huolehtii, että lapsella on mahdollisuus osallistua Leinolan arjen suunnitteluun ja päätöksentekoon esimerkiksi huomioimalla lapsen omia mielipiteitä. ”Hyödynnetään ja tuetaan lapsen omia taitoja ja kiinnostuksenkohteita”.

Työntekijät toivat esille, että omaohjaaja kannustaa lasta oman mielipiteen sanomiseen ja antaa mahdollisuuden käydä asioita kahden kesken läpi. Heidän mielestään lapsi otetaan mahdollisuuksien mukaan hoitotiimeihin mukaan, joissa hän voi omaohjaajan avustuksella tuoda oman mielipiteensä esille. Saastamoinen (2010) kirjoittaa, että lastensuojelun yksi tärkeimmistä periaatteista on lapsen osallisuus, lapselle tulee mahdollistaa tilaisuus vaikuttaa häntä itseään koskeviin asioihin.

Lapsen osallisuuden mahdollistamisessa ja sen vahvistamisessa olennaisinta on nähdä jokainen lapsi yksilönä ja katsoa häntä hänen omista edellytyksistään käsin (Hotari, Oranen & Pösö 2013, 156). Leinolassa järjestetään viikoittain aikuisvetoinen viikkokokous, joissa lapsilla on mahdollisuus tuoda omia mielipiteitään ja näkemyksiään esille. Lapset voivat muun muassa tuoda kokouksissa esiin toiveitaan osaston toimintaan liittyen, esimerkiksi mitä haluavat tulevissa toimintailloissa tehdä. Lasta pyritään tukemaan yksilöllisesti mielipiteiden ja toiveiden esiin tuomisessa. Työntekijöiden on tarkoitus mahdollistaa lapselle mahdollisuus osallistua viikkokokoukseen omalla tavallaan.

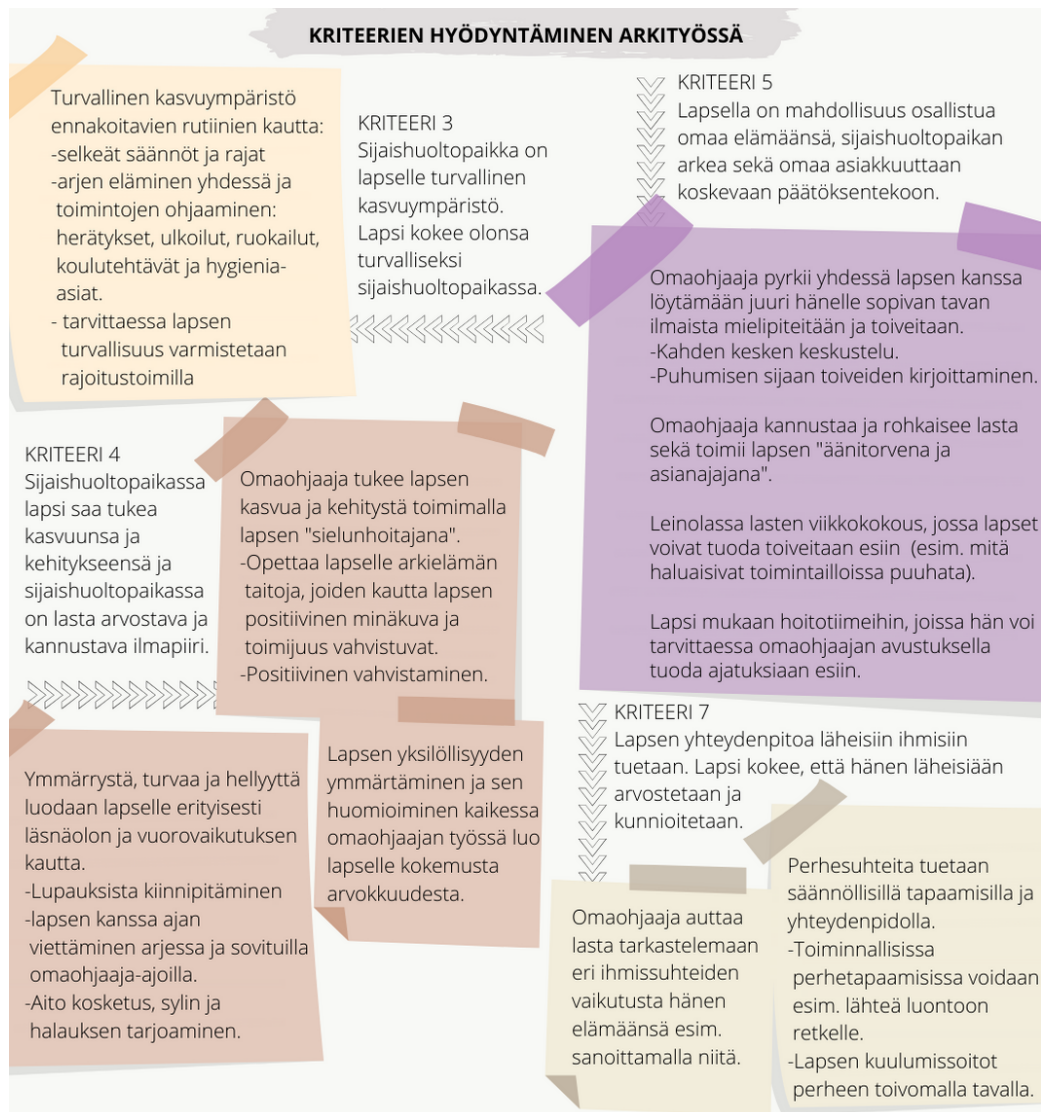
Lapsen mielipide, näkemykset ja ajatukset tulee selvittää hänen kehitystasonsa mukaisella tavalla (Ikonen 2013, 400). Vastaajat korostivat, että *omaohjaaja yhdessä lapsen kanssa pyrkii löytämään hänelle sopiva tavan ilmaista mielipiteitään*. Esimerkiksi lasten kokouksiin osallistuminen voi tuntua alkuun liian hankalalta, tällöin omaohjaajan on mahdollistettava erilaisia tapoja osallistua. Lapsi voi esimerkiksi osallistua Leinolassa järjestettäviin kokouksiin niin, että hänen ei tarvitse olla fyysisesti läsnä samassa tilassa muiden kanssa, vaan hän voi olla omassa huoneessaan. Huoneen ovi pidetään auki, jotta lapsi kuulee mitä kokouksessa puhutaan. Työntekijät korostavat, että omaohjaajan on tärkeää kannustaa lasta ja sen avulla rohkeutta voi pikkuhiljaa löytyä enemmän. Lapsi voi myöhemmin uskaltautua sanomaan mielipiteensä muiden lasten ollessa läsnä. Kyrönseppä & Rautiainen (1993, 100) muistuttavat, että jokainen lapsi on yksilö ja jokaisella on ainutkertaiset kokemukset, jotka heijastuvat eri tavoin vuorovaikutustilanteisiin. Tästä syystä on tärkeää, löytää jokaiselle itselleen sopivat tavat tuoda mielipiteitä esille.

Araneva (2016, 326) painottaa, että lapsen yhteydenpito perheeseen ja muihin hänelle läheisiin ihmisiin tulee mahdollistaa. Työntekijöiden näkemyksen mukaan *omaohjaaja tukee lapsen yhteydenpitoa hänelle läheisiin ihmisiin* esimerkiksi säännöllisten perhetapaamisten ja vierailuiden avulla. Sijaishuollon laatuksikriteereissä omaohjaajan yhdeksi tärkeäksi tehtäväksi nostetaan lapsen perheen huomioiminen, arvostava ja kunnioittava puhuminen perheestä (STM & Suomen Kuntaliitto 2019, 69). Työntekijät toivat esille, että toiminnallisissa perhetapaamisissa voidaan esimerkiksi lähteä luontoon retkelle ja paistaa makkaraa. Työntekijöiden mukaan tätä kautta omaohjaaja luo lapselle kokemusta siitä, että hänen läheisiään arvostetaan ja kunnioitetaan. Tärkeää heidän mielestään on ottaa huomioon lapsen vanhempien lisäksi tämän mahdolliset sisarukset, isovanhemmat sekä muut lapselle läheiset ihmiset. ”Tuetaan ja pyritään mahdollistamaan myös kauempana asuvien läheisten/tärkeiden ihmisten yhteydenpito”.

Omaohjaajan tehtäviin kuuluu pitää lapsen vanhemmat ja läheiset ihmiset hänen elämässään ja tehdä perhetyötä (Timonen-Kallio ym. 2017, 28). Työntekijöiden näkemyksen mukaan vanhempia ei ohiteta, vaan heidän kanssaan keskustellaan kunnioittavasti, etenkin silloin kun lapsi on tilanteissa läsnä. Omaohjaaja tiedustelee ja sopii perheen kanssa, kuinka he toivovat, että heihin ollaan yhteydessä. Heidän mukaansa jotkut perheet toivoivat kuulumissoittoa omaohjaajalta joka päivä, joillekin riittää, että heihin ollaan lapsen asioiden tiimoilta yhteydessä viikoittain.

Omaohjaajan työhön kuuluu oleellisesti lapsen ihmissuhteiden ja niiden vaikutusten tarkastelu sekä niistä keskustelu lapsen kanssa (STM & Suomen Kuntaliitto 2019, 68). Työntekijöiden mukaan *omaohjaaja pyrkii auttamaan lasta huomioidaan eri ihmissuhteiden vaikutuksia hänen omaan hyvinvointiinsa*, esimerkiksi sanoittamista hyödyntäen. Sanoittamisen avulla omaohjaaja kertoo lapselle, millaisena hänen käytöksensä on näyttäytynyt tiettyjen yhteydenpitojen jälkeen. Omaohjaaja muistuttaa, mitä lapsi on itse suhteistaan sanonut. Hän voi todeta lapselle esimerkiksi ”muistatko kun viimeksi sanoit, että sinulle tuli todella hyvä fiilis, kun soitit serkulle. Pitäisikö sinun soittaa uudelleen?” Työntekijöiden mielestä omaohjaaja pyrkii siihen, että lapsi näkisi tukevien ja hajottavien suhteiden vaikutukset omaan elämäänsä ja hyvinvointiinsa. Tarvittaessa omaohjaajan on huolehdittava yhteydenpidon turvallisuudesta rajoittamalla sitä. ”Yhteydenpitoa

joudutaan joskus myös rajoittamaan, mutta ei tarkoita, etteikö arvostettaisi”. Työntekijät toivat esille, että rajoitustoimenpiteet osaltaan varmistavat yhteydenpidon turvallisuutta ja lapsen edun toteutumista. ”Aikuisella on velvollisuus puuttua”. Lastensuojelulain (61 a §) todetaan, että rajoitustoimenpiteiden tulee olla lapsen edun mukaisia. Kuviossa 6 on vedetty yhteen työntekijöiltä nousseita ajatuksia ja näkemyksiä liittyen lapsen arkeen Leinolassa.

KUVIO 6. Laatu kriteerien hyödyntäminen Leinolassa

6.2.3 Omaohjaajasuhde lapsen muuttaessa Leinolasta

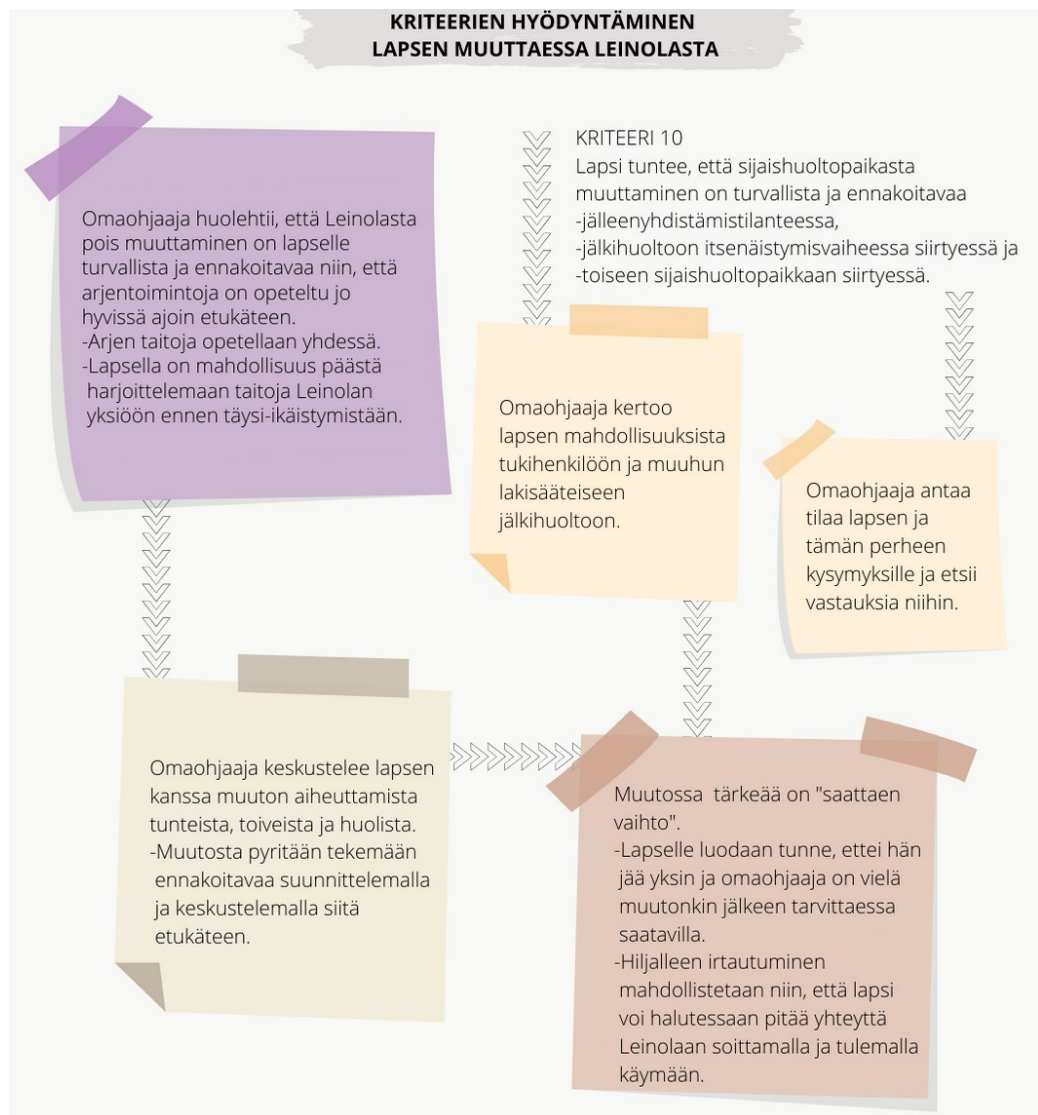
Omaohjaajuuden viimeisen vaiheen pohjana toimii sijaishuollon laatukriteeri 10: ”Lapsi tuntee, että sijaishuoltopaikasta muuttaminen on turvallista ja ennakoitavaa -jälleenyhdistämistilanteessa, -jälkihuoltoon itsenäistymisvaiheessa siirtyessä ja -toiseen sijaishuoltopaikkaan siirtyessä” (STM & Suomen Kuntaliitto 2019, 72). Tätä vaihetta työstettiin jälkimmäisessä pajassa ja tarkoituksena oli kartoittaa keinoja luonnolliseen ja sujuvaan omaohjaajasuhteen päättymiseen. Kuviossa 7 näkyy yhteen koottuna työntekijöiden ajatuksia omaohjaajasuhteen viimeisestä vaiheesta.

Työntekijöiden mukaan *omaohjaaja huolehtii, että Leinolasta pois muuttaminen on lapselle turvallista ja ennakoitavaa* niin, että kaikkia arjentoimintoja opetellaan jo hyvissä ajoin. ”Ei tehdä puolesta vaan yhdessä tai mahdollisimman itsenäisesti”. Lapsi pääsee harjoittelemaan taitoja Leinolan yksiöön puolivuotta ennen täysi-ikäistymistä. Omaohjaaja kertoo ja varmistaa, että lapsi on tietoinen myös hänen mahdollisuuksistansa tukihenkilöön ja muuhun lakisääteiseen jälkihuoltoon, jota nykyään on mahdollista saada 25-ikävuoteen asti. Sosiaali- ja terveysministeriö ja Suomen Kuntaliitto (2019, 72) painottavat suunnitelmallista tukemista lapsen muuttaessa.

Työntekijät pohtivat, että *kaikissa siirtymisissä eli sijaishuoltopaikan vaihdoksessa, perheen jälleenyhdistämisessä sekä lapsen täysi-ikäistyessä on tärkeää tehdä ”saattaen vaihto”*. Tarkoitus on luoda lapselle tunne siitä, että hän ei jää yksin ja omaohjaajat ovat vielä muutonkin jälkeen tarvittaessa saatavilla. Lapselle annetaan mahdollisuus hiljalleen irtautumiseen muun muassa niin, että hän voi soittaen pitää yhteyttä Leinolaan ja tulla halutessaan käymään. Pukkio & Hoikkala (2016, 8) korostavat, että etenkin muutosvaiheissa tuen tarve voi olla suuri, lapsen tulee irrottautua tutusta laitoksesta fyysisesti sekä emotionaalisesti.

Oleellista työntekijöiden mukaan on, että omaohjaajana antaa tilaa lapsen kysymyksille ja etsiä yhdessä vastaukset niihin. Sinkkonen (2018, 179) painottaa, että omaohjaajan ei tarvitse tietää kaikkiin kysymyksiin vastauksia, vaan lapsen kanssa voi yhdessä ihmetellä ja etsiä niihin vastauksia. Työntekijät nostivat esille,

että omaohjaaja ja lapsi yhdessä keskustelevat muuton herättämistä tunteista, toiveista ja huolista. Muutosta pyritään tekemää ennakoitavaa, keskustelemalla siitä etukäteen ja mahdollisuuksien mukaan tutustumalla uuteen sijaishuoltoapaikkaan. Sijaishuollon laatusuosituksissa korostetaan, että omaohjaajan tulee olla lapsen saatavilla ja hoitaa lasta siihen saakka, kunnes lapsi muuttaa pois (STM & Suomen Kuntaliitto 2019, 72). Sijaishuoltoapaikan muutoksessa on tärkeää tukea koko perhettä, missä sekä perhetyöntekijät että omaohjaajat ovat merkittävässä roolissa. Suunnitelman tekeminen edesauttaa myös turvallista ja ennakoitavaa muuttoa.

KUVIO 7. Laatuksiteerien hyödyntäminen lapsen muuttaessa Leinolasta

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Johtopäätös-luvussa keskitytään vastaamaan työn alussa esitettyihin tutkimuskysymyksiin. Ensimmäisen tutkimuskysymyksen avulla pyrittiin selvittämään, kuinka vakiintunutta ja selkeää Leinolan perhetukikeskuksen omaohjaajatyökentelyprosessi on. Toisen tutkimuskysymyksen avulla pyrittiin puolestaan selvittämään, millainen on yhtenäinen, Leinolan perhetukikeskuksen arjessa toimiva kiintymyssuhdeperustainen omaohjaajuuden prosessimalli.

7.1 Omaohjaajatyömenetelmän yhteneväisyys

Ensimmäiseen tutkimuskysymykseen pyrittiin löytämään vastaus aineistonkeruun ensimmäisen vaiheen eli kyselylomakkeen avulla. Sosiaali- ja terveystieteiden ja Suomen Kuntaliiton (2019, 39) laatimien sijaishuollon laatukriteereiden avulla pyritään yhdenmukaistamaan ja selkeyttämään tämänhetkisiä toimintatapoja sijaishuollossa. Tutkimustulos luvussa tuotiin ilmi, että lähes tulkoon kaikki kyselylomakkeeseen vastanneet työntekijät olivat sitä mieltä, että omaohjaajuuteen liittyvät toimintatavat eivät ole yhteneväisiä Leinolan eri osastojen ja työntekijöiden välillä. Näin ollen voidaan olettaa, että tarvetta yhteneväisemmille omaohjaajatyömenetelmään liittyville toimintatavoille on Leinolassa selvä tarve.

Kyselylomakkeen kysymyksillä pyrittiin selvittämään mahdollisimman monipuolisesti mahdollisia yhteneväisyyteen vaikuttavia tekijöitä. Niin kuin tutkimustulokset-luvussa tuotiin esiin, Leinolassa molemmilla osastoilla omaohjaajatyötä toteuttaa työntekijöitä, joilla on erilaisia koulutustaustoja. Leinolan työntekijöiden koulutustausta ei näytä kuitenkaan vaikuttavan kummallakaan osastolla omaohjaajatyön tekemiseen.

Saadun perehdytyksen avulla pyrittiin selvittämään saavatko työntekijät perehdytystä ja millaista saatu perehdytys on ollut. Uusien työntekijöiden tarkasti mietitty perehdytys edesauttaa työn toteuttamista yhteneväisellä tavalla. Perehdytyksen merkitys korostuu etenkin sosiaali- ja terveys- ja kasvatustieteiden alalla, sillä työ painottuu ihmisten kohtaamiseen ja heidän kanssaan tehtävään työhön. (Tehy sosiaali-, terveys- ja kasvatustieteiden alan

ammattijärjestö n.d.) Asiakastyön toteuttamistapa on vahvasti yhteydessä työn laatuun.

Kyselylomakkeen vastauksissa nousi esiin, että suurin osa työntekijöistä kokee saaneensa perehdytystä, mutta se on ollut jollain tavalla puutteellista ja sitä olisi toivottu olevan enemmän. Perehdytyksen puutteellisuus voi osaltaan olla vaikuttamassa yhteneväisten toimintatapojen puutteeseen. Mikäli kaikki työntekijät saisivat samanlaisen perehdytyksen omaohjaajatyöhön, edesauttaisi se siihen, että työtä tehtäisiin alusta asti samanlaisella otteella. Perehdytyksen puutteellisuuden vuoksi työntekijöillä voi olla tarvetta tuelle ja tiedolle omaohjaajatyömenetelmään liittyvissä asioissa. Kyrönseppä ja Rautiainen (1993, 101) kirjoittavat, että omaohjaaja tarvitsee työryhmän tukea ja apua lapsen hoitoon ja kasvatukseen. Työntekijät toivat vastauksissaan esiin, että kunkin työntekijän oma aktiivinen rooli ja työryhmän tuki ovat merkittävässä asemassa omaohjaajatyöhön sisään pääsemisessä. Voidaan olettaa, että työntekijän persoonallisuuden piirteet vaikuttavat siihen, pyrkiikö hän aktiivisesti pääsemään työhön sisälle. Rohkea ja oma-aloitteinen työntekijä omaksuu aktiivisen roolin todennäköisemmin.

Omaohjaajuuden työtehtäviä selvittäessä nousi esiin, että työntekijöillä on hyvä käsitys siitä, minkälainen omaohjaajan rooli on ja minkälaisia työtehtäviä se pitää sisällään. Vaikuttaa siltä, että puutteet yhteneväisissä toimintatavoissa eivät johdu siitä, että työntekijät eivät tietäisi, mitä omaohjaajatyömenetelmä pitää sisällään. Haasteena vaikuttaisi sen sijaan olevan se, kuinka omaohjaajuutta pystyy käytännössä toteuttamaan arjen haasteet huomioiden. Toisaalta työtehtävistä kysyttäessä työntekijät eivät tuoneet esiin kiintymyssuhdeteorian vaikutusta. Työntekijät toivat kyllä esiin asioita, jotka liittyvät olennaisesti kiintymyssuhteen ja korjaavien kokemusten luomiseen, mutta kiintymyssuhdetta ei sellaisenaan mainittu. Kiintymyssuhdeteorია toimii vahvana pohjana omaohjaajatyössä (Sinkkonen 2018; Kyrönseppä & Rautiainen 1993; Sinkkonen 2001). Voi olla, että arkityössä ei keskitytä teoreettisiin lähtökohtiin, vaan nimenomaan käytännön asioihin. Kuitenkin kiintymyssuhdeteorian ymmärtäminen voisi auttaa ymmärtämään ja näkemään lapsen tilanteen ja tuen tarpeen sekä työn tavoitteen laajemmin.

Omaohjaajatyömenetelmän haasteita selvitettäessä nousi esiin työhön vaikuttavat ulkoiset tekijät kuten kolmivuorotyö, työn hetkisyys, haastavat ja vaativat asiakkaat sekä muut resurssit. Työn haasteena työntekijät näkivät myös omaohjaaja-ajan riittämättömyyden. Tähän haasteeseen pystyisi vaikuttamaan omaohjaaja-aikojen huomioimisella jo työvuorojen suunnittelussa. Toki yllättäviin ja nopeastikin muuttuviin tilanteisiin ei pystytä juurikaan valmistautumaan ja vaikuttamaan, joten silloin tällöin omaohjaaja-ajasta joudutaan luopumaan. Yhteneväinen toimintatapa edesauttaisi myös osaltaan haasteiden ratkaisemisessa. Työntekijät toivat esiin yhteisten linjojen puutetta sekä työryhmän eriäviä mielipiteitä suhteissa lapsen käytäntöihin, jolloin kaikki eivät sitoudu toteuttamaan työtä samalla tavalla. Yhteenvetona voidaan todeta, että työntekijöiden kokemat tuen tarpeet sekä työn haasteet menevät yksiin.

Keskeisimmäksi kyselylomakkeiden pohjalta tehdyksi johtopäätökseksi nousee se, että Leinolan perhetukikeskuksella on tarvetta yhteneväisemmille toimintatavoille omaohjaajuuteen liittyen. Samanlaisen perehdytyksen avulla pystyttäisiin mahdollisesti vaikuttamaan siihen, että kaikki toteuttaisivat omaohjaajatyömenetelmää alusta asti samanlaisella otteella. Tutkimustuloksien perusteella voidaan tehdä johtopäätös, että yhteneväisemmällä, kaikkien tiedossa olevilla toimintatavoilla, voidaan vaikuttaa omaohjaajuuden toteuttamiseen käytännössä, Leinolan perhetukikeskuksen arkityössä.

7.2 Omaohjaajuuden prosessimalli arkityössä

Tutkimuksen toiseen tutkimuskysymykseen pyrittiin saamaan vastaus molempien aineistonkeruumenetelmien, kyselylomakkeen ja yhteistoiminnallisen kehittämispajan avulla. Erityisesti yhteistoiminnallisissa kehittämispajoissa työntekijät pyrkivät pohtimaan sitä, millainen on yhtenäinen Leinola perhetukikeskuksen arjessa toimiva omaohjaajuuden prosessi. Aineistonkeruun tuottamaa tietoa yhdistettiin teoriaan (ks. luku 3 & 4). Kaikki kerätty tieto yhdistettiin niin sanotuksi omaohjaajuuden prosessimalliksi (kuvio 8 & liite 12).

Omaohjaajuuden prosessimalliin (kuvio 8) on avattu omaohjaajasuhteen kolmen eri vaiheen; omaohjaajasuhteen muodostamisen, suhteen syventämisen ja

suhteen päättämisen tärkeimpiä arjen asioita. Malliin on pyritty nostamaan mahdollisimman konkreettisia asioita, mitä omaohjaajasuhteen eri vaiheissa olisi tärkeää huomioida. Malliin on lisäksi nostettu läpileikkaavia teemoja, jotka liittyvät vahvasti jokaiseen omaohjaajasuhteen vaiheeseen. Mallissa on käytetty omaohjaaja-sanana tilalla lyhennettä "omis", sillä Leinon perhetukikeskuksessa tämä on yleisesti käytössä oleva viittaus omaohjaajaan.

KUVIO 8. Omaohjaajuuden prosessimalli

Ilman lapsen turvallisuuden ja tervetulleeksi tulemisen kokemusta, on työntekijän haasteellista alkaa muodostamaan omaohjaajasuhdetta lapseen (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 101). Jos lapsen ensimmäiset tunteet sijaishuoltoapaikasta ovat negatiiviset, eikä hän koe olevansa haluttu, on hänen vaikea suhtautua laitoksessa oleviin muihin ihmisiin. Kalland (2012, 207–208) korostaa, että huostaanotto ja sijaishuoltoapaikkaan muuttaminen ovat itsessään jo kriisi lapselle sekä hänen koko perheelleen, joten työntekijöiden toiminnalla on muuttovaiheessa suuri vaikutus. Turvallisuuden tunteen muodostuminen ja muuton onnistumisen edellytykset rakentuvat useista eri tekijöistä. Omaohjaaja vaikuttaa toiminnallaan näihin tekijöihin, joko suhteen muodostumista edesauttaen tai hankaloittaen.

Yhteiskehittämispajojen tuotoksien perusteella voidaan todeta, että suhteen muodostumiseen vaikuttavia, tärkeimpiä ja keskeisimpiä tekijöitä on ensinäkin se, että lapselle nimetään omaohjaaja etukäteen ja että nimetty omaohjaaja on vastaanottamassa lasta hänen tutustuessa ja muuttaessa Leinolaan. Lapsen muuttaessa Leinolaan, on keskeistä, että omaohjaaja pyrkii luomaan suhdetta lapseen heti alusta alkaen. Omaohjaajasuhde on ainutlaatuinen tunnesuhde lapsen ja aikuisen välillä ja aikuisen on pyrittävä tarjoamaan siinä turvallisuutta, luottavuutta ja huolenpitoa lapselle (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 101). Lapsella voi olla taustallaan rikkonaisia ihmissuhteita ja niissä syntyneitä traumoja, jolloin vieraaseen ihmiseen tutustuminen saattaa olla haastavaa ja viedä aikaa. Omaohjaajan tulee edetä lapsen ehdoilla, mutta kuitenkin tavoitteellisesti lapsen ainutkertaisuus ja arvokkuus huomioiden. Omaohjaajan tulee omaksua ei-tietämisen positio, eli tiedostaa omien tietojen rajallisuus ja keskittyä saamaan tietoa lapselta itseltään ennakkotietojen sijaan (Aaltio & Isokuortti 2019, 12). Omaohjaajan kohtaamistaidot nousevatkin yhdeksi tärkeimmistä työvälineistä, sillä lapsen muutto on ainutkertainen tilaisuus luoda myönteisiä kokemuksia lapselle muuton aiheuttaman kriisin keskellä.

Yhteiskehittämispajoissa syntyneen lopputuleman mukaan voidaan todeta, että omaohjaajasuhteen syventämisessä oleellista on rakentaa lapselle turvallinen, ennakoitava ja johdonmukainen arki. Tilanteiden ennakoiminen sekä arjen rutiinien luominen ja niistä kiinnittäminen luo lapselle turvallisuuden tunnetta (Hughes 2011, 33). Lasta tukeva arki koostuu useista konkreettisista asioista (ks.

luku 5.2.2). Sinkkonen (2018, 177) tuo esille myös arjen huolehtimisen psykologisen merkityksen; lapsi tietää, että laitoksessa on joku, joka hoitaa ja huolehtii hänen asioitaan. Mikäli lapsen keskittyminen ja energia kuluu arjessa selviytymiseen, ei voimavaroja jää suhteessa olemiseen ja elämän eri asioiden läpikäymiseen. Sosiaalipedagogisen orientaation mukaan arkikeskeisyys ja yhteisen arjen eläminen luo pohjaa omaohjaajan ja lapsen suhteelle (Timonen-Kallio ym. 2017, 18). Selkeä, strukturoitu arki mahdollistaa omaohjaajasuhteen syventymisen.

Pajojen tuotoksissa nousi esiin erityisesti omaohjaajan läsnäolon ja vuorovaikutuksen merkitys arkityössä lapsen kanssa. Omaohjaajan on tuettava lasta positiivisen minäkuvan ja toimijuuden vahvistamisessa (Timonen-Kallio ym. 2017, 18; STM & Suomen Kuntaliitto 2019, 65). Vahvistamisen avulla pystytään muovamaan lapselle aikaisemmin muodostuneita, vahingollisia sisäisiä työskentelymalleja, ja lapsi voi oppia uuden tavan hahmottaa ja tarkastella itseään, muita ihmisiä ja ympäröivää maailmaa (ks. luku 3.1). Lapsi tarvitsee turvallisen aikuisen, kiintymyksen kohteen, jonka kanssa hän pystyy tunnistamaan, tarkastelemaan sekä ratkaisemaan aikaisemmin muodostuneita vahingollisia työskentelymalleja. (Hughes 2011, 38). Kaikkiin suhteen syventämiseen vaikuttaviin tekijöihin panostaessa vaikutetaan kiintymyssuhteen muodostumiseen ja tätä kautta korjaavien ja korvaavien kokemusten mahdollistamiseen.

Omaohjaajasuhteen päättymisessä yhteiskehittämispajojen tuotosten mukaan on olennaista ”saattaen vaihto”. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus ja Suomen Kuntaliitto (2019, 72) pitävät tärkeänä, että lapselle tarjotaan ja kerrotaan mahdollisuuksista pitää yhteyttä sijaishuoltopaikkaan muuton jälkeenkin. Lasta ei jätetä yksin tärkeässä elämän nivelvaiheessa, vaan hän voi luottaa siihen, että omaohjaaja on edelleen tukemassa häntä eikä hylkää heti muuton tapahduttua (ks. luku 5.2.3). Etenkin, kun muutto koskee lapsen itsenäistymistä, arkielämän taitojen opetteleminen yhdessä omaohjaajan kanssa luovat pohjaa sille, että lapsi pärjää omillaan ja pystyy myös itse luottamaan siihen. Lastensuojelun keskusliiton erityisasiantuntijat Saana Pukkio ja Susanna Hoikkala (2016, 8) toteavat, että lastensuojelun yksi tärkeimmistä tehtävistä on tukea lasta hänen kasvussaan ja kehityksessään kohti aikuistumista.

Molempien aineistonkeruumenetelmien tulosten ja lopputulemien perusteella voidaan todeta, että jokaiseen omaohjaajasuhteen osaan panostaminen on suhteen onnistumisen kannalta jopa merkittävin seikka. Puutteilla missä tahansa suhteen vaiheessa voi olla suuria negatiivisia vaikutuksia lapsen kiintymyssuhteen muodostumiseen omaohjaajaan. Esimerkiksi, jos työntekijä on panostanut suhteen muodostamiseen sekä sen syventämiseen, mutta ei huolehdi suhteen turvallisuudesta ja ennakoitavasta päättymisestä, voi tämä olla lapselle jälleen uusi hylkäämiskokemus. Tällöin voidaan menettää jo aikaansaatuja positiivisia muutoksia ja tuloksia. Työntekijän kannalta oleelliseksi nousi myös työryhmän ja esimiesten tuki, jotta omaohjaajatyötä pystyy toteuttamaan sujuvasti. Työntekijän on oleellista muistaa läpi koko suhteen ja omaohjaajuuden prosessin oman ammatillisuuden merkitys. Vaikka lapsen kanssa lähentyisi paljonkin ja häneen muodostuisi kiintymyssuhde, tulee suhteen silti pysyä ammatillisena.

8 POHDINTA

Pohdinta-luvussa keskitytään tuomaan esille tutkimuksen luotettavuuteen ja eettisyyteen vaikuttavia tekijöitä ja sitä, kuinka nämä asiat on huomioitu tässä tutkimuksessa. Luvussa tarkastellaan lisäksi koko opinnäytetyöprosessia; kuinka se on edennyt ja mietitään, olisiko jotain voinut tehdä toisin. Lopussa tuodaan vielä esiin aiheita tutkimuksen jatkokehittämiseen ja viimeisenä käännetään katseet tulevaan.

8.1 Opinnäytetyön luotettavuus ja eettisyys

Tuomi ja Sarajärvi (2013) kirjoittavat, että laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arviointikriteereitä ovat tutkimuksen uskottavuus, vastaavuus, vahvistettavuus, toistettavuus ja siirrettävyys. Tutkimuksen uskottavuus pitää sisällään tutkimuksen sovellettavuuden ja neutraalisuuden; tutkijan omat ajatukset eivät ole vaikuttaneet tulokseen. Vastaavuudessa tarkastellaan, vastaavatko tutkijan tekemät tulokset aiheesta aikaisempia tuloksia. Tutkijan tekemiä ratkaisuja ja päätelmiä sekä niiden ymmärrettävyyttä arvioidaan vahvistettavuuden avulla. Toistettavuudella vastaavasti tarkoitetaan sitä, onko tutkimus mahdollista toistaa samanlaisena. Tutkimuksen siirrettävyyden kautta arvioidaan, pystytäänkö tutkimuksen tuloksia siirtämään sellaisenaan toiseen kontekstiin. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 137–139.)

Yksi tapa parantaa tutkimuksen luotettavuutta on tarkastella tutkittavaa asiaa/ilmiötä monesta eri näkökulmasta. Tästä käytetään nimitystä triangulaatio. Triangulaatioon liittyy neljä eri pääteemaa. Ensimmäinen teema koskee tutkimusaineistoa ja tässä teemassa tällä tarkoitetaan sitä, että aineistoa kerätään mahdollisimman monelta eri tiedonantajaryhmältä. Toinen teema liittyy siihen, että samassa tutkimuksessa toimisi mahdollisimman monta tutkijaa. Kolmannessa teemassa käsitellään tutkimuksen teoriaa; tutkimuksessa tulisi huomioida useampia teoreettisia lähtökohtia. Viimeistä teemaa kutsutaan metodiseksi triangulaatioksi. Tässä korostetaan monien eri metodien hyödyntämistä. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 144–145.)

Tutkimuksen aineistonkeruu, aineiston käsittely ja sen arkistointi liittyvät myös oleellisesti tutkimuksen luotettavuuteen (Kuula 2006, 24). Tutkimuksen luottavuutta lisää se, että tässä tutkimuksessa oli kaksi tutkijaa läpi koko tutkimuksen. Näin tutkimus ei jäänyt yhden näkemyksen varaan, vaan sen tekemisessä syntyi koko ajan vuoropuhelua, joka mahdollistaa eri näkökulmien esille tuomisen. Tärkeäksi prosessin läpileikkaavaksi tavaksi työskennellä muodostui yhdessä aiheen reflektointi, pohtiminen, asioiden ihmettely ja ideointi. Työ kirjoitettiin ja työstettiin tiiviissä yhteistyössä, jolloin pystyttiin varmistamaan, että opinnäytetyö on molempien tekijöiden näköinen ja molemmat ovat antaneet sille yhtäläisen panoksen. Kaksi tekijää mahdollisti sen, että pystyttiin keräämään laajempi aineisto ja käyttämään kahta erilaista aineistonkeruumenetelmää.

Tutkimuksen aineisto kerätiin mahdollisimman monelta Leinolan perhetukikeskuksen työntekijältä. Työntekijät olivat eri koulutustaustan omaavia sekä eri työtehtäviä Leinolassa toteuttavia, mikä vaikuttaa positiivisesti tutkimuksen luotettavuuteen. Tutkimuksen teoriassa on hyödynnetty kansainvälisiä, ajankohtaisia, monipuolisia ja tieteellisiä lähteitä sekä näkökulmia.

Työelämäyhteistyö toi prosessiin omat haasteensa, joista isoimpana aikataulujen yhteensovittaminen. Aikaa kuitenkin löytyi ja asiat etenivät sovitulla tavalla ja sovitussa aikataulussa. Kyselylomakkeisiin vastattiin kattavasti ja laajasti ja vastauksista näkyi aiheen merkityksellisyys ja asioiden syvälinen pohdinta. Kyselylomakkeeseen valituilla kysymyksillä saimme vastaukset tutkimuksen kannalta oleellisiin kysymyksiin.

Tutkimus toteutettiin praksis yhteistyössä, mikä edellyttää, että opinnäytetyön aineisto tallennetaan yhteiskuntatieteelliseen tietoaarkistoon. Tietoaarkistosta se on mahdollista löytää käytettäväksi myöhäisempiä tutkimuksia varten. Tutkimuksen aineistossa säilyy anonymiteetti eli tutkimukseen osallistuvien henkilöllisyyttä ei pysty selvittämään tietoaarkistoon tallennetuista materiaaleista. (Tampereen yliopisto, 2016.)

Tutkimuksen eettisyydellä tarkoitetaan sitoutumista noudattaa oikeita ja vastuullisia toimintatapoja kaikissa tutkimuksen vaiheissa (Tuomi & Sarajärvi 2018, 150).

Tutkimusaiheen valinnassa täytyy huomioida sen eettinen ulottuvuus. Tällä tarkoitetaan, että tutkijan täytyy tarkastella, kenen ehdoilla tutkimuksen aihe valitaan ja mitkä ovat ne syyt, miksi tutkimuksen tekeminen aloitetaan. Tutkimuksen aihe voi jo itsessään ohjata tutkijoita siihen, että jokin tietty näkökulma on ”oikea” ja joku toinen ”väärä”. Näitä asioita tulee tarkastella mahdollisimman objektiivisesti. (Tuomi ja Sarajärvi 2013, 129–131.)

Opinnäytetyön aihe tuli työelämän esittämästä tarpeesta, jota työstettiin ja rajattiin yhdessä Leinolan perhetukikeskuksen kanssa tarkemmaksi ja lopulliseksi aiheeksi. Tutkimuksen näkökulmaksi olisi haluttu ottaa asiakkaat eli sijaishuollossa asuvat lapset. Tästä kuitenkin luovuttiin erilaisten lupa-asioiden vuoksi, sillä asiakkaat ovat alle 18-vuotiaita. Näkökulmaksi valittiin hyvin nopeasti tutkimuksen alussa omaohjaajatyötä toteuttavat työntekijät.

Lastensuojelulaitoksissa toteutettava omaohjaajuus on aiheena hyvin laaja ja moniulotteinen. Aiheen laajuudella oli vaikutuksia siihen, kuinka yksityiskohtaisesti asioita pystyttiin tarkastelemaan. Aineistonkeruussa omaohjaajasuhteen syventämisvaiheeseen keskityttiin muita vaiheita enemmän, mikä voi vääristää ajatusta siitä, että se olisi kaikista suhteen vaiheista tärkein.

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2012) mukaan eettisesti hyväksyttävän ja luotettavan tutkimuksen tulee noudattaa hyviä tieteellisiä käytäntöjä. Nämä käytännöt pitävät sisällään sen, että tutkimuksessa pidetään kiinni rehellisistä toimintatavoista. Tutkimuksen tekemisessä, aineiston keruussa ja sen tallentamisessa toimitaan huolellisesti ja tarkasti. Tutkimusmenetelmissä ja tiedonhankinnassa tulee näkyä avoimuus ja eettisesti kestävä menetelmä. Muiden tutkijoiden tekemää työtä tulee arvostaa ja niihin viittaaminen täytyy tapahtua oikein. Eettisesti hyväksyttävä tutkimus vaatii tutkimusluvan hankkimisen ennen aineistonkeruuta. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6–7.)

Yhteistoiminnalliset kehittämispajoihin olisi voinut ottaa muutaman laatusuosituksen lisää niin sanotuksi bonustehtäväksi, mikäli aikaa jäisi. Keksimme kerätä pajaan osallistuneilta työntekijöiltä palautetta huomattessamme, että aikaa jää yli. Tämä osoittautui tärkeäksi pohtiessamme, kuinka pajat onnistuivat kokonaisuudessaan ja miten työntekijät tehtävät kokivat. Työntekijät olivat samaa mieltä

siitä, että kriteereitä olisi voinut olla enemmän. ”Ehkä useampia kriteereitä, jos ideat loppuvat kesken?” He kokivat myös, että aikaa oli sopivasti tehtävien tekemiseen. ”Mielestäni oli erittäin hyvä käydä kriteerietä rauhassa → aikaa oli varattu sopivasti”.

Leinolan perhetukikeskuksen vastaavat ohjaajat päättivät, ketkä osallistuvat järjestämiimme pajiin. Tällä voi olla vaikutusta siihen, millaista aineistoa aiheesta saimme. Molemmat pajat sisälsivät kaksi samantyylistä tehtävää. Samantyylliset tehtävät voivat vaikuttaa vastaajien motivaatioon ja jaksamiseen. Näin ollen jälkimmäisenä olevaan tehtävään ei välttämättä jakseta keskittyä samalla tavalla. Tällä puolestaan voi olla vaikutuksia kerättyihin tutkimustuloksiin. Toisen pajan viimeisenä tehtävänä oli omaohjaajasuhteen päättäminen, johon saimmekin kaikista vähiten vastauksia.

Pajoissa muodostui laadukasta ja laajaa pohdintaa käsiteltävien asioiden ympärille ja niitä työstettiin intensiivisesti. Työntekijöille tarjottiin mahdollisuus pohtia asioita yhdessä ja he ryhtyivät siihen mielellään. Tätä voi selittää muun muassa se, että hektisessä arkityössä ei välttämättä ole aikaa niin syvälliselle ajatusten vaihdolle. ”Aina on hyvä pysähtyä pohtimaan omaa toimintaa ja työnkuvaa sekä sitä, miten tulee toimia omassa työssään.” ”Mukavaa pohdintaa itselle ja ajatus-tenvaihtoa, jota ei työnlomassa niin tule tehtyä tästä aiheesta”.

Molempien pajojen jokaiset ryhmät olivat erittäin itseohjautuvia. Meidän tehtäväksemme jäi aina tarvittaessa palauttaa keskustelua konkreettisen arjen pohtimiseen. Työntekijät kokivatkin tämän tarpeelliseksi. ”Kriteereitä lähdettiin niin sanotusti osio kerralla pilkkomaan käytännöntyöhön. Mikä oli hyvä, sillä juuri käytännön esimerkit auttavat arkeen.” Työntekijät toivat pajoissa, että palautteessa ilmi sitä, että oli yllättävän vaikeaa ohjata ajatukset nimenomaan konkreettiseen arki-työhön. ” Oli vaikeaa päästä konkretiaan → Hyvä, että laitoitte miettimään”.

Tämänhetkinen maailman tilanne, Koronavirus, vaikutti toiseen pajaan niin, että osallistujamäärä oli pienempi karanteenien ja rajoitusten takia. Koronavirus vaikutti myös siihen, että kirjastot suljettiin. Tämä vaikeutti lähteinä käytettävien teoksien saamista, sillä monia kirjoista ei ole saatavilla vielä digitaalisessa muodossa.

8.2 Opinnäytetyön prosessi ja katse tulevaan

Opinnäytetyöprosessi alkoi syyskuussa 2019 kestäen toukokuuhun 2020 asti. Opinnäytetyöprosessin pituus vaati ensinnäkin ajallista panostamista, mutta myös omaa vahvaa kiinnostusta ja mielenkiintoa aiheeseen, jotta sitä oli mielekästä työstää pitkään. Työn aikatauluttaminen oli tärkeää, jotta pystyimme varmistamaan sen prosessimaisuuden ja työn valmistumisen. Tarkka suunnitelmallisuus mahdollisti myös sen, että pystyimme muutaman kerran pitämään niin sanottua luovaa taukoa eli irtautumaan työstä. Tämä auttoi jaksamisessa ja palautumisessa sekä virkistämään ajattelua. Prosessin pituus vaati myös pitkäjänteisyyttä sekä keskeneräisyyden sietämistä.

Koronavirus-epidemian vuoksi opinnäytetyön esittäminen Praksis-kahvilassa jouduttiin perumaan. Vaihtoehtoista esitystapaa pohditaan. Haluaisimme esittää työn Leinolan perhetukikeskuksessa sitä työstämässä olleille työntekijöille, jotta työ ei jäisi irralliseksi. Tämän kautta pystyisimme esittelemään työntekijöille tuoksen, jota he ovat olleet aktiivisesti kehittämässä.

Opinnäytetyöprosessi oli kaiken kaikkiaan haastava ja vaativa, mutta merkityksellinen oman ammatillisuuden ja henkilökohtaisen kasvun ja kehittymisen kannalta. Saimme erinomaista palautetta tutkimukseen osallistuneilta työntekijöiltä niin opinnäytetyön toteuttamiseen kuin omaan ammatillisuuteen liittyen. ”Olette asiantuntevan oloisia molemmat! Ammatillisia!” ”Hyvin vedetty, täydellä kapasiteetillä. Hyvä että tehdään tällaista”. Koemme, että saimme opinnäytetyöprosessista yhdessä enemmän kuin mitä olisimme erillään saaneet. Tällöin työ muodostui entistä merkityksellisemmäksi

Jatkotutkimuksena voisi tutkia sitä, näkyykö yhtenäinen, uusi omaohjaajuuden toimintatapa Leinolan perhetukikeskuksen arjessa. Tätä ja mallin jalkautumista voisi tutkia uudestaan esimerkiksi vuoden päästä. Omaohjaajuuden prosessia voisi tutkia myös asiakkaiden eli sijoitettujen lasten näkökulmasta, jolloin saataisiin heidän subjektiivinen kokemuksensa kuuluviin. Mielestämme tärkeää olisi jalkauttaa ajankohtaisia materiaaleja, kuten esimerkiksi sijaishuollon laatusuosituksia laajemminkin Suomen sisällä, jotta ne leviäisivät mahdollisimman laajalle

kenttätöihin. Lastensuojelun tarpeisiin kehitetyt materiaalit ja toimintatavat voisivat osaltaan edesauttaa laadukkaampaa ja tehokkaampaa asiakastyötä, jotta lapset saisivat kipeästi tarvitsemansa tuen ja turvan.

Tällä hetkellä Suomen ammattikorkeakoulujen sosiaalialan koulutusohjelmien sisällöissä on paljon eroavaisuuksia. Ammattikorkeakoulujen opetuksen sisällöt ja painotukset vaihtelevat ja esimerkiksi lastensuojelun opintokokonaisuudet voivat erota paljonkin toisistaan. (Timonen-Kallio ym. 2017, 15.) Yhtenäisemmät linjaukset jo sosiaalialan koulutuksissa edesauttaisivat siinä, että työelämään siirtävillä ammattilaisilla olisi samantasoiset tietotaidot sijaishuollosta. Lastensuojelun opintokokonaisuuksiin voisi sisällyttää ajankohtaisia ja tieteellisiä tutkimuksia sekä materiaaleja. Näitä ovat esimerkiksi Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen laatima Lastensuojelun terapeuttisen laitospedagogian mallinnus sekä Sosiaali- ja terveysministeriön ja Suomen Kuntaliiton päivittämät sijaishuollon laatuksikriteerit. Näiden avulla jo opintojen aikana tuleville ammattilaisilla alkaisi muodostamaan käsitys siitä, miten laadukasta sijaishuoltoa tulisi toteuttaa. Merkittävä osa lastensuojelussa työskentelevistä ammattilaisista on sosiaaliohjaajia, joihin luokituu muun muassa sosionomi AMK (THL n.d.).

Ohjaajien jatkuva kouluttautuminen on edellytys kehittyvälle sijaishuollolle ja toimintakulttuurin muutokselle (Timonen-Kallio 2017, 18). Kiintymyssuhteella on suuri merkitys lapsen jo elettyyn elämään ja elämään lastensuojelulaitoksessa. Mikäli suhde lapseen jää pintapuoliseksi eikä lapsi pysty kiinnittymään omaohjaajaansa, ei työllä päästä parhaisiin mahdollisiin tuloksiin. Lastensuojelussa työskentelevien ammattilaisten lisäkoulutuksien avulla voidaan saada toimintatavat yhteneväisemmäksi ja osaaminen samalle tasolle. Näin ollen sijaishuollossa asuvan lapsen saama kasvatusta ei olisi riippuvainen siitä, kuka hänen asioitaan hoitaa.

Toisaalta työn vaikuttavuus ei ole lastensuojelulaitoksissa työskentelevien ammattilaisten tietotaidosta kiinni, vaan osaltaan myös siitä, että hallittuja teorioita ja tietoja ei viedä käytännön työhön arjen tasolle. Tärkeää olisikin miettiä koko työryhmän kesken, miten tärkeimmät arvot ja periaatteet saadaan konkreettiseksi osaksi tehtävää työtä, jotta lastensuojelun keskeisin tarkoitus täytetään: lapsesta huolehditaan sekä hänen kasvunsa ja kehityksensä turvataan.

Sijaishuollossa asuvalla lapsella tulisi olla mahdollisuus vaikuttaa siihen, kuka hänen omaohjaajaksensa nimetään. Tällä mahdollistettaisiin se, että lapsi saa vaikuttaa omaa elämäänsä koskevaan päätöksentekoon. Lastensuojelussa pitkään esillä ollut työntekijöiden vaihtuvuus tuottaa oman haasteensa lastensuojelun vaikuttavuuteen. Paremmiin organisoidulla työllä ja työtehtävien selkeyttämisellä voidaan vaikuttaa positiivisesti työntekijöiden jaksamiseen ja työssä pysymiseen (Wilén 2018, 6). Työntekijöiden pysyvyys turvaa lapselle pysyvät ihmissuhteet. Tehokas ja vaikuttava sijaishuolto näkyy tietysti myös kustannuksissa positiivisesti, puhumattakaan sen vaikutuksesta lapsen ja tämän perheen kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin.

LÄHTEET

- Aaltio, E. & Isokuortti, N. 2019. Systeemisen lastensuojelun toimintamallin ydinelementit. Kuvauus asiakastason ydinelementeistä, tavoitteista ja toimintamekanismeista. THL. Luettu 17.4.2020. Saatavilla: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138967/Ty%c3%b6paperi%2033%20Systeemisen%20lastensuojelun%20toimintamallin%20ydinelementit%20Aaltio%20ja%20Isokuortti_VALMIS.pdf?sequence=4&isAllowed=y
- Ainsworth, M., Blehar, M., Waters, E. & Wall, S. 1978. Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Araneva, M. 2016. Lapsensuojelu. Toteuttaminen ja päätöksenteko. Liettua: Talentum Media Oy.
- Bowlby, J. 1973. Attachment and Loss. Volume 2. Separation. Anxiety and Anger. London: Hogarth Press.
- Bowlby, J. 1979. The making and breaking of affectional bonds. London: Tavistock Publications.
- Cassidy, J. 2016. The Nature of the Child's Ties. Teoksessa: Cassidy, J. & Shaver, P. R. Handbook of Attachment. Theory, Research and Clinical Applications. 3. painos. New York, London: The Guilford Press. Luettu 24.4.2020. Saatavilla: <https://ebookcentral.proquest.com/lib/tampere/reader.action?docID=4338858>
- Crittenden, P. M. 2017. Gifts from Mary Ainsworth and John Bowlby. Julkaisusarjan Clinical Child Psychology and Psychiatry osa 22, numero 3. Luettu 8.11.2019.
- Enroos, R. 2016. Lapsen tulo julkiseen kotiin: Huostaanoton ensi vaiheet sijaishuoltopaikkojen toimijoiden näkökulmasta. Teoksessa Enroos, R., Heino, T. & Pösö, T. (toim.) Huostaanotto. Lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Vastapaino.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2014. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 10. painos. Tampere: Vastapaino
- Hautamäki, A. 2005. Kiintymyssuhdeteoria – teoria kiin(nit)tymisestä tärkeisiin toisiin ihmisiin, kiintymyssuhteen katkoksista ja merkityksestä kehitykselle. Teoksessa Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.) Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. 1.–4. painos. Vantaa: Dark Oy.
- Heino, T. 2007. Keitä ovat uudet lastensuojelun asiakkaat? Tutkimus lapsista ja perheistä tilastolukujen takana. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus. Helsinki: Vastapaino oy. Luettu 1.5.2020. Saatavilla: <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77977/T30-2007-VERKKO.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Heinonen, K., Räikkönen, K. Paavonen, E.J. & Pesonen, A-K. N.d. Adoptiolasten psyykinen hyvinvointi. Luettu 6.4.2020. Saatavilla: <https://www.terveysportti.fi/xmedia/duo/duo97447.pdf>

Hellström, M., Johnson, P., Leppilampi, A. & Sahlberg, P. 2015. Yhdessä oppiminen. Yhteistoiminnallisuuden käytäntö ja periaatteet. Riika: Dardedze holografija.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uudistettu painos. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2006. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. 4. painos. Helsinki: Yliopistopaino.

Hoikkala, S. & Pukkio, S. 2016. Jälkihuolto kasvun ja itsenäistymisen tukena. Teoksessa: Hipp, T. & Pukkio, S. Mikä jälki jää? Opas lastensuojelun jälkihuoltotyöhön. Lastensuojelun Keskusliitto. Helsinki. Luettu 6.4.2020. Saatavilla: <https://www.iskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/Opas-lastensuojelun-jal-kihuoltotyohon-120616-1.pdf>

Hotari, K-E., Oranen, M. & Pösö, T. 2013. Lapset lastensuojelun osallisina. Teoksessa: Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. 4. uudistettu painos. Tampere: Juvenes Print.

Hughes, D.A. 2011. Kiintymyskeskeinen vanhemmuus. Toimivuutta kasvatukseen. Suom. Ritanen, L. Tampere: PT-Kustannus.

Huhtanen, R. 2016. Vapaaehtoinen vai tahdonvastainen huostaanotto? Teoksessa: Enroos, R., Heino, T. & Pösö, T. (toim.) Huostaanotto. Lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Juvenes Print Oy.

Ikonen, L. 2013. Salassa pidettävä. Suojeleeko laki lasta vai lastensuojelijaa. Vehmersalmi: Radium kirjat.

Kalland, M. 2005. Kiintymyssuhdeteorian kliininen merkitys: soveltaminen erityistilanteissa. Teoksessa: Sinkkonen, J. & Kalland, M. Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. 1.–4. painos. Vantaa: Dark Oy

Kalland, M. 2012. Varhaislapsuuden tunnesuhteet ja sijoitettu lapsi. Teoksessa toim. Sinkkonen, J. & Kalland, M. Varhaislapsuuden tunnesuhteet ja niiden suojeleminen. 1.–2. painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Kalland, M. 2004. Vauvan ja lapsen kehityksellisten tarpeiden huomioiminen lastensuojelussa. Teoksessa Puonti, A. Saarnio, T. & Hujala A. Lastensuojelu tänään. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

Kananen, J. 2008. Kvali. Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja -sarja. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu, liiketalous.

Kiiskinen, P. & Eskelinen, T. 2013. SILTA-kolmion käyttö omahoitajuuden vahvistajana. Teoksessa Kiiskinen, P. (toim.) SILTA. Iskä, äiskä, omahoitsu ja mä

siltaa rakentamassa. Käsikirja sijaishuollon ammattilaisille. Pelastakaa Lapset ry:n julkaisusarja n:o 18. Helsinki: Hanamedia.

Kobak, R., Zajac, K. & Madsen, S. D. 2016. Attachment Disruptions, Reparative Processes, and Psychopathology: Theoretical and Clinical Implications. Teoksessa: Cassidy, J. & Shaver, P. R. Handbook of Attachment. Theory, Research and Clinical Applications. 3. painos. New York, London: The Guilford Press. Luettu 24.4.2020. Saatavilla: <https://ebookcentral.proquest.com/lib/tampere/reader.action?docID=4338858>

Kuula, A. 2006. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Jyväskylä: Vastapaino oy.

Kyrönseppä, U. & Rautiainen J-M. 1993. Lapsi laitoksessa. Porvoo: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Lastensuojelulaki (LSL) 2007/417. Annettu Helsingissä 13.4.2007. Saatavilla: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Lehtonen, I. & Telén, J. Lastensuojelun Keskusliitto. N.d. Hatkassa. Selvitys nuorten luvattomista poissaoloista ja sijaishuoltopaikkojen toiminta käytännöistä. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto. Luettu 6.4.2020. Saatavilla: <https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/Hatkassa.pdf>

Mahkonen, S. 2010. Lastensuojelu ja laki. 3. uudistettu painos. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Metsälä, J. & Selviytymis-tiimi. 2012. Top 10 mitä tulee tehdä, kun sosiaalityöntekijä vaihtuu. Julkaisussa Selviytyjät-tiimi, Pesäpuu ry & Lastensuojelun keskusliitto (toim.) Uskomme sinuun – usko sinäkin. Opas lastensuojeluun sijoitetun nuoren läheisille ja työntekijöille. Äänekoski: Keski-Suomen Painotuote Oy. Luettu 17.1.2020. Saatavilla: https://pesapuu.fi/wp-content/uploads/2018/02/Us_Us_aikuisten_opas_netti.pdf

Metsämuuronen, J. 2008. Laadullisen tutkimuksen perusteet. 3. uudistettu painos. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

Mönkkönen, K. 2018. Vuorovaikutus asiakastyössä. Asiakkaan kohtaaminen sosiaali- ja terveystieteillä. Tallinna: Printon Trukikoda.

Nikkanen, M. 2012. Turvalliset aikuiset. Julkaisussa Selviytyjät-tiimi, Pesäpuu ry & Lastensuojelun keskusliitto (toim.) Uskomme sinuun – usko sinäkin. Opas lastensuojeluun sijoitetun nuoren läheisille ja työntekijöille. Äänekoski: Keski-Suomen Painotuote Oy. Luettu 17.1.2020. Saatavilla: https://pesapuu.fi/wp-content/uploads/2018/02/Us_Us_aikuisten_opas_netti.pdf

Pekkarinen, E. 2016. Toivottu, kiistelty ja torjuttu. Lastensuojelun avohuolto huostaanottoasiakirjoissa. Teoksessa: Enroos, R., Heino, T. & Pösö, T. (toim.) Huostaanotto. Lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Juvenes Print Oy.

Pojjula, S. 2017. Suojele lasta kasaantuvilta traumaailta. Julkaistu Talentia-lehdessä. Luettu 6.4.2020. Saatavilla: <https://www.talentia-lehti.fi/suojele-lasta-kasaantuvilta-traumailta/>

Pösö, T. 2016. Johdanto: Mistä puhutaan, kun puhutaan huostaanotosta? Teoksessa: Enroos, R., Heino, T. & Pösö, T. (toim.) Huostaanotto. Lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Juvenes Print Oy.

Punamäki, R-L. 2005. Kiintymyssuhteen ja traumaattisen kokemuksen yhteys. Teoksessa Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.) Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. 1.–4. painos. Vantaa: Dark Oy.

Rantalaiho, U-M. 2010. Haastavat ja kuormittavat tilanteet lastensuojelun perhetyössä. Luettu 7.5.2020. Saatavilla: <http://www.sosiaalikallega.fi/hankkeet/tukeva/perhetyontekijoiden-verkosto/haastavat-tilanteet-perhetyossa-ulla-maija>

Repo-Kaarento, S. 2007. Innostu ryhmästä. Miten ohjata oppivaa yhteisöä. 1–2. painos. Vantaa: Dark Oy.

Rusanen, E. 2011. Hoiva, kiintymys ja lapsen kehitys. Porvoo: Bookwell Oy.

Räty, T. 2015. Lastensuojelulaki - käytäntö ja soveltaminen. 3. uudistetun painos. Porvoo: Edita Publishing Oy.

Sahlberg, P. & Shlomo, S. 2002. Yhteistoiminnallisen oppimisen käsikirja. Porvoo: WS Bookwell oy.

Saloviita, T. 2006. Yhteistoiminnallinen oppiminen ja osallistava kasvatus. Juva: WS Bookwell oy.

Simpson, J. A. & Becker, L. N.d. Attachment theory. Luettu 24.4.2020 Saatavilla: <https://academic-eb-com.libproxy.tuni.fi/levels/collegiate/article/attachment-theory/627526>

Sinkkonen, J. 2005. Kiintymyssuhteen häiriöiden yhteyden psykopatologiaan. Teoksessa Sinkkonen, J. & Kalland, M. Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. 1.– 4. painos. Vantaa: Dark Oy.

Sinkkonen, J. 2012. Kiintymyssuhdehäiriöiden yhteydet psykopatologiaan. Teoksessa toim. Sinkkonen, J. & Kalland, M. Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. 1.–2. painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Sinkkonen, J. 2018. Kiintymyssuhteet elämänkaareissa. 1. painos. Riika: Livonia Print.

Sinkkonen, J. 2001. Lapsen puolesta. Juva: WS Bookwell Oy.

Sinkkonen, J. N.d. Turvattomien kiintymyssuhteiden yhteydet lasten mielenterveydenhäiriöihin. PowerPoint- esitys. Luettu 6.4.2020. Saatavilla: http://www.sosiaalikallega.fi/poske/tapahtumat/hankkeet/lasten-kaste/seminaarit/yhdyshenkit_2_2015/sinkkonen_240215

Sinkkonen, J. & Kalland, M. 2005. Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. 1.–4. painos. Vantaa: Dark Oy.

Sosiaali- ja terveysministeriö (STM). 2015. Lastensuojelun asiakkaat jäävät ilman tarvitsemiaan palveluita. Luettu 1.5.2020. Saatavilla: https://stm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/lastensuojelun-asiakkaat-jaavat-ilman-tarvitsemiaan-palveluja

Sosiaali- ja terveysministeriö (STM) & Suomen Kuntaliitto. 2019. Lastensuojelun laatusuositus. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:8. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Tampereen kaupunki. 2018. Leinolan perhetukikeskuksen omavalvontasuunnitelma. Luettu 10.12.2019. Saatavilla: https://www.tampere.fi/tiedostot/o/1xUYfBO5b/Leinolan_omavalvonta_Paivitetty_kesken.pdf

Tampereen yliopisto. 2016. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Tampere Praksis. Luettu 25.11.2019. Saatavilla: <http://www.uta.fi/yky/sty/praksis/tampere.html>

Tehy. N.d. Perehdytys. Luettu 15.4.2020. Saatavilla: <https://www.tehy.fi/fi/apua/tyosuhteen-alkaminen/perehdytys>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2019. Lastensuojelu 2018. Tilastoraportti. Liitetaulukko. Luettu 16.4.2020. Saatavilla: https://www.thl.fi/tilastoliite/tilastoraportit/2019/liitetaulukot/TR23_2019_liitetaulukot_123.pdf

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. N.d. Lastensuojelun käsikirja. Lastenkoti, nuorisokoti. Luettu 3.4.2020. Saatavilla: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot/lastensuojelulaitokset/lastenkoti-nuorisokoti>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. N.d. Lastensuojelun käsikirja. Lastensuojelulaitokset. Luettu 1.5.2020. Saatavilla: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot/lastensuojelulaitokset>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. N.d. Lastensuojelun käsikirja. Lastensuojelun toimijoiden tehtävät, kelpoisuus, mitoitus ja täydennyskoulutus. Luettu 1.5.2020. Saatavilla: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/toimijat-tyon-tuki-hallinto/hallinto/lastensuojelun-sosiaalityontekijan-kelpoisuus-ja-tehtavat>

Timonen-Kallio, E., Yliruka, L. & Närhi, P. 2017. Lastensuojelun terapeuttisen laitospalvelun mallinnus. THL. Helsinki: Juvenes Print. Luettu 17.1.2019. Saatavilla: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/132319/Tyo%CC%88paperi_2017_23_nettti%20%282%29.pdf?sequence=1

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 10. uudistettu painos. Vantaa: Hansaprint Oy.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. EU: kustannusosakeyhtiö Tammi.

Turun yliopisto. 2016. Yhteiskehittäminen: kaikki siitä puhuu, mutta mitä se on ja miten siinä onnistua? Luettu 10.12.2019. Saatavilla: <https://www.utu.fi/fi/ajankoh-taista/uutinen/yhteiskehittaminen-kaikki-siita-puhuu-mutta-mita-se-on-ja-miten-siina>

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen louk-kausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Helsinki. Luettu 7.4.2020. Saatavilla: https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

Uusitalo, I. 2019. Työssä oppiminen lastensuojelun sosiaalityössä. Reunaehdoja ja mahdollisuuksia ammatillisen asiantuntijuuden kehittymiselle. Turun yliopisto. Luettu 7.5.2020. Saatavilla: <https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/148468/AnnalesC482Uusitalo.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Vehkalahti, K. 2008. Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät. Vammala: Kus-tannusosakeyhtiö Tammi.

Vilén, M., Leppämäki, P. & Ekström, L. 2008. Vuorovaikutuksellinen tukeminen. 3. uudistettu painos. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.

Vilka, H. 2007. Tutki ja mittaa. Määrällisen tutkimuksen perusteet. Jyväskylä: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Väestöliitto. N.d. Seksuaalikasvatus lastensuojelulaitoksissa. Hankkeen tausta-tietoja. Luettu 16.3.2020. Saatavilla: <https://www.vaestoliitto.fi/seksuaalisuus/tie-toa-ammattilaiselle/seksuaalikasvatus-lastensuojelul/hankkeen-taustatietoja/>

Wahlbeck, J-C. 2013. Omahoitajuuden vuorovaikutukselliset haasteet kompas-sina. Teoksessa Kiiskinen, P. (toim.) SILTA. Iskä, äiskä, omahoitsu ja mä siltaa rakentamassa. Käsikirja sijaishuollon ammattilaisille. Pelastakaa Lapset ry:n jul-kaisusarja n:o 18. Helsinki: Hanemedia.

Wilén, L. 2018. Mitä kuuluu lastensuojelu? – julkaisusarja osa 2. Kohtaamisia? – lastensuojelunarki työntekijöiden näkökulmasta. Lastensuojelun keskusliitto. Lu-ettu 1.5.2020. Saatavilla: https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskus-liitto/mitakuuluulastensuojelu2_19.8.pdf

LIITTEET

Liite 1. Saatekirje

Hei ohjaajat!

Olemme kaksi sosionomiopiskelijaa Tampereen ammattikorkeakoulusta. Teemme opinnäytetyötä omaohjaajatyöskentelystä. Tutkimuksessa selvitetään, kuinka omaohjaajatyöskentely toteutuu Leinolassa tällä hetkellä ja kuinka sitä voisi kehittää yhteneväisemmäksi. Osallistumalla tutkimukseen pääsette vaikuttamaan ja kehittämään omaohjaajatyömenetelmää.

Tutkimuksen ensimmäinen vaihe toteutetaan kyselylomakkeella, johon kaikilla ohjaajilla on mahdollisuus vastata. Tutkimuksen toinen vaihe on yhteistoiminnallinen kehittämispaja, jossa yhdessä kehitetään omaohjaajatyöskentelyä. Toinen vaihe toteutetaan kyselylomakkeessa esille nousseiden teemojen pohjalta, näin ollen kyselyyn vastaaminen on tärkeää. Pajatyöskentely toteutetaan Leinolan perhetukikeskuksen tiloissa maaliskuun 2020 aikana. Aika pajatyöskentelyyn sisällytetään työvuorolistoihin ja se kestää noin kaksi tuntia. Kaikkia antamianne tietoja käsitellään anonymisti ja luottamuksellisesti.

Tutkimuksen aineisto tallennetaan yhteiskuntatieteelliseen tietoarkistoon, sillä tutkimus tehdään Praksis-yhteistyössä Tampereen kaupungin kanssa. Tallennuksissa säilyy kuitenkin ehdoton anonymiteetti. Tutkimuksen tulokset julkaistaan niin, että vastaukset eivät ole yhdistettävissä yksittäiseen ohjaajaan. Opinnäytetyömme ohjaajana toimii Tampereen ammattikorkeakoulun lehtori Anssi-Pekka Udd.

Kiitos kyselylomakkeen vastauksistanne sekä pajatyöskentelyyn osallistumisesta. Valmis opinnäytetyö on luettavissa osoitteessa Theseus.fi. Jos tutkimuksen aikana herää kysymyksiä, ole rohkeasti yhteydessä!

Yhteistyöterveisin,

Nea Köykkä

nea.koykka@tuni.fi

Laura Kammonen

laura.kammonen@tuni.fi

KRITEERI 2: Lapsi kokee muuton sijaishuoltopaikkaan turvallisena ja ennakoitavana sekä kokee itsensä tervetulleeksi.

Kuinka valmistaudut lapsen tuloon?

Millä keinoin luot turvalliset puitteet lapsen saapumiselle?

Miten tutustut lapseen ja tutustutat lapsen Leinolaan, sen käytäntöihin sekä muihin lapsiin?

Kuinka luot luottamussuhteen vanhempiin ja saat heidät osalliseksi prosessiin heti lapsen muuton alussa?

Pohja on luotu Canva.com internetsivustolla.

KRITEERI 3: Sijaishuoltopaikka on lapselle turvallinen kasvuympäristö. Lapsi kokee olonsa turvalliseksi sijaishuoltopaikassa.

Kuinka varmistat ja huolehdit, että lapsi kokee olevansa turvassa?

Miten varmistat, ettei lapsi tule kiusatuksi, hyväksikäytetyksi tai leimatuksi Leinolassa ja sen ulkopuolella vertais- ja aikuissuhteissa?

Miten toimit, jotta lapsella olisi turvalliset rajat?

Pohja on luotu Canva.com internetsivustolla.

KRITEERI 4: Sijaishuoltopaikassa lapsi saa tukea kasvuunsa ja kehitykseensä. Tämän lisäksi sijaishuoltopaikassa on lasta arvostava ja kannustava ilmapiiri.

Millä tavoin kohtelet lasta, jotta hän saa osakseen ymmärrystä, turvaa ja hellyyttä?

Miten tuet lasta sosiaalisissa taidoissa esimerkiksi Leinolan muiden lasten kanssa?

Millä tavoin vahvistat lapsen positiivista minäkuvaa ja toimijuutta?

Pohja on luotu Canva.com internetsivustolla.

KRITEERI 5: Lapsella on mahdollisuus osallistua omaan elämäänsä, sijahuoltopaikan arkea sekä omaa asiakkuuttaan koskevaan päätöksentekoon.

Kuinka huolehdit siitä, että lapsella on mahdollisuus osallistua Leinolan arjen suunnitteluun ja päätöksentekoon?

Miten huolehdit, että lapsen mielipiteet ja toivomukset selvitetään ja huomioidaan?

Kuinka rohkaiset ja tuet lasta ilmaisemaan itseään kahdenkeskisissä tilanteissa ja ryhmätilanteissa?

Pohja on luotu Canva.com internetsivustolla.

KRITEERI 7: Lapsen yhteydenpitoa läheisiin ihmisiin tuetaan. Lapsi kokee, että hänen läheisiään arvostetaan ja kunnioitetaan.

Kuinka pidät yhteyttä lapsen läheisiin ihmisiin ja huolehdit siitä, että he tietävät lapsen kuulumisista?

Miten autat lasta huomioimaan ihmissuhteiden vaikutukset hänen hyvinvointiinsa?

Miten huomioit yhteydenpidon turvallisuuden ja lapsen edun toteutumisen?

Pohja on luotu Canva.com internetsivustolla.

KRITEERI 10: Lapsi tuntee, että sijaishuoltopaikasta muuttaminen on turvallista ja ennakoitavaa.

Millä tavoin tuet lapsen suunnitelmallista siirtymistä seuraavaan elämänvaiheeseen?

Miten toimit turvallisesti ja lasta tukien silloinkin, kun kyse on äkillisestä ja suunnittelemattomasta sijaishuoltopaikan muutoksesta?

Millä tavoin toteutat perhetyötä jälleenyhdistämistilanteessa?

Pohja on luotu Canva.com internetsivustolla.

Opinnäytetyön kyselylomake

Vastaa kysymyksiin vapaamuotoisesti. Voit jatkaa vastauksia paperin kääntöpuolelle, mikäli vastaustila loppuu kesken. Muistathan tällöin merkitä vastauksen eteen kysymyksen numeron, johon vastaat. Palautathan täytetyn lomakkeen sille tarkoitettuun palautelaatikkoon viimeistään 13.2.2020 mennessä.

1. a) Mikä on koulutustaustasi?

b) Millä osastolla työskentelet Leinolassa?

2. a) Oletko saanut työpaikaltasi Leinolasta perehdytystä ja tukea omaohjaajatyön toteuttamiseen? Mikäli vastasit kyllä, kerro mihin asioihin olet perehdytystä ja tukea saanut.

b) Mihin omaohjaajuuteen liittyviin asioihin tarvitset lisää tietoa ja tukea?
(Esimerkiksi suhteen aloittaminen/luottamuksen muodostuminen nuoren kanssa, perheen huomioiminen työskentelyssä & omaohjaaja-ajan viettäminen nuoren kanssa.)

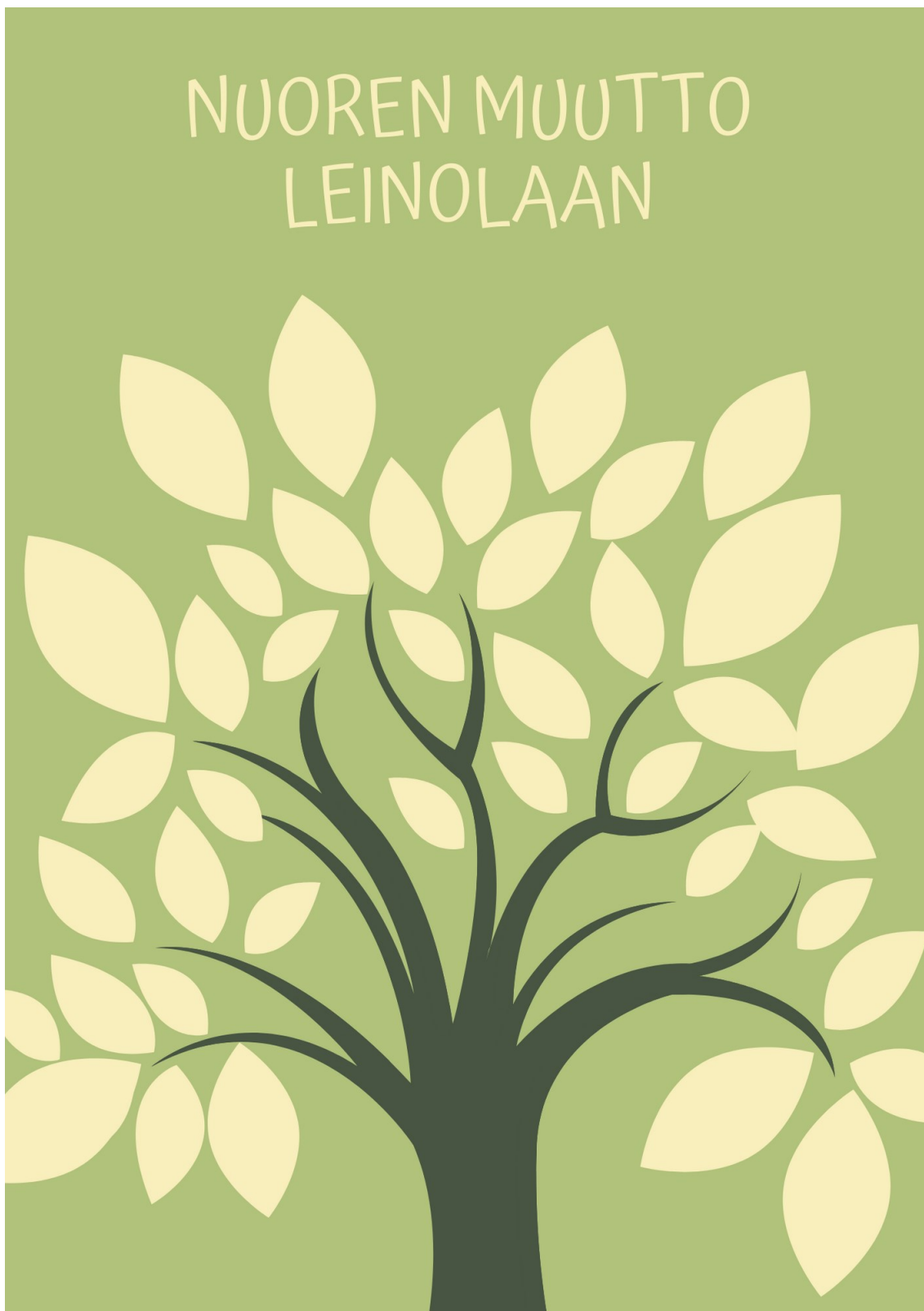
3. Mitkä ovat työtehtäviäsi omaohjaajana?

4. Mitkä ovat mielestäsi keskeisimmät haasteet omaohjaajuuden toteuttamisessa Leinolan arjessa?

5. Ovatko omaohjaajuuteen liittyvät toimintatavat mielestäsi yhteneväisiä Leinolan eri osastojen ja työntekijöiden välillä? Ympyröi oikea vaihtoehto.

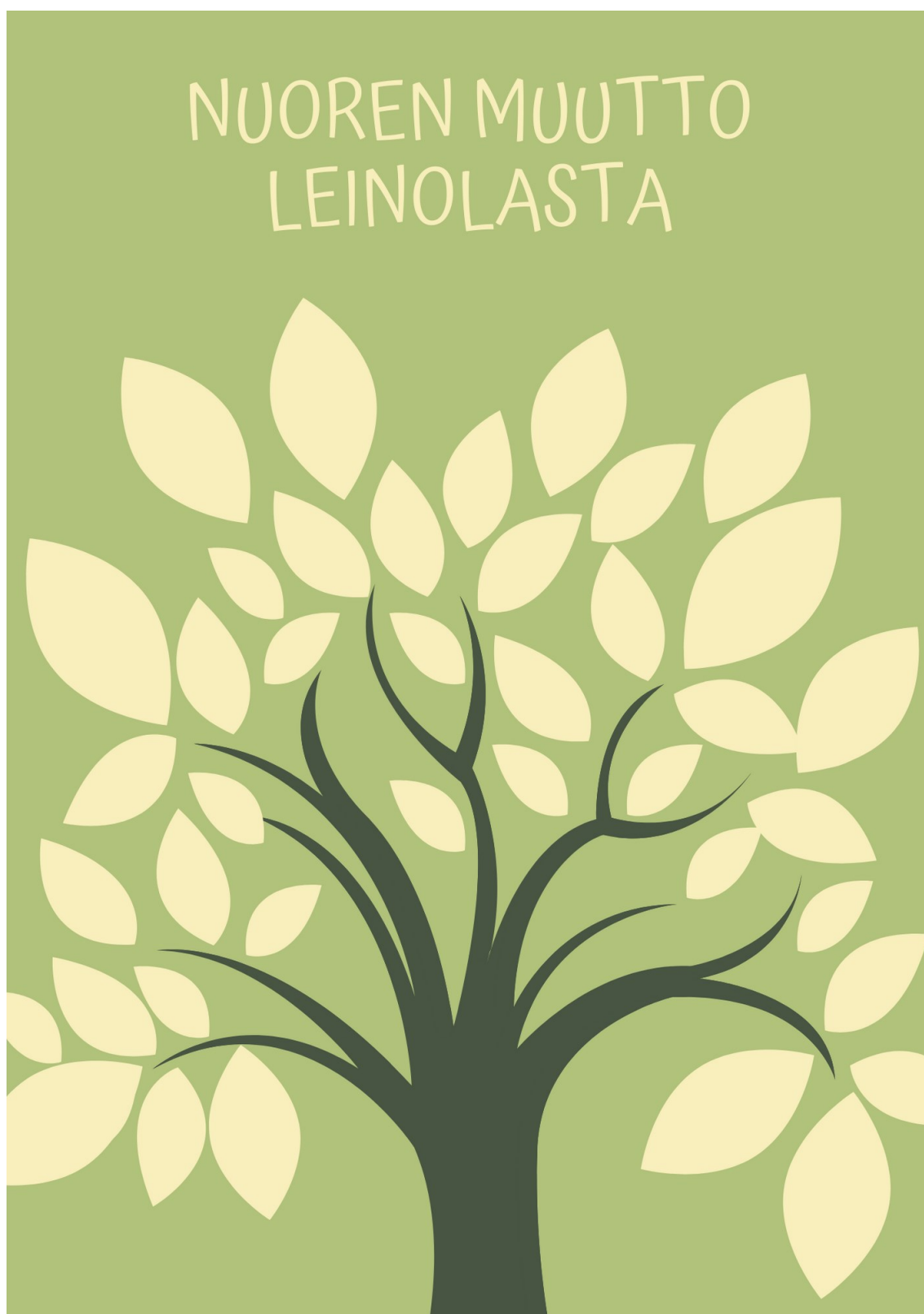
Kyllä

Ei

Pohja on luotu Canva.com internetsivustolla.

Pohja on luotu Canva.com internetsivustolla.

Liite 5. Omaohjaajasuhteen prosessimalli

Mallinnus on luotu Canva.com internetsivustolla.